

Національна академія наук України
Інститут політичних і етнонаціональних досліджень
Інститут української археографії
та джерелознавства імені М.С.Грушевського
Музей гетьманства

Володимир Кривошея

*Геральдика
Українського Козацтва*

Білоцерківський полк

Київ

«Стилос»

2002

ББК 63.3(4УКР)46

К 82

*Затверджено до друку Вченою радою
Інституту політичних і етнонаціональних досліджень
НАН України*

Рецензенти:

Мицик Ю.А., доктор історичних наук, професор,
завідувач відділу пам'яток княжої та козацької доби
Інституту української археографії та джерелознавства
НАН України ім. М.С.Грушевського

Плохій С.М., доктор історичних наук, професор,
директор українознавчих студій Альбертійського
університету (Канада)

Кривошея В.

К82 Генеалогія українського козацтва: Білоцерківський полк. - К.: Стилос, 2002. - 184 с.

ISBN 966-8009-28-2

У книзі розглядається складна історія існування козацтва на Білоцерківщині. Особлива увага надається козацьким родоводам цього регіону.

Книга присвячена Білоцерківському полку, в ній аналізується персональний склад козацьких сотень через призму показання місцевої шляхти.

Книга розрахована на науковців, викладачів історії, студентів, широкий читацький загал.

ББК 63.3(4УКР)46

©Кривошея В.В., 2002

©«Стилос», видання, 2002

© Бородай Ю.О., обкладинка, 2002

ISBN 966-8009-28-2

ВСТУП

Походження людства взагалі й окремої людини зокрема завжди турбувало всіх, хто думає не лише про сьогодні, а й про день завтрашній. Лише знаючи минуле, спираючись на нього, можна робити ефективні кроки вперед.

Виникнення та розвиток козацтва як явища, походження та історія окремих козацьких родин, їхні взаємозв'язки складають фундамент соціально-економічної, політичної, культурної історії України XVII-XVIII ст.

Після тривалої заборони досліджень історії українського козацтва нині цей напрямок розвитку вітчизняної історичної науки привернув пильну увагу багатьох дослідників. Серед тих, хто більшою чи меншою мірою мав відношення до історії взагалі, з'явилося чимало охочих займатися пошуками нових фактів і концептуальних підходів до згаданої теми. Та з часом пристрасті з цього приводу трохи вгамувалися.

В українській новітній історіографії йде активний процес дослідження історії окремих козацьких полків. З'явилися праці щодо історії окремих сотень¹.

Такі розвідки дають змогу більше враховувати регіональні особливості України козацької доби.

Ми ж, продовжуючи традиції, закладені О.Лазаревським та В.Модзалевським, та спираючись на їхні праці, спробуємо розкрити родовідну історію українського козацтва.

Головним завданням пропонованої читачам серії публікацій «Генеалогія українського козацтва» є знайомство з провідними козацькими родинами Гетьманщини. Серія охоплює генеалогію десяти лівобережних полків: Переяславського, Чернігівського, Ніжинського, Стародубського, Прилуцького, Київського, Полтавського, Лубенського, Миргородського, Гадяцького; а також дев'яти правобережних полків: Білоцерківського, Уманського, Брацлавського, Кальницького (Вінницького), Подільського, Корсунського, Канівського, Чигиринського, Черкаського.

Серед регіональних груп козацтва, які чітко виділялися у Гетьманщині, зазначимо:

- корінні козацькі полки (Білоцерківський, Канівський, Корсунський, Переяславський, Черкаський, Чигиринський)²;

- новостворені козацькі полки північно-східного регіону, в основному на теренах Чернігівського воєводства (Прилуцький, Ніжинський, Чернігівський, Стародубський)³;

- група полків січової орієнтації і впливу (Полтавський, Гадяцький, Миргородський, Лубенський, частково Уманський, південні сотні Чигиринського⁴);

- шляхетсько-козацькі полки (Брацлавський, західні сотні Київського (створені на базі Овруцького), частина Уманського)⁵.

Регіональні відмінності перепліталися із соціальними. Ще за Богдана Хмельницького у козацькому війську склалося кілька впливових угруповань, кожне з яких вело активну боротьбу за вплив на гетьмана. Після ж його смерті розпочалася боротьба за владу, фактично - громадянська війна.

Угруповання корінних козацьких полків репрезентував у першу чергу «клан Хмельницького». Вищезгадане шляхетське угруповання у козацькому середовищі очолював генеральний писар Іван Виговський. Городові козаки січової орієнтації гуртувалися навколо полковника полтавського Мартина Пушкаря. Козацько-шляхетські полки північного сходу займали особливу позицію, яка багато в чому знаходилась під впливом близькості кордонів Московської держави.

Разом з тим, у самих цих групах не було монолітної єдності, а була перевага того чи іншого угруповання. Це вносило специфічні внутрішні полкові протиріччя, які були віддзеркаленням загальнодержавних протиріч.

У кожній книзі читачу пропонуються реєстри полковників, полкової старшини, сотників, сотенної старшини. Вибір родовідних окремих родин диктувався цими реєстрами, тобто головна увага приділена тим родинам, які мали вплив на тій чи іншій посаді, в тому чи іншому полку, сотні.

У родовідних розписах зосереджена інформація щодо колін родин XVII—XVIII ст. Особлива увага приділяється періоду існування Гетьманщини.

Про деякі родини вдалося зібрати лише уривчасті дані, але, враховуючи, що в майбутньому вдасться зробити поколінні розписи, вважаємо за можливе помістити і їх.

Вперше для доповнення наших знань про окремі родини широко використовуються синодики - поминальні книги в церквах і монастирях, в які за відповідну платню кожен міг занести список померлих («за упокой») чи живих («за здоров'є») своїх родичів. Такі записи називаються поминальними рядами*.

Книги, що публікуються, - це лише початок великої пошукової роботи, в якій можуть взяти участь всі бажаючі. Кожен може розшукати свої корені сам чи спільно з нами.

Пропонована книга, продовжуючи цикл робіт із серії «Генеалогія українського козацтва», має на меті розкрити два складних періоди існування козацтва на Білоцерківщині, особливу увагу надаючи козацьким родоводам цього регіону. Автор доповнив і уточнив свою попередню роботу щодо Білоцерківщини⁷.

Білоцерківський полк пройшов складний шлях, який можна дослідити, лише зібравши по крихтах інформацію про людей, які творили його історію. Це не в останню чергу обумовлено відсутністю корпусу джерел другої половини XVII ст. на Правобережжі, який був знищений вщент.

П'ятдесятирічна історія Білоцерківського полку ще чекає свого дослідника, і написання такої праці є нагальним завданням сучасної історичної науки. Наше ж завдання - окреслити коло тих козацьких родин, які жили, творили, воювали, народжувались, кохали, одружувались і помирали в той час на білоцерківських теренах.

Ця книга присвячена Білоцерківському полку, одному із тих козацьких формувань, які виникли першими після угоди козаків з Річчю Посполитою в

1625 р. Полк тяжів до шляхетського угруповання в козацькому середовищі. Пропольські настрої в ньому були чи не найсильніші. Чим це пояснюється? По-перше, із замків оборонної лінії півдня України Білоцерківський виник найпізніше, і формування штату замкового боярства відбувалося під впливом інших факторів, ніж Черкаського чи Канівського. Відчувався прихід новітніх елементів брестсько-волинської округи. По-друге, замок займав неначе ар'єргардне положення щодо татарського фронту. По-третє, традиції і дух Запорозької Січі тут відчувалися слабше, а влада урядовців Київського воєводства - сильніше. Ці та інші причини й обумовлювали те, що білоцерківське козацтво знаходилось немовби на роздоріжжі між запорозькими козаками і київською шляхтою. Тому з початком і розвитком Визвольної війни полк активно підтримував шляхетське крило, тим паче, що в його складі знаходилось щонайменше 10,7% шляхтичів.

За реєстром 1649 р. полк нараховував 2990 козаків, що складало 7,4% всіх реєстровців Гетьманщини. З 16 існуючих в той час полків він знаходився на восьмому місці, причому за чисельністю довоєнних полків - з шести полків був на п'ятому місці, передуючи лише Переяславському.

В книзі розкривається «людський фактор» Білоцерківщини напередодні Визвольної війни, аналізується персональний склад козацьких сотень через призму инокозачення місцевої шляхти. Визначений відсоток покозаченої шляхти у кожній сотні, при цьому відзначається, що в Паволоцькій і Германівській сотнях цей відсоток складав 8, а в Коробачевській - 40. В самій Білій Церкві шляхтичів у козацькому середовищі було

майже 22%. Означені основні віхи історії полку в умовах Руїни, коли польський гарнізон у місті був домінуючою силою не лише на Білоцерківщині, але й на всьому придніпровському Правобережжі. Славетна козацька історія Білоцерківщини була б не повною, коли не згадати імена Палія, Самуся, Часника.

Родоводи козацько-старшинських родин Гномик, Шаул, Богунів, Куницьких, Лясковських, Синицьких, Жеребил, Косачів, Чалих, Деркачів, Пашковських, розповіді про полковників Гирю, Клішу, Кравченка - складають основу цієї книги. Кожна із цих родин заслуговує окремого спеціального наукового дослідження. Стосовно дискусії про полковників Богуя і Федоровича додаються дані на користь того, що це дві різні особи, причому Федорович ідентифікується як Куницький-Яцьківський - представник родини, яка дала українському козацтву правобережного гетьмана.

Знаходження тимчасових польових гетьманських ставок у Білій Церкві проходить червоною ниткою через усю книгу. Наводяться дані родоводу одного із найзагадковіших козацьких вождів - Павла Тетері, який був закоханий у Білу Церкву і вважав за необхідне зробити її гетьманською резиденцією. Проте як цим, так і іншим планам цього гетьмана зреалізуватися не вдалося.

Особлива увага надається родоводу гетьмана Івана Степановича Мазепи, який походив з білоцерківської шляхти. Не оминули ми й рід матері гетьмана - Мокиєвських, інших родичів, а також настаської шляхти, яка була надійною гетьманською опорою впродовж усієї Визвольної війни 1648-1676 рр.

В розділі «Семен Палій, його родина і соратники» подаються родоводи полковників Паліїв, Самусів і

Часників як родин, які уособлювали козацтво Білоцерківщини на порубіжжі XVII—XVIII ст.

Роботу завершує інформація про перехід козаків полку на лівий берег Дніпра, короткий родовід останнього білоцерківського полковника Михайла Омельченка, нащадки якого, осівши на Лівобережжі, отримали прізвище Білоцерківці.

*

*

*

Інформація про родини представлена за такою методикою:

Родові коліна - це вся сукупність представників однієї родини, яка має однаковий ступінь спорідненості (I коліно складають основоположники роду - батько і мати, II коліно - рідні брати і сестри, III - двоюрідні і так далі). Вони позначаються римськими цифрами I, II, III і так далі. Почерговість представників роду нумерується арабськими цифрами: 1, 2, 3 і так далі.

Прізвище, ім'я, по батькові складають титульний блок інформації про людину. У випадку, коли дата народження невідома, початкова інформація замінюється на знак запитання, наприклад: Р-1701. У тому випадку, коли нам невідомий рік смерті, вносяться відомі дати: 1648-1703-?, а саме датування завершується знаком запитання. Можливі й інші варіанти: ?-1648-1703-?, коли невідомі взагалі ані рік народження, ані дата смерті людини, але знаємо, в який проміжок часу ця людина жила. Поодинокі згадки позначаються так: ?—1699 -?. Така ж методика використовується при датуванні перебування на тому чи іншому уряді (тобто посаді).

Перший із відомих представників родини отримує №1, по можливості за ним наводиться інформація про його дружину, яка відповідно позначається (Д.): Наступний представник родини отримує №2, і якщо він син №1, то в кінці відведеного йому в розписі рядка ставиться відповідний номер 1 (.....1), в разі ж, коли ми не знаємо його батька, в кінці рядка ставиться відповідно знак запитання (.....?). Представниці жіночої статі роду не нумеруються, а записуються поруч із братами, а їхні чоловіки позначаються літерою **Ч.**: Наприклад,

I

1. Іван.

II

2. Семен Іванович.....1

III

3. Петро Семенович (?—1657—1721).....2

Д.; Галина Прокопівна Білокур (бл. 1660-1700-?).

- Ганна Семенівна (бл. 1670—?)2

Ч.: Іван Савич Хрипко (?—1689—?).

IV

4. Семен Петрович (?-1674-1730-?)3

Д.; NNN.

У разі, коли не маємо інформації про якесь прізвище, ім'я чи по батькові, використовується латинська літера N (NNN, Іван NN, Іван Петрович N).

Розділ І.
БІЛОЦЕРКІВЩИНА НАПЕРЕДОДНІ
ВИЗВОЛЬНОЇ ВІЙНИ

Білоцерківський замок став південним форпостом Києва. Серед корінних¹ родин, що населяли цю місцевість, слід відзначити родину Лозок (Лози, Лозичі).

Основоположник роду Василь мав синів Івана (?—1560—1588—?), Василя (?-1560-1588-?), Стефана (?— 1560—1612—?)², Лавріна (?-1570-1624-?).

Василь Васильович був стольником (з 1578). В 1588 р. Стефан, Іван та Лаврін зробили дарчу своєму брату Василю Лозці на с. Нересажа в Любецькому повіті.

Стефан Васильович був підчашим київським (з 1578), а потім - стольником. Його дружинами були: 1) Ганна Боговитин-Козирадська; 2) Лизавета Гулевич, вдова по Поцею.

Лаврін Васильович (?—1588—1605—?), брат Стефана (1588), в 1586 р. отримав Соснівку і Сошниківські добра, був київським підчашим (з 1601), позивав Йозифа Халецького в 1612* і 1618 рр. за наїзд на с. Сошники'. Був одружений з Ганною Гулевич, синів від цього шлюбу не залишилось.

Іван Васильович (?—1586 - ран. 1618) в 1586 р. отримав Жеребятин, був київським земським писарем.

Одружувався двічі: перша дружина невідома, друга - Магдалена Чирська (?-1600-1621-?). Від обох шлюбів чоловічого потомства не залишилося.

У братів Лозків була сестра N Василівна.

З синів Стефана відомі Ян і Михайло. Ян в 1628 р. став підчашим київським. Михайло Степанович (?—1613—1633—?) був одружений з Софією Соколовською. У 1633 р. він віддав під заставу всю Ситниковщину і рудні на р. Сохні шляхтичу Гаєвському⁴.

Відомі доньки Аавріна Лизавета, Єва, Варвара (заміжня за Олександром Красинським).

Наступне коліно роду презентували Потенція Іванівна Лозка, яка була заміжня за Миколою Смецицьким, та Олександра Іванівна (заміжня за Олександром Суриним).

6 вересня 1624 р. у Воронкові Олександр Сурин з дружиною продали Олександрю Красинському містечко Воронків, села Старий Жеребятин, Старе Городище, Рогозов, Процово, городища Бусурманське, Ярославське, Княгинин, Калауров, Лебковське. Але володіння Сурини фактично не передали, і тому Красинський разом із козаками в тому ж році здійснив на них наїзд⁷. У 1628 р. Красинський згадується як посесор Салкова, Воронкова та інших місць.

Пізніше переяславські володіння Красинського якимось чином перейшли до Людвіга Олізара-Волчковича (?- 9 грудня 1641)*, ротмістра полку Федора Воронича під час смоленської війни*, а по його смерті - дітям: Ганні, Яну, Михайлу і Станіславу Олізарам-Волчковичам.

У першій половині XVII ст. два представники роду Лозок володіли 6 маєтностями з 19 димами.

У 1622 р. з Білої Церкви збиралося подимне з 747 домів¹⁰. Місцеві міщани ще у 1616 р. скаржились на каштеляна краківського, старосту черкаського, канівського, богуславського і білоцерківського князя Януша Острозького" за осадження на їхніх землях містечка Антонова (на р. Березні), с. Березни, а також захоплення білоцерківської землі завдовжки 1,5 милі від р. Березної до р. Сквирки¹².

Про місцеве козацтво йдеться у «расспросной речи» 1632 р.: «Ромашко Потапов сын Махненко сказанся города Белой Церкви казачий сын. Отец де ево служил черкаскую службу и в Запорогах бывал. Да и он де, Ромашко, служил казачью службу, как ходили против турского в Волоскую землю тому 13 лет. А из волох пришод, жил у отца своего 2 года»¹⁷. Серед перших відомих козаків у Білій Церкві були бійці полку Яцька Люберського Данило Гордеєв, Віктор Мокієвський, Матвій Васильєв, Карпо Микитин, Федько Карпів, Яків Федорів (1618)".

Станіслав Любомирський (1533 - 16 червня 1649) був представником малопольської шляхти, яка здійснювала активну експансію в Україну. Як активний проповідник католицизму, він був фундатором монастиря в Подоленці, монастирів кармелітів у Вишниці і домініканців у Любартові. Староста подолінецький (1608), шпільський (1613), садецький (1613), добжицький (1613), заторський, білоцерківський (1633), ніполоміцький, генерал малопольський (1620), підчаший великий коронний (1621), генерал-регіментар військ коронних (1621), маршалок трибунальний коронний (1625), воєвода Руський (1625), він мав 2274 дими в Білоцерківському старостві. За іншими даними, Любомирський тримав 29 сіл з 3314 димами. Це стало

результатом шлюбу Станіслава з донькою волинського воєводи Олександра Острозького Софією¹⁵.

Підстаростою білоцерківським напередодні війни (?—1644—1646—?) був Павло Чорний. В 1646 р. він за 45000 золотих отримав від Антонія Тишкевича в посесію добра в ключі Слободиска з присілками¹⁶. Мав на Білоцерківщині свої інтереси і брацлавський ловчий Лукаш Хмельовський. Так, білоцерківські міщани позивали його за напад його підданих на їхні ґрунти і пасіки¹⁷.

З місцевої шляхти, яка населяла Білу Церкву і околиці замку з моменту його заснування, фіксується кілька родин.

Андрій Левковський (1575) передавав шляхтичу Михайлу Составицькому маєтності с. Левкович^{1*}. Пізніше родина тримала 2 частини села з 8 димами. Маловецькі-Новоселецькі (Маловичі-Новоселецькі, Малі) тримали с. Новоселицю, мали привілеї королів Августа (1555), Стефана Баторія (1578), Сигизмунда III (1605). Три представники родини Мишковських тримали 3 села з 191 димом. Ян Островський тримав разом із Стефаном Молодецьким с. Верхнє Волховське і Кошовате (1631). Два представники родини Підгаєцьких володіли 2 селами з 30 димами¹⁷. Михайло і Ян Скаржовські тримали с. Монастирище (1631). Відомі представники роду Тільців: Дмитро - шляхтич у Білоцерківському старостві (1577)²⁰, Костянтин з с. Сіловки (1612), Олександр (1633). Олександр Ящичевський перебував у новоосадженому містечку Камінець (1646)²¹. У 1645 р. Липницькі в Трилісах позивали Якова Жданкевича (1645).

Хутір на Кам'яниці був власністю Мазеп-Колединських, хутір Рутек чи Морулино - власністю

Костянтина Старкевич-Чирневського (1622), урочище Синиця - власністю Миколи Либохонського і трьох його синів (1622). Вони мали привілеї Сигизмунда III від 1605 і 1611 рр. Урочище Тарасовці перебувало у володінні Миколи Лесовича (1622). Містечко Табор (сл. Таборовка) знаходилося в пожиттєвому володінні старости зигвольського Томата Склинського (1622). А вже 5 січня 1644 р. Хмелецький передав Томашу Юліпському це містечко в посесію²³; 8 квітня 1645 р. королівський привілей на Таборовку отримав Марко Грищинський. Містечко Уланики з с. Слободка перебувало у пожиттєвому володінні київського земського судді Яна Аксака за привілеєм Сигизмунда III (1595).

У містечку на р. Стухні «имеется 13 служилых шляхетских домов»²⁴. Мабуть, це Насташки в ключі Новоселецькому. В березні 1646 р. містечко Насташки отримали в посесію від Романа Завиші Войцех Яблуповський і Олександр Троцький²⁴. Пізніше настаська шляхта, що почергово отримувала привілеї від усіх гетьманів - від Хмельницького до Дорошенка, увійшла до особистого почту гетьманів (шляхта сіл Лесевич, Ковшовата, Насташки, Скаржівка, Мазепипці та ін.)²⁵.

Містечко Романів (Романівка) було у володінні Софії Юрїївни Ходкевич, вдови житомирського старости, князя Михайла Чорторійського. До містечка належали села Чернівка (Гритково), Жидовці (Макіївці), Ставище, Гиршики, Кошляки, слобода Сквир-городище з селами Буки і Стросков. Власник (1622) містечка Нехороща Фредерік Тишкевич, вдівець по княжні Софії Заславській, віддав його в оренду єврею Шмейєру. Селом Крилівкою володів шляхтич Свинчинський (1622), с. Рокигне - Криштоф Косинський²⁶, с. Дворки - шляхтич Самійло Мотовило²⁷. Рід Мотовило

цікавий тим, що один із його представників був наказним гетьманом у Михайла Ханенка**.

Селом Зирделів володів шляхтич Кучковський (1622). Селом Кищинці володіли Пекулицькі. В одному із синодиків рід Іллі Пекулицького представлений у такій черговості: Ілля, Яків, Тетяна (Іскрицька), Василь (Іскрицький)». Фрагмент розпису роду:

I

1. Ілляш (?—1616—1650—?) - орендар містечка Кищинці від Мартина Калиновського (1646-1648).

II

2. Яків (Якуб) Ілліч - активний прибічник гетьмана Виговського, козак Переяславського полку (1654). У 1655 р. козаки В.Кулик, В.Сопученко продали йому половину ставка у с. Харківцях. Учасник посольств до Москви (грудень 1654, серпень 1657)³⁰. Надав Межигірському монастирю свій двір, куплений у Павла Тетері, «жидовський прозиваємий Чертковский бывший Богдана Хмельницького гетьмана», що стояв поміж дворів спаського священика Івана Калетинського і бургомістра Федора Огриска.....1

Д.: 1) (вересень 1652) Євдокія Яремівна N¹.

2) Єва Тетеря.

3. Ян (Ілліч?).....1

В 1641 р. у Білій Церкві козацькими отаманами були Степаненко Михайло, Йосипенко Грицько, Коло Яцько, Гребенник Гаврило, Сапин Грицько, десятниками - Сич Гаврило, Аобас Семен. У 1654 р. серед козаків зустрічаємо продовжувачів одного з цих родів: Пилипа, Ісаю, Івашка, Андрюшка, Тимошка, Петра, Юхима Гребенників³².

З Білоцерківщини походив і гетьман Самойлович. Стосовно його роду відомо лише, що священик

містечка Ходоркова на Сквирщині Самійло перейшов священником до містечка Красний Колядин³⁵ (причини переходу саме туди і дата переходу залишаються невідомими). Разом з ним перейшов і його син Іан, який став писарем сотенним красноколядинським. Шлюб Самійла з Марією Іванівною Голуб (бл. 1640-?) стався до переходу на Лівобережжя. Стосовно її батька, Івана Григоровича Голуба (Багатого), ми не маємо достовірних даних про те, чи перейшов він до Красного Колядина з Правобережжя, чи був місцевим жителем. Проте вже у 1654 р. він мешкав у Красному Колядині, а дещо пізніше переселився до Кролевця:\

Один із братів Марії Голуб був одружений з N Іванівною Забілою, онукою генерального обозного. Посвоячення Самойловичів із Забілами, безумовно, мало першочергове значення у просуванні Івана Самойловича вгору.

Розділ II.
БЛОЦЕРКІВЦІ ПІД ПРОВОДОМ
ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

У походах білоцерківців очолювали полковники,
реєстр яких подаємо в хронологічному порядку:

- Кизима Богдан (?—1620—?),
Дацько (?—1632—?),
Клиша (Яцина) Яцько Васильович (1632-?),
Білецький (?- березень 1634 -?),
Гиря Іван,
Клиша Яцько Васильович (?—1637),
Сакун Василь (1637-1638),
Каленський Станіслав (1638-?),
Фридрих Самійло,
Хмеленко Ярема (?- травень 1648 -?),
Гиря Іван (?- червень 1648 - липень 1649 -?),
Громика Михайло (? - жовтень 1649 - грудень
1651 -?),
Курманчук Самійло (24-27 серпня 1651, нак.),
Москаленко Сава (1651, нак.),
Клиша Яцько Васильович (?- червень 1653 -?),
Половець Семен (?- липень 1653 - березень 1654-?),
Гиря Данило (січень - травень 1654, нак.),
Москаленко Макар (?- 8 червня 1654 - червень
1655 -?),

^

Положний Матвій (липень 1654, нак.),
Клиша Яцько Васильович (вересень - грудень
1654, нак.),
Люторенко Яків (Яцина) (червень - грудень 1654,
нак.),
Москаленко Сава (грудень 1654, нак.).
Гирия Данило (жовтень 1655, нак.),
Половець Семен (?- лютий 1656 -?),
Люторенко Яків (?- травень 1656 -?),
Сулименко Іван Іванович (?—1657—?),
Люторенко Яків (?- лютий 1658 -?),
Кравченко Іван (?- липень 1658 - березень 1660-?),
Половець Семен (вересень 1658, нак.),
Деркач Тиміш (липень 1660, нак.),
Данило (?- 2 грудня 1660 -?),
Кравченко Іван (1661-?),
Харко (?- травень 1662 -?),
Кравченко Іван (?—1663),
Фридрикевич Самійло (?- листопад 1664 -?),
Тарасенко Андрій (1664-1665),
Кульган Яцько (?- березень 1665 -?),
Бутенко Степан (?- лютий 1668 - березень 1671 -?),
Макуха Гнат (?-1672-1673-?),
Дорошенко Григорій Дорофійович (?—1674—?),
Бутенко Степан (?- лютий 1674 - серпень 1675 -?),
Макуха Гнат (?-1676-?)*.

Громика Михайло (?—1610— 17 грудня 1651) - полковник білоцерківський (1649-1651). Другим в реєстрі 1649 р. зафіксований Григорій Громика, очевидно, полковий осавул¹. Самійло Фридрикевич одружив з

* Я.Дзира остановив, що найпоширеніший суфікс ~~-енко~~, характерний лише для українських прізвищ, в Білоцерківському полку складав 1621 козак із 2989⁷.

М.Громикою, полковником білоцерківським, свою доньку (мабуть, не від шлюбу з Ганною Половець, а більш раннього).

Кравченко Іван (?—1629—1675—?) - шляхтич, козак білоцерківський (1649, 1654)³. У лютому 1649 р. Б.Хмельницький відрядив посольство на чолі із сотником Іваном Кравченком до кримського хана з проханням надати допомогу. У вересні 1650 р. він очолював посольство до М.Потоцького з вимогою розпустити коронне військо. Став полковником білоцерківським.

У грудні 1658 р. біля Києва І.Кравченко був захоплений у полон Шереметьєвим. Навесні 1659 р. він уже був послом Виговського до Москви, де був затриманий і звільнений лише 1 липня 1659 р. У цей час наказним полковником був Семен Половець.

Іван Кравченко активно сприяв приходу до влади Юрія Хмельницького. Він був серед семи правобережних полковників, які поїхали з Ю.Хмельницьким на Переяславську раду.

Його змінив на посаді Данило Гиря\ Відомо, що Гиря, як колишній полковник білоцерківський, був послом на сейм до Варшави від Ю.Хмельницького з Корсунської ради (1661)*. В 1661 р. знову став полковником білоцерківським, тримаючи пернач до 1664 р.

Колишній полковник білоцерківський Іван Кравченко, «вышедши за Днепр по письму гетьмана Ивана Самойловича в 1675 г. с братом его родным судьей генеральным Иваном Кравченко и имевшего у себя двух сыновей Ивана и Федора>/. їхніми нащадками наприкінці XVIII ст. були: Петро - титулярний радник (1787), штаб-лікар Олексій, одружений з донькою прапорщика Івана Ступишина Тетяною, Опанас, абшитований отаман сотенний, одружений з козачкою.

Тарасенко Андрій. Після падіння Тетері Біла Церква стала центром знаходження польського реґиментаря, який і призначив Тарасенка на білоцерківське полковництво в 1665 р.

Кульга Яцько - полковник білоцерківський (березень 1665) при Тетері.

Гиря Данило (?—1608—1654—?) - сотник білоцерківський (1638), козак білоцерківський (1649)⁷, наказний полковник білоцерківський (1654, 1655)*. Вважаємо, що він був сотником білоцерківським у 1649, 1654, 1655 рр. А в 1660 р., мабуть, став повним полковником білоцерківським⁷.

Іван Гиря - козацький старшина в 1630 р., брав участь у повстанні Федоровича.

Маємо уривчасті відомості про участь козаків Білоцерківського полку у початковому етапі війни. Так, відомо, що на чолі козацького посольства до хана стояв білоцерківець Кліша¹⁴. Перемишльський архідиякон 1 червня 1648 р. писав підстарості Бжозовському: «Пушки захвачены, которые Хмельницкий направил в Белую Церковь, где укрепляется»¹⁴.

Історик В.Сергійчук вважає першим білоцерківським полковником Ярему Хмеленка¹⁵ віднайшовши згадку про нього в травні 1648 р.

Кліша Яків Васильович (?—1600 - грудень 1654 -?) - посол до короля (1627), запорозький полковник (1631-1632). 16 лютого 1633 р. запорозькі посланці Федір Каленик, Яцько Кліша та Сава Бурчевський були прийняті маршалком польського сейму Миколою Остророгом і отримали підтвердження про позитивне вирішення конфесійного питання¹⁵. Кліша був полковником білоцерківським (1637), сотником білоцерківським (1638—1648)¹⁴. Змінив на полковництві

Михайла Г'омику в результаті зміни політики після Білоцерківського договору. Дослідник Ю.Гасцький вважає, що Яків Кліша був полковником у 1652-1653 рр. Документальне підтвердження цього маємо лише в одному документі, який відноситься до 19 червня 1653 р.^м В грудні 1654 р. він наказний полковник білоцерківський, що не виключає можливості того, що він був отаманом городовим білоцерківським.

Гиря Іван Васильович¹⁴ (?—1595—1649—?) походив з остерської шляхти¹⁷. Разом із Семеном Гирею (мабуть, братом) отримав Мрин. В 1618 р. разом з іншим Іваном Гирею, вступивши у Баришівці козаком до полку Яцька Люберського, потрапив у московський полон. В 1625 р. він був послом до московського царя, а в 1630 р. - військовим суддею у Жовніні. Полковник білоцерківський (1648-1649). В кінці червня 1648 р. приймав у Білій Церкві польського посла до гетьмана.

17 травня 1648 р. Б.Хмельницький прибув до Корсуня і надіслав листа до білоцерківського старости З.Чорного про наміри продовжити виступ^{1*}. У цей же час гетьман передав М.Потоцькому вимогу Війська Запорозького визначити козацьку територію по Білу Церкву, а вже 22 травня військо стало табором під Білою Церквою. Іслам-Гірей залишив свого союзника і повернувся до Криму.

На початку червня 1648 р. путивльський воєвода М.Плещеев сповіщає: «Стоит де ... ныне гетман Хмельницкий с самовольными з запорожскими казаки за Днепром в городе в Белой Церкви, а с ним ... казаков тысяч з двенадцать»⁷.

У червні 1648 р. посланець Адама Киселя до Богдана Хмельницького П.Ласка відвідав Білу Церкву, де

був у полковника Гирі, «который поставлен с гарнизоном в 4000 казаков и всюду имеет стражу»²².

Отже, восени 1648 р. провід війська був повністю зосереджений в руках представників городового козацтва з корінних полків (Чигиринського, Черкаського, Корсунського, Переяславського). Серед проводирів були відсутні представники північних козацьких полків Білоцерківського і Канівського, що, можливо, було пов'язане з настроями у цих полках. Так, полонений у серпні 1649 р. козак білоцерківський Фесько П'ятка розповідав, що у його полку розформовано 18 корогв, які займали угодовську щодо Польщі позицію²¹. 31 травня того ж року Хмельницький скликав козацьку раду під Білою Церквою, яка 2 червня прийняла рішення направити посольство до Варшави з метою укласти перемир'я. 4 червня Хмельницький залишив Білу Церкву і виїхав до Чигирина²⁰. Посольство козацьке (червень - серпень 1648) з Білоцерківської ради не мало у своєму складі представників місцевого козацтва: воно включало полковників Федора Вишняка (чигиринського), Лук'яна Мозирю (корсунського), а також Григорія Болдиря та Івана Петрушенка²³. Це можна розглядати як свідчення слабкості впливу білоцерківців на гетьмана.

Князь Ярема Вишневецький через Ніжин, Чернігів, Лоев, Брагин, Чорнобиль привів свої війська під Котельню, а потім пішов до Немирова. Гетьман звернувся з листом до Вишневецького з обіцянкою зберегти його маєтки в разі підтримки князем козацьких вимог. І одночасно направив універсал до міщан Немирова з проханням допомогти козакам заволодіти містом²⁴.

Богдан Хмельницький направив проти князя Лисянський полк Кривоноса і Білоцерківський полк Гирі,

♦обоє догнавши, осадили, а сам з войском арматою, не хотечи крови хрестианское проливати, помалу тягнул под Паволоч»²⁷. «Гетман Богдан Хмельницький стоить в ныне собранье с черкасы и с татары за Днепром за черкаским городом за Белою Церковью со многими людьми»²⁸, писав у відписці 20 червня 1648 р. путивльський воєвода М.Плещеев. 6 липня з-під Білої Церкви Хмельницький виступив на Паволоч і Гончариху, де і стояв табором протягом 18-29 липня. 7 липня під Махнівною відбувся бій авангарду козацького війська під командуванням Кривоноса (Лисянський, Білоцерківський, Корсунський, Уманський, Вінницький полки) з військами Я.Вишневецького та київського воєводи Я.Тишкевича, в результаті якого переможцями вийшли козаки.

Полки Кривоноса й Гирі йшли за Вишневецьким під Костянтинів. Гетьман направив їм на допомогу Чигиринський полк. 17-18 липня полки під началом Кривоноса розгромили війська Вишневецького під Старокостянтиновом²⁷. Після сутички князь Вишневецький втік під Львів, де збиралося польське військо.

В кінці липня 1648 р. Б.Хмельницький з Паволочі прибув до Старокостянтинова. На початку серпня гетьман покарав М.Кривоноса та його чотирьох соратників за напади на шляхетські маєтки та захоплення міст на Поділлі і Волині. Білоцерківський полк брав участь у Збаразькій битві, а також у Пилявецькій битві (20-23 вересня 1648 р.), поході на Львів і Замости.

В 20-х числах листопада 1648 р. Хмельницький послав до Варшави посольство у складі Івана Гирі, Богдана Сокольницького, Дмитра Черкаського та Микити Гладкого^{28*}.

Готуючи літній похід, гетьман у лютому 1649 р. послав посольство на чолі з сотником Іваном Кравчен-

ком до кримського хана з проханням про допомогу". А 2 серпня Богдан Хмельницький з Чигирина направив наказ білоцерківському полковникові Михайлу І^змиці іти походом на Уманський шлях, «з доброю зброєю, і вдень, і вночі», «я також вирушаю»*¹.

В середині липня 1649 р. Хмельницький розформував 18 сотень Білоцерківського полку за пропольські настрої¹¹. Однією з причин був високий відсоток шляхтичів у полку. Наведемо списки показаних шляхтичів посотенно, із зазначенням їхньої частки у загальній кількості козаків.

ПОЛКОВА СОТНЯ

<i>Полкова сотня</i>	<i>Кількість козаків</i>	<i>Кількість шляхтичів</i>	<i>Частка шляхтичів</i>
	1044	224	21,5%

Показані шляхтичі: Адаменко Марко, Бабинський Іван, Хома, Балвер Андрій (?-1629-1654-?), Васько (?-1629-1654-?), Безпальчий Павло, Бельський Васько, Бобошко Данило, Богуш Іван, Булаєвський Тиміш, Бут³² Левко, Савка (?-1629-1654-?), Мисько, Назар, Тиміш, Дмитро, Бутенко Андрій (?-1629-1654-?), Кіндрат, Стецько (?-1629-1654-?), Філон (?-1629-1654-?), Данило, Харко, Бутко Карпо, Бутченко Демко, Величенко Васько, Грицько, Фесько, Величко Наум (?-1621-1641³¹-1649-?), Верещак⁴ Панко, Данило, Стецько, Верещаченко Савка, Висоцький¹¹ Васько, Вовнянка Матвій, Войтенко Троцько (Грицько^{3*}, в 1654 р. зустрічаються і Войтенко Гнат, Яків, Гришко), Волочай Васько, Куриленко, Гапоненко Савка, Сезір, Гаркуша Степан, Гира Данило (?-1629-1654-?), Гирин Яцько, Гладкий Васько (?-1629-1654-?),

Васько (?-1629-1654-?), Демко (P-1629-1654-?), Гладун Михайло, Гладченко Ілляш, Головченко Федір (P-1629-1654-?), Голуб Іван, І)есенко Петро, Аврам, Гречка Дмитро, Грищенко Демко, Громика Михайло, Григорій (P-1629-1654-?), (в 1654 р. відомий Василь^г), Гугнявий Андрушко, Гуляницький Сергій (P-1629-1654-?), Деркач Тишко, Деркаченко Грицько (P-1629-1654-?), Джеджула Андрій, Добролеженко Данило (P-1629-1654-?), Донець Грицько, Семен, Дрозд Амброжко (P-1629-1654-?) (Андрюшка в 1654 р.), Демко (?—1621—1641^{ив}—1654—?), Федір Григорович (P-1629-1654-?), Роман (P-1629-1654-?) (в 1654 р. зафіксований ще й Северянка та ще один Андрушка Дрозди^п), Жуковецький Семен (P-1629-1654-?), Жученко Клим, Корній, Зуб Грицько (P-1629-1654-?), Калюжний Демко, Канівець, Катрич Андрушко, Качановський Кирик (P-1629-1654-?), Федір, Кирдиєнко Грицько (P-1629-1654-?), Мелешко (P-1629-1654-?), Киселенко Яцько, Кисіль Іван, Іван, Аврам, Клиша Яцько, Ковалевський Степан, Козел Омелько, Коровченко Радко, Костира Ярош (P-1629-1654-?), (в 1654 р. є Іллюшка), Кравченко Іван (?—1629—654—?) (в реєстрі 1654 р. є і другий Іван Кравченко⁴⁰), Данило (P-1629-1654-?), Тиміш, Кратенко Наум (P-1629-1654-?), Крачснко Свирид, Кривопиша Семен (P-1629-1654-?), Кривохижа Данило (P-1629-1654-?), Кривохиженко⁴¹ Грицько, Кулага Андрій (P-1629-1654-?), Кумановський Грицько, Лсплявий⁴² Грицько (?—1629—654—?) (в реєстрі 1654 р. зафіксований ще один Грицько Леплявий⁴⁵), Яків (P-1629-1654-?), Личко Грицько, Ломака Демко (P-1629-1654-?), Яцько (P-1629-1654-?), Лотиш Юрко", Лунський Павло (в 1654 р. зафіксований як Павло Лубський⁴⁷), Любарський Андрій (голова

в наряді, 1654 р.)⁴⁴, Лютаренко Яцько, Мазепа Мирон (?—1629—1654—?), Мазницький Федір, Маначинський Аук'ян (?-1621-1647-1649-?) (в 1654 р. зафіксований Маначинський Антон^{4*}), Мелех Антон, Борис, Лаврін, Минковський-Куцевич Іван^{*}, Міхновський Левко, Москаленко Захарко, Макар, Мартин, Гаврило (в 1654 р. зафіксовані Савка, Іван Москаленко⁷¹), Москаль⁵¹ Петро (?—1629—1654—?), Яцько (?-1629-1654-?), Івашко (?—1629—1654—?), Костюк (?-1629-1654-?), Митко, Федорка (в 1654 р. фіксується ще один Москаль Івашко, Гришко⁵¹), Мостопа Андрушко (?—1629—1654-?), Охрім, Андрій, Мисько, Семен (?—1629—1654-?) (крім них в 1654 р. зустрічається Ярофій, Іван, Анисим⁵³), Неверовський Стас (?-1629-1654-?), Ненаденко Іван, Нестеренко Іван, Прокіп, Прохір, Носач Левко, Ображієнко Васько (?—1629—1654—?), Огієнко Герман, Одрина Кіндрат (?—1629—1654—?), Павловський Гнат, Педченко Марко, Пікуленко Гаврило, Пікуличенко Левко, Піщанський Онопрій, Полено Грицько, Половець Семен (в 1654 р. зафіксовані Андрій і Федір⁵⁴), Положний Васько (?-1629-1654-?), Матвій (?—1619—1654-?) (полковий суддя, 1654 р., крім нього в цей час фіксується Матюшко Положний⁵), Іван, Поплавський Грицько (?—1629—1654—?), Проскурненко Леско (в 1654 р. записаний як Левко⁵⁶), Пушкар Василь, Яким, Пушкаренко Стецько, Радченко Іван, Матяш, Рещенко Гаврило, Розколупа Степан (?—1621—1641⁷⁷—1649—?), Садовський Грицько, Сакун^{5*} Степан (?-1629-1654-?), Сакуненко Роман (?—1629—1654-?), Степан, Онисько, Сененко Денис, Сергієнко Трохим, Сингур Грицько, Сікачовський Лаврін, Васько, Скибенко Іван (?—1629—1654—?), Скидан Федір (?—1629-1654-?), Скороходенко Віктор, Конон, Скребець Іван

(P-1629-1654-?), Сокол Богдан (P-1629-1654-?) (в 1654 р. зафіксований ще Демко Соколенко”), Солтан Данило (P-1629-1654-?), Стародуб Іван (P-1629-1654-?), Стожко Андрушко, Семен, Стрижавський Аврам, Мисько, Суховій Іван, Тарасенко Харко, Фесько, Юсько, Савка (?—1621—1641⁶⁰—1649—?), Татарин Михайло, Томченко Іван, Марко, Панас, Третяк Остап (P-1629-1654-?), Третякович Іван, Трушенко Ісай (в 1654 р. зафіксований Іван Трущенко“), Трушинський*² Сава, Турчин Олешко, Ханенко Лаврін, Хильченко Іван, Тимко, Хорошко Антип, Павло, Храпач⁴⁵ Васько, Петро (P-1629-1654-?), Юсько (P-1629-1654-?), Іван, Хурсенко Дацько, Хурсов Фесько, Чаленко Корній (P-1629-1654-?), Чалий Тиміш (?-1649-1654-?), Черняченко Грицько, Чиж Іван, Чикаленко Грицько, Чоботаренко Іван (P-1629-1654-?), Чобутко Грицько (P-1629-1654-?), Чорний⁴⁴ Карпо, Кіндрат Романович (P-1629-1654-?), Роман (P-1629-1654-?), Шемет Грицько (?-1621-1641⁶¹-1654-?), Шеметенко Тарас, Савка (P-1629-1654-?) (в 1654 р. зустрічається Терентій Шеметенко“), Шийка Мисько, Шимченко Ясько, Шинкаренко Кузьма, Шираенко Іван, Шокальський Мисько, Шулик Лук’ян, Шульга Мисько, Гаврило, Шум Васько (P-1629-1654-?), Яненко Лукаш, Савка.

Обозні полкові: Полежай Іван (? - 13 січня 1654 -?).

Судді полкові: Климів Яків (?- 13 січня 1654-?),

Положний Матвій (?- 13 січня - липень 1654-?).

Осаули полкові: Коробченко Мойсей (?—1638—?), Матушкевич Левко (?—1641—?), Григорович Осип (?- 13 січня 1654—?), Ющенко Яким (? - 13 січня 1654—?).

Хорунжі полкові: Гречаник Петро (?—1641—?)

Сотники білоцерківські: Гребінка (?—1651—1653), Марченко Семен (? - 13 січня 1654-?), Деркач Тиміш (?), Микифоров Дмитро (?- грудень 1658-?), Ярмоленко Петро (?— грудень 1659-?), Жилий Гнат (?—1665—?).

Зрозуміло, що всі козаки Білої Церкви (у 1654 р. їх налічувалося 991) були організовані в кілька сотень. Дослідник Ю.Гаєцький вважає, що в реєстрі 1649 р. в Білій Церкві зафіксовано 5-6 сотень⁶. Не виключено, що таких сотень було 7, що відповідає кількості церков у той час.

Гребінка - сотник з Білої Церкви, який разом із своєю та ще двома сотнями зимував у 1653 р. в Коростишеві. У березні на них напав полк Гурського, знищив козаків, захопив три короги, два сотники загинули, а Гребінка потрапив до польського полону**.

Отамани городові білоцерківські: Мазепа Адам-Стефан Михайлович (? - березень 1654-?), Семенів Григорій (? - грудень 1658-?).

Ханенко⁶⁹ Лаврін Степанович (?—1629—1684—?) - служив у Білоцерківському полку в одній із Білоцерківських сотень (1649)^o. Перейшов на Лівобережжя (1684).

Половці

Семен Яцкович Рожновський та його син Іван здійснювали постійні наїзди на маєтність «Ховмицю» і с. Свиноїди, що належали Видубицькому монастирю. Юрій Рожновський продовжував традицію протистояння (1605).

У сотні Петра Ресченка Канівського полку (1649) згаданий Іван Половченко⁷¹. Чи не належав він до відомої родини (початку князів, потім шляхти, а згодом - козаків Половців-Разнатовських? Так, Н.Яковенко генеалогічний розпис князів тюркського походження Половців-Рожиновських закінчує Романом

Рожновським, послом козацьким (1638), і його троюрідною сестрою Оксиною Юрійвною Половець, яка була заміжня за Василем Некрашевичем⁷² - представником старовинного канівського боярського роду.

Голуби

Іван Голуб - служебник князя Корецького, в 1583 р. був білилівським підстаростою, володів с. Богатами (Богачкою). Його сини Самійло, Данило і Юрій вже були власниками Ясногородки і Брусилова. Одного з них в 1643 р. банітував Харленський. У травні 1644 р. Данило Голуб з Морозович позивав Фірлея за наслання підданих на його Макіївські ґрунти, захоплення їх, а також жінок та майна⁷¹. Пізніше він же подав скаргу на Юрія Голуба <<за наслання на заставне від нього с. Морозівку>>⁷. Рід Данила Голуба з поминальника Київського Золотоверхого монастиря: Андрій, Іван, Пелагея, Катерина, Олена, Іван, Іван, Олександр, Катерина, Микита, Григорій, Філон, іґромомах Ісакій, Софрон, немовля Євфимія, інокія Лнисія, Клим, Пелагея, немовля Сава, немовля Пелагея, Данило⁷⁷. Данило був свідком при складанні заповіту митрополита Могили та при обранні С.Косова (1647)⁷⁶.

25 жовтня 1630 р. Юрій Голуб з Морозович переступив с. Кошелів Андрію Домбровському. Юрій Голуб, полковник канівський (? - квітень - травень 1644-?), 7 квітня 1644 р. записав 10 000 золотих під заставу добр Дивина митрополії Київській⁷⁷, скаргу на Воронича за непередачу до королівського скарбу «добр» з богуславських сіл і хуторів⁷⁸. Духівниця його вдови Магдалени Юрійвни Бутович-Голуб дітям: (19 липня 1650): 1) Стефану Петровичу Стрибало (за Петром Стрибалем була в 1636 р.); 2) Ганні Воля-

новській; 3) Томашу Голубу, Якубу Голубу, Леонорі Голуб, - засвідчує їй три шлюби.

Шляхтичі Голуби в серпні 1644 р. позивали Потоцьких за забрання їхнього спадку по батькові⁷.

Самійло Голуб отримав грамоту Яна-Казимира на слободи Богачку і Білоцерківку у Миргородській волості (19 грудня 1650)*°. Він же (одружений із Софією) в 1653 р. втратив усіх підданих у с. Кашенки і Будище Луцького повіту⁸. У вересні 1654 р. він як ротмістр «Його Королівської Милості» з жовнірами своєї корогви розорив с. Задиби поблизу Ковеля¹⁻².

Верещаки

Володіли родовою маєтністю с. Верещаки. Верещак Федір в 1601 р. продав маєтність Валентію Єгерському¹. Прокопа - одного з найближчих однодумців Киселя в 1650 р. на сеймі у Варшаві - заарештували і заточили до Мальборкської фортеці, в якій він провів майже два роки. Рідний брат Прокопа Василь був перекладачем при козацьких послах (латинь). Другий брат Павло - «дворянин» архімандрита Печерського Іосифа Тризни. В Луцьку в 1686 р. поминали рід Максиміліана Верещака, реєнта земського: Данило, Гафія, Опанас, Тетяна, Прокіп, Іван, Василь, Варвара, Прокіп, Федір, Осип, немовля Катерина, Маркіян, Максиміліан, Олена, Михайло, Катерина, Гаврило. Івана Верещака зустрічаємо в 1619 р., бачимо в синодику і Прокопа, і Василя.

Кривопиші

Походили з любецької шляхти. Основоположником роду був Василь Семенович Кривопиша (1571). Семен Кривопиша - козак Білоцерківського полку⁴. Олексій (?—1647—1670—?). Брати Гнат (Р-1676-1741-?) і

Семен Кривопиші - козаки с. Неданчичі - розпочали службу з 1701 р”, почергово були в походах 1701, 1702, 1704, 1705, 1706, 1708, 1709, 1711, 1713, 1714, 1721, 1722, 1723 рр. Брати Семен і Максим з с. Козли розпочали козацьку службу з 1705 р.*⁶ Брали участь у походах 1705, 1708, 1709, 1711, 1713, 1714, 1722, 1723 рр.

Чалі

I

1. Іван -військовий товариш (1728).

II

2. Омелян Іванович..... 1

III

3. Григорій Омелянович (бл. 1747-?)..... 2

4. Кузьма Омелянович (бл. 1769-?) - проживали в с. Чорторіяx..... 2

Поплавські

Ян (1633) тримав с. Поплавку на Житомирщині з 18 димами. Мацея Поплавський в 1650 р. мав 4 підданих.

Косачі

I

1. Трохим - сотник білоцерківський.

II

2. Кіндрат Трохимович (?-1710-1730-?)..... 1

III

3. Григорій Кіндратович (?— 1730—1750—?) 2

4. Антон Кіндратович (?—1730— 1787—?) - значковий товариш (1781, 1787)..... 2

IV

5. Василь Григорович (?—1750—1782—?) - козак батуринський (1781), абшитований військовий товариш (1782)..... 3

Д.: Любов NN, донька козака.

6. Пантелеймон Антонович (?—1750—1781—?) - возний підкоморний (1781)..... 4

Д.: Наталія Остапівна Таран, донька значкового товариша.

ЧОРНОКАМ'ЯНЕЦЬКА СОТНЯ

<i>Чорно- кам'янецька сотня</i>	<i>Кількість козаків</i>	<i>Кількість шляхтичів</i>	<i>Частка шляхтичів</i>
	688	137	19,9%

Показачені шляхтичі: Бахоринський Юсько, Безпалки Грицько, Харко, Білецький Грицько, Білоусенко Гаврило, Бобріченко Мисько, Богушенко Гордій, Буйницький Прокіп, Гнат, Бурковський Ярема, Бут Гаврило, Грицько, Іван, Бутенко Дмитро, Іван, Юсько, Величко Гордій, Вєрбовецький Андрій, Верещак Остап, Харко, Войтенко Дацько, Стецько, Гаврило, Ганджа Дацько, Гиря Мисько, Гладкий Андрій, Васько, Лисько, Мисько, Гладченко Мисько, Стецько, Гнилокожа Михайло, Голубенко Фесько, Горлач Андрушка, Денис, Процик, Грибовод Федько, Гунждула Степан, Деркач Левко, Семен, Джуса Гнат, Добролежа Васько, Сергій, Донець Петро, Дорошенко Іван, Юрко, Дрозд Васько, Забуга Степан, Заславський Яцько, Засядько Процик, Звосновський Лисько, Квітка Степан, Кирмос Іван, Кисловський Супрун, Ковбаска Іванюта, Козловський Назар, Колбаска Костянтин, Конашенко Сергій, Короленко Іван, Костирка Андрушка, Кошка Кирило, Кривецький Філь, Кривоніс Семен, Кулага Лесько, Кулаковський Степан, Кульбака Дмитро, Кульбаченко Василь, Курощуп Ярема, Лемешко Курило, Липовський Ярош, Лучанський Герасим, Никон, Іван, Малий

Антонець, Мелешко, Мисенко Дмитро, Михайловський Дмитро, Мітла Матвій, Хома, Могилінський Семен, Момот Сидір, Москаленко Степан, Москалі Грицько, Данило, Зінець, Івашина, Федір, Мостопенко Іван, Нечайовський Василь, Нечай Курило, Остропольський Карп, Педосенко Грицько, Пивоваренко Іван, Ілько, Підварський Семен, Половченко Лесько, Проскурненко Іван, Пушкар Мисько, Тишко, Пушкаренко Тимко, Пятигорець Макар, Рачинський Левко, Самко Гордій, Самчинський Іван, Матвій, Федір, Серета Максим, Синявський Климко, Скибенко Семен, Скибинський Мисько, Скидан Фесько, Скиндар Грицько, Скоробагадченко Мартин, Спичинський Семен, Сулима Іван, Сухоставський Федір, Тарганський Мартин, Томиленко Максим, Трилеський Сергій, Хмельницький Іван, Хорошко Яцько, Хорощенко Гавриш, Храпач Іван, Христич Мисько, Чалий Грицько, Чоботченко Мисько, Чорний Панас, Шило Конон, Шинкгерей Савка, Ширминський Минько, Шкорупа Павлюк, Шульга Грицько, Іван, Щербина Лаврін, Фесько, Яненко Яцько.

Чорнокам'янецькі сотники: Ягло Роман Осипович (?—1649 - 13 січня 1654-?).

Отамани: Погорілець Зіновій (?—1654—?).

Писарі: Михайлів Олексій (?—1654—?), Бараков Олександр (?—1654).

Хорунжі: Телегенко Яків (?—1654—?).

Дрозд Василь в майбутньому став сотником заволоцьким Могилівського полку Івана Нечая (1656), а потім відомим полковником брацлавським, призначеним на цю посаду в березні 1665 р. Пізніше страчений гетьманом Дорошенком.

У 1661 р. Чорний Кам'янець при нобілітації переданий Остафію Гвовському, це може вказувати на його близькість до старшини Білоцерківського полку.

ГЕРМАНІВСЬКА СОТНЯ

<i>Германівська сотня</i>	<i>Кількість козаків</i>	<i>Кількість шляхтичів</i>	<i>Частка шляхтичів</i>
	100	8	8%

Показачені шляхтичі: Волинський Петро, Головченко Бритвин зять, Жеребиленко Кіндрат, Кисіль Іван, Красовський, Момотенко Курило, Синицький Грицько, Слободський Семен.

Жеребили-Лабунські

У 1472 р. Сенько Жереб'ятич, боярин житомирський, отримав волость Лопатин. Лабунські фіксуються на Волині у першій половині XVI ст. Криштоф Лабунський був першим чоловіком княгині Олександри Янушівни Чорторийської (?—1612). У 1612 р. відомий тестамент Семена Жеребила. У січні 1647 р. архімандрита Іосифа Тризну обирав ігумен Кирилівського монастиря Софроній (Жеребило-Лабунський), ігуменом цього монастиря він був і в 1631 р. Жеребило Кіндрат став полковником охотницьким у гетьмана П.Дорошенка в 1668 р.*⁷ Його полк був найчисельнішим із п'яти сердюцьких полків Дорошенка". У січні того ж року його сердюки разом із полковником Гоголем зайняли Канів. Восени 1669 р. цей полк разом з двома іншими полками було поставлено в Умані для сторожі проти ханенківців". У 1671 р. полк Кіндрата Жеребила нараховував 2 тисячі сердюків". «У Величка маємо дуже докладне з подробицями оповідання про бунт уманців проти Дорошенкової залози, яка складалася з кінного компанійського полка Суличича і піхотного полка Жеребила. В самий день Великодніх свят, коли всі були напідпитку, уманці завелися

з обома полковниками, сварка перейшла в бійку, а потім у відвертий бунт уманського населення проти Дорошенкової залози. Суличича було вбито, а його компанійці розбіглися. Жеребила схоплено і одіслано до Ханенка»^{*1}. Київський воєвода Козловський писав, що «в Умані так сталося, що ту сваволу серденят вибито ... полковника Жеребила забито в кайдани, і вся Умань здалася королеві»².

У XVIII ст. Жеребецькі служили в I комонному полку: Євстафій - полковим хорунжим, а в 1739—1751—? - сотником 3-ї сотні; його син Микола Остапович Жеребецький став полковим осавулом I компанійського полку³. Василь службу розпочав у 1709 р., спочатку був курінним отаманом, а в 1740—1750—? - полковим хорунжим^{*}, абшитований полковим обозним. Син Василя Микола (1730—?) служив також у I компанійському полку, а донька Зіновія (1740—?) була заміжня за компанійським сотником Федором Виноградським⁴.

Момоти

Іван (?—1629—1693—?) - осавул полковий переяславський (1666), посол гетьмана Дорошенка до кримського хана (1667). У грудні 1674 р. як військовий товариш - посланець гетьмана Петра Дорошенка до Брацлава з проханням прислати польських комісарів. Полковник переяславський (ран. 1683), наказний полковник переяславський (1693), володів с. Слобідкою Бубнівської сотні (після канівського полковника Івана гурського), с. Полежаї, Памфіли, Соснова, Ташань Яготинської сотні. Його син Григорій Іванович - сотник яготинський (?—1690—1691—?) - володів с. Памфіли, Войтівці Яготинської сотні⁴.

Синицькі

Можливо, нащадки протопопа богуславського (1657).

I

1. Гаврило - вийшов на Лівобережжя і від гетьмана отримав двір у Погарі і дві четверті поля.

II

2. Іван Гаврилович - військовий товариш..... 1

III

3. Іван Іванович — сотенний отаман..... 2

Германівські сотники: Чернушенко Іван (?—1649—13 січня 1654-?).

Отамани: Шпиленко Микифор (? - 13 січня 1654-?). Шпиленко Микифор був з місцевого роду, оскільки в 1649 р. козаком тут зафіксований Шпиленко Василь*, можливо, батько Микифора.

КАМ'ЯНОБРОДСЬКА СОТНЯ

<i>Кам'яно- бродська сотня</i>	<i>Кількість козаків</i>	<i>Кількість шляхтичів</i>	<i>Частка шляхтичів</i>
	<i>30</i>	<i>U</i>	<i>36,6%</i>

Показачені шляхтичі: Барський Кирило, Боярський Грицько, Воронявський Процик, Жажковський Івашко, Кищинський Семен, Кищинський Федір, Лисанський Тишко, Печурський Юрко, Попович Іван, Рашневецький Семен, Чалий Іван.

Кам'янобродські сотники: Іван (1649)?, Поповець Іван (? - 13 січня 1654-?).

Попович Іван - ще у 1649 р. був козаком цієї сотні, майбутній полковник паволоцький, що виступив проти Тетері. Історик М.Петровський, досліджуючи його біографію, писав: «Що ж до Поповича - Паволоцького, то маємо надзвичайно мало. Не можна

з певністю сказати, що й імення Паволоцького Поповича було Іван. Коли ж припустити, що все ж таки це так, тоді можливо бачити цього Поповича записаним в реєстрах 1649 р. в Білоцерківському полку. Що ж стосується його діяльності - до 1663 р. не маємо Жодних звісток. З того, що є, можна стверджувати, що Паволоцький Попович був полковником в Паволоці, потім став попом, потім же, знов захопивши владу полковника в Паволочі, підняв повстання проти Павла Тетері й поляків, нарешті був покараний Тетерею на смерть»⁷⁷. Вищенаведена інформація і традиції того часу дають можливість зробити припущення, що його батько був священником у Кам'яному Броді.

Отамани: Григорієв Данило (?—1654—?).

Осаули: Григорієв Андрій (?—1654—?).

Писарі: Олексіїв Яків (?—1654—?).

ФАСТІВСЬКА СОТНЯ

Фастів належав до старовинних козацьких міст. Ще у 1618 р. бачимо тут козацького полковника Миська Фастівця, сотника Гришка Фастівця. Звідси ведуть свій козацький родовід Жеребили (Мисько, 1618), Ковалевські (Ян, 1618)⁷⁸.

<i>Фастівська сотня</i>	<i>Кількість козаків</i>	<i>Кількість шляхтичів</i>	<i>Частка шляхтичів</i>
	<i>100</i>	<i>19</i>	<i>19%</i>

Покозачені шляхтичі сотні: Білецький Федір, Величко Семен, Гиря Грицько, Грушовський Семен, Донець Пилип, Кисіль Клим, Кобрицький Іван, Козицький Грицько, Корзун Федір, Кошієвські Антип, Артюх,

Лютий Грицько, Москаль Петрушка, Ревуцький Ярема, Скирмут Петро, Слизка Степан, Смоляга Кіндрат, Стасенко Яцько, Сулима Федір¹⁰¹.

Фастівські сотники: Донець Пилип (Р-1649-?), Микифорович Дмитро (?—1654—?), Дзік Петро Миколайович (полковник фастівський), Корицький Петро (полковник фастівський), Лясковський Павло Олександрович (?—1675—?).

Отамани: Степанов Григорій (?—1654—?).

Осаули: Величенко Семен (?—1654—?).

Писарі: Парфеньєв Павло (?—1654—?).

Хорунжі: Преснов Григорій (?—1654—?).

Степанов Григорій - козак фастівський (1649, Степаненко Грицько), отаман фастівський (1654)¹⁰². Величенко Семен - козак (1649), осаул сотенний фастівський (1654)¹⁰³.

Лясковські

I

1. Олександр.

II

2. Павло Олександрович¹⁰⁴ (?—1650 - бл. 1691) - сотник фастівський, полковий обозний київський, полковий суддя київський (1691). На урядах обозного і судді тримав с. Ничагівку Козелецької сотні¹⁰⁵. Мав володіння в Сосницькому повіті, які за заповітом 1691 р. перейшли сину Данилу..... 1
3. Семен - протопіп козелецький, отримав с. Стависку Козелецької сотні від гетьмана Скоропадського¹⁰⁶.....?
4. Не виключено, що Іосиф Олександрович, житель козелецький, який був одружений з Іриною Захарівною Шийкевич і помер перед 1716 р.¹⁰⁷, належав до цього роду..... 1?

III

5. Данило Павлович (?—1670—1690—?) - військовий товариш 2

IV

6. Тихін Данилович..... 5

Д.: (бл. 1770) Пелагея Тендетнікова.

ОЛЬХОВЕЦЬКА СОТНЯ

<i>Ольовецька сотня</i>	<i>Кількість козаків</i>	<i>Кількість шляхтичів</i>	<i>Частка шляхтичів</i>
	<i>100</i>	<i>29</i>	<i>29%</i>

Покозачені шляхтичі: Бабенський Кирик, Безштанко Семен, Білиловський Кузьма, Болобановський Гринець, Лазар, Ничипір, Бузовський Гринець, Бут Лесько, Бушинський Лукаш, Вербицький Лаврін, Гладкий Гнат, Гречка Мануйло, Губський Захарко, Дрозд Іван, Зрайковський Дмитро, Зятковський Яків, Кисляцький Савка, Кищинський Дем'ян, Кунянський Василь, Левуський Гаврило, Малий Іван, Мглієвський Семен, Ружинський Тиміш, Самгородський Андрус, Скибенко Андрушка, Скибинський Михайло, Тур Василь, Чорний Грицько, Ширмовський Грицько.

Ольовецькі сотники: Лунченко Степан (?—1649—?), Шафранов Мартин (? - грудень 1653 - березень 1654-?).

Отамани: Гречка Мануйло (?—1654—?).

Писарі: Колюбакін Петро (?—1654—?).

Осавули: Каска Петро (?—1654—?).

Хорунжі: Іванов Герасим (?—1654—?).

Гречка Мануйло (?—1628—1654—?) - козак ольовецький (1649), отаман городовий ольовецький (1654)^{10*}.

БОЯРСЬКА СОТНЯ

<i>Боярська сотня</i>	<i>Кількість козаків</i>	<i>Кількість шляхтичів</i>	<i>Частка шляхтичів</i>
	30	8	26,6%

Показачені шляхтичі: Гиря Федір, Дащенко Грицько, Демехненко Гринь, Медвенський Василь, Спичинські Олекса, Кость, Кузьма, Чиж Харко.

Боярські сотники: Валобородько Іван (1649)?, Дементієв Григорій (?- 13 січня 1654 -?).

Отамани: Гиря Федір (?-1649-1654-?).

Писарі: Семенів Яків (?—1654—?).

Осаули: Різник Хома (?—1654—?).

Хорунжі: Солошин Іван (?—1654—?).

Дементьєв Григорій (?—1624—1654—?) у реєстрі 1649 р. серед козаків сотні зазначений як Демехненко Гринь¹⁰⁷. Гиря Федір у реєстрі 1649 р. помилково названий Федором Сирою¹¹⁰.

АНТОНІВСЬКА СОТНЯ

<i>Антонівська сотня</i>	<i>Кількість козаків</i>	<i>Кількість шляхтичів</i>	<i>Частка шляхтичів</i>
	70	11	15,7%

Показачені шляхтичі: Балвер Гнат, Березовський Влас, Величченко Тиміш, Тишко, Войтенко Василь, Коробка Іван, Москаленко Степашко, Носаченко Мисько, Пстрашевський Сеско, Силка Василь, Шкарупа Гаврило.

ТОРЧИЦЬКА СОТНЯ

<i>Торчицька сотня</i>	<i>Кількість козаків</i>	<i>Кількість шляхтичів</i>	<i>Частка шляхтичів</i>
	<i>100</i>	<i>15</i>	<i>15%</i>

Показачені шляхтичі: Бловацький Федір, Бут Федір, Войтенко Влас, Войтченко Остап, Гладкий Гринь, Дорошенко Іванець, Дрозд Влас, Зеленський Герасим, Зубровський Кость, Кочубей Лаврін, Москаль Ясько, Мочуленко Василь, Мочульський Іванець, Мочульський Семен, Шульга Кіндрат.

Мочульські (Гапоновичі, Зав'яличі)

В 1630 р. один із Гапоновичів був власником в с. Каленщині на Заушші. В 1643 р. їх банітували Коркошки¹¹¹. Герман Гапонович був городовим отаманом чигиринським (1654), а потім генеральним суддею в уряді гетьмана Виговського¹¹².

Торчицькі сотники: Букаченко Михай (?—1649—?), Хильченко Іван (?—1659—?).

Хильченко Іван (?—1629—1659—?) - у 1649 р. був козаком цієї сотні, поруч бачимо, очевидно, його батька Сахна Хильченка, їхнього зятя Грицька¹¹³.

П'ЯТИГІРСЬКА СОТНЯ

<i>П'ятигирська сотня</i>	<i>Кількість козаків</i>	<i>Кількість шляхтичів</i>	<i>Частка шляхтичів</i>
	<i>122</i>	<i>12</i>	<i>9,8%</i>

Показачені шляхтичі: Борбовецький (мабуть, Горбовецький) Лук'ян, Горбовицький Лесько, Лисовець Данило, Лобода Трохим, Рапецький Мисько, Рудицький

Лукаш, Селський Остап, Скиба Андрушко, Сушковський Пархом, Троцький, Туренки Ілляш, Герасим.

СКВИРСЬКА СОТНЯ

<i>Сквирська сотня</i>	<i>Кількість козаків</i>	<i>Кількість шляхтичів</i>	<i>Частка шляхтичів</i>
	<i>30</i>	<i>5</i>	<i>16,6%</i>

Показані шляхтичі: Бармацький Василь, Войтченко Андрій, Гамановський Іван, Дивинський Грицько, Дубина Ілляш.

ДІДОВЩИНСЬКА СОТНЯ

<i>Дідовщинська сотня</i>	<i>Кількість козаків</i>	<i>Кількість шляхтичів</i>	<i>Частка шляхтичів</i>
	<i>50</i>	<i>5</i>	<i>10%</i>

Показані шляхтичі: Заліський Яцько, Маловецький Кузьма, Палій Андрій, Проскурненко Іван, Радавський Павло.

КОРОБАЧЕВСЬКА СОТНЯ

<i>Коробачевська сотня</i>	<i>Кількість козаків</i>	<i>Кількість шляхтичів</i>	<i>Частка шляхтичів</i>
	<i>20</i>	<i>8</i>	<i>40%</i>

Показані шляхтичі: Богун Яцько, Бут Семен, Гуляницький Семен, Калиновський Северин, Кривоніс Василь, Миньківський Федір, Москаленко Панас, Орел Федір.

Орли

I

1. Иван.

II

2. Григорій Іванович - сотник компанійський (1787) „1
Д.: Єфросинія NN, козачка”*.

ПАВООЦЬКА СОТНЯ

<i>Паволоцька сотня</i>	<i>Кількість козаків</i>	<i>Кількість шляхтичів</i>	<i>Частка шляхтичів</i>
	<i>100</i>	<i>8</i>	<i>8%</i>

Показачені шляхтичі: Минковський Федір, Покотило Федір, Стрельбицький Стецько, Тимко Завишин зять, Товсті Іван, Андрій, Улезько Левко, Фесько Лисовців брат.

Покотили

I

1. Яків Покотило очолював сердюцький полк у гетьмана Мазепи. Мав земельні володіння в Гельм'язівській сотні Переяславського полку.

II

2. Григорій - купив хати в с. Сосновці, де мав 2 посполитих (1711)”, стільки ж мав у с. Шаповалівці.

III

3. Андрій - служитель Генеральної військової канцелярії (1754).

4. Яків - син бунчукового товариша. З козака став полковим хорунжим компанійським (1744—1754—?)¹⁶

III компанійського полку, брат Андрія. Вели тяжби з київським полковим осавулом Йосипом Закревським за лісові угіддя та двір в с. Атюша¹⁷. Полковий обозний компанійський.

IV

5. Степан Якович - капітан у відставці. Проживав у с. Мельні.

Д.: Уляна Костянтинівна Параханська, донька повітового військового. Мали двох дітей: сина Стефана і доньку Олександру.

6. Андрій - капітан у відставці (1781). Проживав у Бахмачі.

Д.: Дарія Василівна Дроздовська, донька значкового товариша. Мали двох доньок - Єфросинію і Наталію.

Богуни

Щодо тотожності фігур Івана Федоровича та Івана Богуна склалися два погляди, репрезентовані дослідниками В.Аипинським і М.Петровським. На сучасному етапі прибічниками думки, що Богун і Федорович - одна особа, є Т.Яковлева, Ю.Мицик і В.Цибульський, противниками такої точки зору - О.Гуржій, В. і Т. Кривошеї, В.Сергійчук.

Сава Богун був міщанином у Стародубі (1783). Його син Дмитро Савич Богун був губернським реєстратором у Новгороді-Сіверському і, на доказ свого шляхетного походження, подав до дворянського зібрання Новгород-Сіверського намісництва такий родовід. Основоположником роду був зазначений полковник Іван Богун. Він мав сина Григорія, який став значним військовим товаришем. Це, в свою чергу, свідчить, що Григорій Іванович попередньо займав якісь старшинські уряди. У Григорія був син Леонтій і онук - уже відомий нам Сава.

Таким чином, родовід засвідчує, що у козацькому війську під проводом Богдана Хмельницького воювали батько Іван і один із його синів Григорій Іванович

Богуні. Був у козацькому війську і племінник Івана Богуна Кузька (на жаль, невідомо чи це був Кузьма Богун чи Богуном він був по матері), який разом із сотником медведівським потрапив у московську неволю.

На початковому етапі Визвольної війни Богун входив до найближчого чигиринського оточення гетьмана. У переліку імен за реєстром 1649 р. між генеральною військовою артилерією і курунем осавульським знаходяться прізвища. Наведемо їх і спробуємо дати характеристики:

1. Криса Михайло - полковник.
2. Шкоденко Малик.
3. Купченко Павло.
4. Богун Іван - полковник.
5. Шам Гришко.
6. Жадан Шахно.
7. Бережецький Прокіп - полковник чигиринський (1664, 1666).
8. Яненко Павло - сотник, полковник київський, наказний гетьман.
9. Волевач Іван - генеральний обозний (1650, 1655-1656), наказний полковник чигиринський (1651, 1653).
10. Проскурненко Яцько - родич Хмельницьких. Проскурненко Іван був сотником боровицьким Чигиринського полку (1649).
11. Корицький Гаврило - Корицький Яків був полковником чигирииським (1671, 1676), Михайло був полковником у П.Дорошенка.
12. Заборний Гришай.
13. Богунов Іван.
14. Мостопенко Степан.
15. Федорович Денис.

16. Томашевський.
17. Томченко Андрій.
18. Пушкеля Сацко - полковник (1662).
19. Довгий Терешко.
20. Юрченко Михайло.
21. Трушенко Карпо - полковник чигиринський (1658).
22. Богатченко Ілляш - полковник чигиринський (1651, 1658).
23. Пилипенко Панко.
24. Довженко Іван.
25. Бут Костя - з полковничо-гетьманського роду.
26. Довженко Семен.
27. Данилович Михайло.
28. Проскурненко Іван - родич Хмельницьких.
29. Якименко Сава.
30. Цицайка Гнат.
31. Стрелець Іван.
32. Вольський Стас - Вольський-Коровка Григорій був полковником чигиринським (1676-1678).
33. Сенчук Кирило.
34. Іванищенко Іван.
35. Соляник Андрій.
36. Андрієнко Семен.
37. Бут Степан - з полковничо-гетьманської родини.
38. Волеваченко Антін.

Перелік цих імен свідчить, що в Чигирині зосереджувалися колишні полковники і генеральні старшини, які склали значне товариство Війська Запорозького (пізніше воно отримає назву значного військового товариства). Це і є список значного товариства на 1649 р. В ньому бачимо й Івана Богуна, який ще

в 1645 р. був отаманом на Дону. «В 1650 р. калмицьким полковником став Іван Богун, який ще восени 1649 р. значиться в реєстрі у Чигиринському полку... Отже, Іван Богун і вінницький полковник Іван Федорович (Федоренко) не одна особа, як це вважають деякі історики», - такої точки зору дотримувався професор Ф.Шевченко. Грицько ж Іванович Богун стоїть (і це логічно) дещо нижче більш знаних у Війську Запорозькому козаків Чигиринського полку.

Іван Богун був полковником кальницьким (19 серпня 1650-1658)», наказним гетьманом (липень 1651, серпень 1654, 1655)».

Його антиросійську налаштованість засвідчує такий факт. У 1658 р. Петру Скуратову «чигиринец Івашка Богун, кричал и говорил: нам де воеводы ненадобны, жон де да детей наших переписывать приехали?», а потім погрожував Скуратову: «Ты де к нам в Чигирин воеводою приедешь? Не здоров от нас выедешь»¹⁰.

17 січня 1663 р. Тетеря наказував послам до короля просити, щоб Богуна, «оскорбившего» короля, було випущено з усім його майном і повернено до Війська Запорозького. Тетеря ж брав на себе обов'язок «по доказательству, есми что окажется на нем, получит строгие наказания без всякого послабления»¹¹. Іван Богун був випущений з польської фортеці з метою підтримки гетьмана Павла Тетері. Він очолив спочатку Паволоцький полк, а потім став генеральним осавулом. Призначений наказним гетьманом під час походу на Лівобережну Україну, Іван Богун був звинувачений у спробі антипольської змови і страчений.

Ще 7 березня 1664 р. старшина просила про звільнення Богуна. Король відповів, що «цей офіцір є дуже

хорий» і зайве за нього просити, бо «генерал Богун помер у в'язниці від розриву серця»¹². Історик М.С.Пасічник вважає, що «очевидно, в Понорницях, де король був майже тиждень, тоді ж засудили і розстріляли наказного гетьмана Богуна»¹⁷. Маємо більш точні свідчення полоненого писаря корогви гетьмана Потоцького Якуба Щуцького про те, що Богун написав листа Брюховецькому, щоб той виступав проти короля, а він (Богун) виступить на допомогу: «и с тем де письмом послал козака. И тот де козак то письмо подал королю. И король де за то полковника велел стять»¹⁸.

Іншу долю мав Іван Федорович Яцьківський-Куницький (бл. 1600-1663-?). Шляхтич з Брацлавщини, він разом з рідним братом Григорієм мали 138 димів (1629). Відносно походження роду слід відзначити наступне. Відомий дослідник Вінниччини В.Отамановський звернув увагу на те, що у люстрації Вінницького замку 1545 р. вперше фіксується нове володіння «масток братів Івана і Лавріна Куницьких-Яцьковських с. Яцьковичі чи Ятковичі в межиріччі Згар-Бог». У 1629 р. там володіють Василь (с. Капущани, 47 димів) і Богдан Куницький з Яном Соколовським (с. Копійович, 30 димів).

В.Липинський, опонуючи досліднику генеалогії Бонієцькому, вказував на козака Животівської сотні полку Кальницького Івана Яцьківського (1649). Проте В.Липинському невідомо було, що Куницькі і Яцьківські - це один рід. Цікаво, що в Київському Михайлівському Золотоверхому монастирі поминався рід Лаврентія Яцьківського¹² та ієромонаха Єфрема Яцьківського¹⁻¹⁶.

Колишній наказний полковник кальницький Іван Федорович у грудні 1653 р. привіз до московських

послів у Путивль листа гетьмана з-під Бару¹⁷, датованого початком листопада (тобто Федорович у листопаді-грудні на сході України виконував дипломатичну місію по забезпеченню супроводу московської делегації до Переяслава), а полковника вінницького Івана Богуна в грудні 1653 р. зустрічаємо під Кам'янцем-Подільським (тобто в районі бойових дій проти поляків)¹²¹. Іван Федорович у Переяславі запрягнув, а полковник вінницький Іван Богун разом з полковниками брацлавським та уманським перебували на західних рубежах, обороняючи Україну (про оперативний корпус у складі цих трьох полків маємо звістку з інструкції Філону Гаркуші)¹⁷. М.Грушевський, плутаючи Богуна з полковником кальницьким, писав: «зовсім не були представлені полки Уманський і Паволоцький- не рахуючи Богунового Кальницького»¹³⁰. 21 лютого 1654 р. польський король звертався універсалом до козаків, в першу чергу до Богуна, із закликом перейти на його бік. У цей же час до Богуна поляки зверталися як до полковника брацлавського, а в московській царській грамоті (звичайно, з подачі українських посланців) Богун іменувався вінницьким полковником¹⁴.

Високий суспільний статус Івана Федоровича Яцьківського засвідчує його nobilitacja в 1661 р. Дещо пізніше гетьман Тетеря послав Яцьківського послом до кримського хана, щоб зберегти з ним дружбу, затверджену присягою, та просити не більше 20 000 орди на допомогу гетьману¹³².

Ось яку довідку про родину Куницьких подав В.Липинський: «...походила з Червоної Русі. У повстанні бачимо їх аж шістьох: Степана, Василя, Федора, Анастасія, Дмитра й Івана. Однак тому, що це була правдоподібно шляхта незаможна, не осіла, яка

постійно трималася партії ворожої до Речі Посполитої, тож їм ніяк не належало на правах «польської» шляхти. Становище змінилося, коли один із них - Степан, переяславський полковник, прихильник Дорошенка, а пізніше Самойловича, одружився зі вдовою по полковнику миргородському Лесницькому^ш й за нею одержав маєтності, які залишилися після покаяченого шляхтича Лесницького на Правобережній Україні, залежній від юрисдикції Речі Посполитої. Тож почалися заходи щодо повернення втрачених шляхетських прав, які завершилися добрим вислідом - «нобілітацією» Степана й усіх його свояків із гербом Сас (що ним печаталася вся родина вже в XV ст.) на соймі 1673 р. З того часу навіреному на лоно Речі Посполитої грішникові поводилося «фортунно»: незабаром із доручення Дмитра Вишневецького він став немирівським старостою, а після кількох років волею короля Собеського - козацьким наказним гетьманом і в результаті - протоплястом уже «польської» землянської родини»^{15*}. Степана Куницького Дорошенко направляв послом до Туреччини. Пізніше військовий товариш Стефан Куницький виконував доручення Самойловича на Правобережжі, видавав там себе за полковника і був нобілітований. Схоплений за наказом Самойловича; його справу вів Адамович¹¹⁷.

О.Оглоблин вважав, що Степан Куницький (?—1684) «з правобережного (мабуть, брацлавського) шляхетського роду ... служив у Дорошенка й виконував різні дипломатичні та приватні доручення (посольства до Многогрішного 1671 р., до Польщі 1673 р. тощо). Староста немирівський (1677, 1678)»¹⁴. У 1677 р. Михайло Ханенко використовував Куницького для передачі своєї кореспонденції до Собеського.

Пізніше він став правобережним гетьманом (1683—1684). В.Кочубей характеризував його так: «Куницкий своим хитрым умыслом гетьманского прозвания у ляхов добился»¹³⁷. В кінці 1683 р. очолив козацький похід на Буджак, але був розгромлений татарами. Козаки розправилися з ним як із винуватцем їхньої поразки.

ХОДОРКІВСЬКА СОТНЯ

Ходорків ще у XVI ст. був постачальником козаків на Січ. Так, у 1584 р. тут згадується шляхтич-січовик Григорій Степанович Дублянський^{13*}. Про Ходорків маємо свідчення з 1650 р. його державця Габріеля Тиші-Биковського: «Предместья ы большая часть Ходоркова опустошены... казаков реестровых осталось не более 50, а остальные все прочь разошлись»¹³⁷.

<i>Ходорківська сотня</i>	<i>Кількість козаків</i>	<i>Кількість шляхтичів</i>	<i>Частка шляхтичів</i>
	48	4	8,3%

Покозачені шляхтичі: Булковський Іван, Канівець Кирик, Молявка Конон, Садовський Максим.

Молявки

Корній був війтом стародубським (?—1654—1656-?); писарем полковим стародубським став Яків Молявка (1656)¹⁴⁰. Молявка Богдан (?—1624—1660-?) - козак київської сотні Самійла Білцького (1649)^{m1}, сотник київський (?—1654—?), наказний полковник київський (серпень 1660). В 1649 р. у сотні Григорія Пещенка був козак Ярош Молява^{m2}. В 1656 р. посланий київським полковником Яненком до Козельця

розглянути конфлікт шевського цеху і шевців. Осавул полковий київський (?—1659 - серпень 1660 -?).

Призначив полковником Корнія Бунчужного у Гродок. У цьому районі діяв охотницький полк Івана Московки (з Остра)^{1*5}, сотниками якого були Іван Слінко (з Переяслава), Іван Якименко Кияниця, Василь Волошин (з Трипілля) (майбутній сердюцький полковник в 1666-1669 рр.), Максим Жупел (з Трипілля), Шибіга (з Гоголева), Лесько Переяславець Костирка (серпень 1660)^{1*4} (мабуть, його в 1667 р. бачимо як полковника над іноземними корогвами).

Ходорківські сотники: Присович Гаврило (?-1649-?), Петровський Василь (?-1659-?).

ІВАНИЧАНСЬКА СОТНЯ

<i>Іваничанська сотня</i>	<i>Кількість козаків</i>	<i>Кількість шляхтичів</i>	<i>Частка шляхтичів</i>
	50	2	4%

Покозачені шляхтичі: Гладкий Іван, Мітла Олексій.

Мітла Федір (бл. 1697-?) - осавул сотенний івангородський Ніжинського полку.

БИШІВСЬКА СОТНЯ

<i>Бишівська сотня</i>	<i>Кількість козаків</i>	<i>Кількість шляхтичів</i>	<i>Частка шляхтичів</i>
	69	5	и%

Покозачені шляхтичі: Будоховський Філон, Гладкий Гаврило, Кословський Яцько, Скалозубенко Сахно, Туренко Іван.

Бишівські сотники: Прима Юсько (?—1649—?), Солошич Андрій (?—1663).

Отамани: Костирка Вакула (?—1654—?).
Осавули: Лобуцький Яцько (?—1654—?).

ВОДОТИЙСЬКА СОТНЯ

<i>Водотийська сотня</i>	<i>Кількість козаків</i>	<i>Кількість шляхтичів</i>	<i>Частка шляхтичів</i>
	22	5	22,7%

Покозачені шляхтичі: Войтенко Павло, Кладницький Мисько, Лесицький Іван, Молявка Олекса, Прокоповський Васько.

ВИАЬСЬКА СОТНЯ

<i>Вильська сотня</i>	<i>Кількість козаків</i>	<i>Кількість шляхтичів</i>	<i>Частка шляхтичів</i>
	19	3	15,8%

Покозачені шляхтичі: Коробченко Степан, Кравченко Якуб, Скрібченко Куць.

БРУСИЛІВСЬКА СОТНЯ

<i>Брусилівська сотня</i>	<i>Кількість козаків</i>	<i>Кількість шляхтичів</i>	<i>Частка шляхтичів</i>
	19	3	15,8%

Покозачені шляхтичі: Богуславець Василь, Кравченко Семен, Москаль Микула.

РОЖІВСЬКА СОТНЯ

<i>Рожівська сотня</i>	<i>Кількість козаків</i>	<i>Кількість шляхтичів</i>	<i>Частка шляхтичів</i>
	50	10	20%

Показачені шляхтичі: Березняцький Яцько, Василенковський Іван, Густишковський Іван, Карашинський Лесько, Огаєнко Андрій, Іолозький Гаврило, Серацький Іван, Силинський Дацько, Скребець Грицько, Шимченко Васько.

Огієнки

Близько 1675 р. вдова Степана Огієнка з синами Павлом (був одружений з Мочульською) та Іваном вийшли з с. Мокреніцина¹⁰. Родина Огієнків - це гілка старовинної шляхетської родини Огіїв-Тишкевичів.

ВОЙТАШІВСЬКА СОТНЯ

<i>Войташівська сотня</i>	<i>Кількість козаків</i>	<i>Кількість шляхтичів</i>	<i>Частка шляхтичів</i>
	39	2	5,1%

Показачені шляхтичі: Москал Процик, Проводовський Герасим.

КОРОСТИШІВСЬКА СОТНЯ

<i>Коростишівська сотня</i>	<i>Кількість козаків</i>	<i>Кількість шляхтичів</i>	<i>Частка шляхтичів</i>
	90	10	11,1%

Показачені шляхтичі: Бедрицький Іван, Возовський Михайло, Дурецький¹⁴⁴ Федір, Жила Данило, Курицький Мисько, Палчинський Кузьма, Пашковський Павло, Прокіп, Чеховський Андрій, Шингерієнко Данило.

Пашковські

Серед козацьких ватажків відомий Лаврентій Пашковський, який 30 жовтня 1617 р. підписав декларацію

під Вільшаною. В цей же час у козацькому старшинському середовищі був Михайло Пашковський. У 1644 р. відома Богдана з Мушкевичів (Тишкевичів) Пашковська^{мт}. В 1576 р. Стефан Мушкевич передавав Тимофію Баранському с. Меньковщину і Задановщину. Пашковський - слуга чашника київського Філіціана Тишкевича (1647). Двоє Пашковських тримали 2 села з 72 димами. Федір Пашковський їздив у 1654 р. як посланець Б.Хмельницького до царя. Пашковський Григорій став охочим полковником (?—1688—1701)^{11*} при гетьмані І.Мазепі і в 1701 р. загинув під Ригою.

Лесевичі

Микола з ґрунту свого Кощиця і Колобуще платив подимне (1631)^п, N Лесевич одружився з Тетяною Тишею-Биковською (1650).

Трилеські сотники: Бекеш Федір (?—1654—?), Божко Юсько (?—1674—?).

Хорунжі: Гиря Дмитро (?—1654—?).

Божко Юсько - сотник трилеський (1674). У дворянській книзі Новгород-Сіверського намісництва зазначено: «Сей род благородное происхождение имеет от предка Юска Божка бывшего в 1674 году трилеським сотником и имевшим у себя шести сынов Якима, Феска, Григория, Степана и Ивана Божченков», які, відповідно, дали гілки роду з новими прізвищами «Якименками, Фесенками, Кириченками, другие Шевченками, а один, будучи лицом и волосами отлично бел, Беланом, последний же по фамилии и имени места своего Спорищем»¹⁵⁰, які проживали в містечку Смілій на Конотопщині.

Після 1649 р. виникли нові сотні, про які маємо значно скромнішу інформацію:

Ковшоватські сотники: Сирченко Василь (?—1654—?).
Отамани: Богданів Івашко (?—1654—?).
Писарі: Ігнатів Іван (?—1654—?).
Хорунжі: Мелентьєв Андрій (?—1654—?).
Лесевичські сотники: Яковлів Яків (?—1654—?).
Осаули: Богушенко Федір (?—1654—?).
Хорунжі: Данилів Дмитро (?—1654—?).
Ольшанські¹¹ сотники: Андрійв Клим (?—1654—?).
Отамани: Кіндратьєв Дмитро (?—1654—?).
Осаули: Меньшов Яким (?—1654—?).
Хорунжі: Данилів Анисим (?—1654—?).
Синявські сотники: Краковський Прокіп (?—1654—?),
Корицький Михайло¹² (? - червень 1670 - 13 березня 1674-?).

До царя правобережні козаки направили «меж собою особ выбраних»¹³: полковника канівського Івана Гурського, полковника уманського Григорія Білогруда, сотника синявського Білоцерківського полку Михайла Корицького. З його рідною сестрою був одружений Василь Юрійович (в 1674 р. був козацьким ватажком у Паволочі, перед тим - послом гетьмана П.Дорошенка до Стамбула¹⁴). У червні 1670 р. разом з Олександром Лішковським Михайло Корицький був посланцем гетьмана Дорошенка на Острозьку комісію¹⁵.

Осаули: Мухомор Демко (?—1654—?).
Писарі: Данилів Андрій (?—1654—?).
Хорунжі: Лукаш (?—1654—?).
Ставищанські сотники: Давидів Степан (?—1654—?),
Лобачевський Семен (?—1659—?).
Отамани: Кулик Василь (?—1654—?).
Осаули: Давидів Андрій (?—1654—?).
Писарі: Римаренко Іван (?—1654—?).

Хорунжий: Гусенко Семен (?—1654—?).

Лобачевський Семен - при підписанні Гадяцької угоди був козацьким послом на сейм до Варшави¹⁷⁶.

Настаські сотники: Сулима Іван Іванович, Рудина Андрій (?- 13 січня 1654-1659-?).

Отамани: Трохимів Герасим (?—1654—?), Савченко Лесько (?—1672—?).

Осавули: Стеблинський Кость (?—1654—?).

Писарі: Трещенко Іван (?—1654—?).

Хорунжі: Пилипів Григорій (?—1654—?).

Рудина Андрій (?—1624—1672—?) - сотник настаський (?—1654—1659—?), «зацний» (1672). Відомі «зацні» настаські 1672 р. Рудина Андрій, Білецький Василь, Демський Йосип, Троцький (Троненко) Василь.

Шавулихські сотники: Матвіїв Іван (?—1654—?).

Отамани: Шуфняда Матвій (?—1654—?).

Осавули: Безверхий Мартин (?—1654—?).

Писарі: Іванов Корнило (?—1654—?).

Хорунжі: Чиженко Іван (?—1654—?).

Шаули

I

1. Іван (?—1610—1630—?) - не виключено, що це і є шавулихський сотник 1649 р. Іван Матвіїв. Його сини, очевидно, перейшли на Лівобережжя в Носівку Київського полку.

II

2. Степан Іванович - священник¹⁷⁷..... 1

3. Семен Іванович (?—1630—1675—?) - сотник носівський (1675)..... 1

III

4. Федір Семенович (?—1650—1687—?) - сотник носівський (1675-1682), наказний сотник носівський (липень 1687) 3

IV

5. Семен Федорович (?—1678—1737 - ран. 1749) - сотник носівський (1707-1709). 19 жовтня 1709 р. отримав гетьманський універсал на військову частину млина на греблі Кучевській. 17 травня 1710 р., будучи відставлений від уряду з братом і братаничем, взятий під гетьманську оборону і бунчук. Значні військові товариші (1720-1722), бунчукові товариші (1723-1737)..... 4
6. Григорій Федорович - бунчуковий товариш, сотник носівський.....4

V

7. Андрій Семенович (бл. 1699—1767—?) - бунчуковий товариш (з 25 листопада 1735), полковий обозний київський (з 26 листопада 1737), брав участь в польському і очаківському походах..... 5
Д.: Тетяна Михайлівна N (бл. 1705-?).
8. Прокіп Семенович - бунчуковий товариш (з 25 листопада 1735)..... 5
9. Карпо Семенович (бл. 1703 - ран. 1792) - бунчуковий товариш, в низовому поході (1725-1729). Сотник носівський (31 грудня 1735-1764). Абшитований бунчуковий товариш. Мав 26 спадкових душ підданих у Ніжинському повіті..... 5
Д.: Ганна Іванівна Желяховська, донька бунчукового товариша.
10. Яків Семенович - бунчуковий товариш (1740-1767).....5
Д.: Марія Лаврентіївна N (бл. 1707-?).
11. Іван Григорович - бунчуковий товариш..... 6
12. Петро Григорович - козак, значковий товариш (26 травня 1725—1751—?)^{17*}.....6
13. Стефан - священик рождественський с. Євтишки¹⁷⁷..?

VI

14. Мойсей Андрійович (бл. 1722 - ран. 1787) - секунд-майор (1766).....7
15. Федір Андрійович (бл. 1739-1787 - ран. 1798) - значковий товариш, сотенний осавул 1 компанійського полку, абшитований військовий товариш (з 11 травня 1775). Мав володіння в с. Заворичі (1766)¹⁶⁰, 95 спадкових душ підданих (1787).....7
Д.: (бл. 1771) Варвара Іванівна Малютіна, донька священика.
- Марфа Андріївна (бл. 1736 - бл. 1802).....7
Ч.: Іван Пантелейович Мазаракій (бл. 1736-?), ротмістр.
16. Іван Прокопович - сотник носівський (січень 1727-1735).....8
17. Іван Карпович (1743-1789) службу розпочав у 1761 р. військовим канцеляристом Генеральної військової канцелярії, з 18 серпня 1765 р. - військовий товариш, сотник носівський (з 10 квітня 1771), ротмістр Тверського карабінерного полку.....9
Д.: (бл. 1771) NNN, донька священика.
18. Степан Карпович (1751—?) службу розпочав у 1773 р. в I компанійському полку. Потім служив у російській армії (вахмістр з 1775 р., кадет з 1775 р., прапорщик при відставці в 1777 р.)9
19. Родіон Карпович (бл. 1754—1803—?) службу розпочав з 1773 р., з 1 квітня 1774 р. - сотенний хорунжий, з 1775 р. - кадет, при відставці у 1780 р. - прапорщик ..9
Д.: Ганна Петрівна Ротмістренко, донька військового товариша.
20. Петро Карпович (1758-?) - службу розпочав з 1773 р., з 1775 р. - кадет, прапорщик при відставці (1781).....9
- Ганна Карпівна.....9

- ЧВасиль Жила (1726-?), абшитований військово-товариш (1786).
- Євдокія Карпівна 9
Ч.: Григорій Микитович Великогорський, поручик у відставці.
- Меланін Карпівна (1768-?) 9
Ч.: Марко Миколайович Полонський.
21. Андрій Якович (1729—1798—?) службу розпочав 1748 р., військовий канцелярист Генеральної військової канцелярії (?-1754[“]-1763), військовий товариш (з 24 жовтня 1763), з 1767 р. тримав носівське сотенне правління, бунчуковий товариш (23 серпня 1767), з 16 листопада 1770 р. - полковник I компанійського полку. Звільнений у відставку підполковником 18 травня 1778 р. Предводитель дворянства Ніжинського повіту. Мав 411 куплених і спадкових душ у Ніжинському повіті (1787)..... 10
Д.; Настасія Іванівна Нестслій (1743-?), донька сотника.
- Параска Яківна (1741—?)..... 10
- Настасія Яківна (1743—?)..... 10
22. Петро Іванович (1715 - ран. 1786) - значковий товариш (1767)..... 11
Д.: Феодосія Прокопівна N (1720 - ран. 1780)
23. Василь Петрович - козак м. Кобиці (1782)..... 12
Д.; Мотря NN (1739-1798-?)
Не увійшли до розпису:
Матвій (бл. 1723-?) - навчався у Києво-Могилянській академії (1736).
Іван Стефанович (бл. 1730-?) - навчався у Києво-Могилянській академії (1741-1742-?).
Федір - військовий канцелярист Генеральної військової канцелярії (1754)[“].

Олександр (бл. 1747-?) - секунд-майор у відставці (1787). Мав 69 спадкових душ.

Д.; Дарія Н Гущина, донька капітана.

Павло (бл. 1752-?) - корнет у відставці (1787). Мав 13 спадкових душ у Ніжинському повіті.

Д.: Євдокія Мойсеївна Лукашевич, донька священика.

Отже, розглянувши склад Білоцерківського полку посотенно, бачимо, що кількість покозачених шляхтичів була значно вищою, ніж раніше вважалося.

На початку лютого 1651 р. Хмельницький вирушив до Білої Церкви, зробивши її своєю ставкою. «Цілком правильно Хмельницький передбачив, що поляки задумують висунути свою операційну базу якнайдалі на схід - вглиб українських земель, і тому вирішив перевести зосередження українського війська можливо найдалі на захід»¹⁶, а тому Біла Церква якнайкраще підходила для розташування гетьманського штабу. В цей час на Брацлавщину вторглася польська армія під проводом М.Калиновського. В боях загинув брацлавський полковник Данило Нечай.

Армія Радзивілла рушила під Білу Церкву тільки після наполегливих прохань М.Потоцького про допомогу¹⁷.

У другій половині березня відбулася старшинська рада, очевидно, у Білій Церкві, з питань, що стосувалися відносин з Польщею¹⁶⁵.

У першій половині липня 1651 р. гетьман наказав Білоцерківському та Уманському полкам виступити на допомогу київському полковнику А.Ждановичу, який у цей час обороняв Київ¹⁶⁶, а 7 липня Б.Хмельницький наказав білоцерківському, вінницькому, брацлавському, уманському та паволоцькому полковникам привести полки під Білу Церкву¹⁶⁷.

На початку серпня 1651 р. Б.Хмельницький стояв обозом неподалік від Білої Церкви, біля р. Узин. Польська армія залишила Паволоч і вирушила до Білої Церкви. Героїчна оборона Триліс не змогла зупинити противника. 16 серпня поляки зупинились у Фастові. Децю пізніше до Хмельницького прибули татари Карач-мурзи.

23 серпня з табору з-під Білої Церкви Б.Хмельницький направив листа А.Киселю з проханням «використати свій сенаторський авторитет» і вплинути на М.Потоцького та М.Калиновського з метою підписання миру, щоб «більше не проливалася християнська кров з обох боків»¹⁶⁸.

5 вересня польська комісія на чолі з А.Киселем прибула до Білоцерківського замку, де розпочала переговори з козацьким посольством на чолі з Іваном Виговським. 7 вересня з табору під Білою Церквою Б.Хмельницький писав А.Киселю: «Пусть же изволят и их м. пп. Комиссары съехаться на определенном месте, тоесть к Белой Церкви, и то, что нужно, будет основательно поставлено»¹⁶⁹. Радикальна частина невдоволеного козацтва повстала проти польських комісарів.

6 вересня 1651 р. під Білу Церкву прибув Богдан Хмельницький. 7 вересня гетьман (а разом з ним Виговський, Хмелецький, Гладкий, Богун, Громико¹⁷⁰) придушив повстання, стративши 10 його керівників¹⁷¹ (за іншими даними - понад сто активних учасників)^{172*}. Подальші переговори вели полковники Сава Москаленко і Гладкий.

Професор Ю.Мицик так оцінює бої під Білою Церквою: «Внаслідок тяжких боїв під Білою Церквою наприкінці літа - початку осені 1651 р. українським військам вдалося вистояти проти переважаючої польсько-литовської армії (за визнаннями королівського

секретаря Анджея Меськівського, чисельність військ Речі Посполитої під Білою Церквою сягала 300 тисяч, враховуючи і т. зв. «лужну челядь»»¹⁷³.

До антигетьманської коаліції належав полковник корсунський Лук'ян Мозиря, якого Б.Хмельницький за протидію виконанню рішень Білоцерківського миру звільнив з посади. Мозиря ж стояв за старшиною свого та Білоцерківського полків, яка розпочала заворушення і вбила полковників білоцерківського Громику* і новопризначеного корсунського¹⁷⁴. За наказом геть-

* Родовід Громик:

I

1. Михайло (?—1651) - полковник білоцерківський (?-1649-1651). Загинув у Корсуні при складанні нового козацького реєстру.

2. Григорій - полковий старшина Білоцерківського полку (1649, другий у реєстрі).

II

3. Василь Михайлович (? , ран. 1652 - 1704 - бл. 1706) - близько 1674 р. переселився з Правобережжя у м. Смілу і с. Томашівку. Військовий товариш (?-1676-1687), сотник смілянський (1687— 168В), значний військовий товариш (1688-?), сотник смілянський (?—1695—?), потім знову значний військовий товариш (?—1704—?)..... 1

Д.: Марія NN (Р-1706 - 1724-?).

4. Степан Михайлович (? , ран. 1652-?) - значний військовий товариш 1

III

5. Кирило Васильович - сотник смілянський (?—1723), значковий товариш (1723—1750—?)..... 3

6. Іван Васильович - полковий комісар лубенський (1724), значковий товариш (1735), отаман городовий смілянський (?—1740—1741—?)..... 3

Д.: N Іванівна Полетика.

- Хима Василівна.

Ч.: N Леонтійович Свічка, значний військовий товариш.

- Настасія Василівна (?—1712—1731, Москва).

Ч.: Григорій Павлович Герцик.

7. N Степанович(і) Громико-Нелін..... 4

8. N Степанович(і) Громико-Окопний..... 4

9. N Степанович(і) Громика-Коломісць..... 4

IV

10. Іван Кирилович - значковий товариш..... 5

мана генеральний осавул Дем'ян Лисовець придушив заколот. Мозиря був страчений.

Білоцерківська передова залога з кількох сотень постійно стояла в Коростишеві. Так, у червні 1651 р. вона затримала і переправила до Білої Церкви ченця Унівського монастиря Теофіла, який їхав до Києва з листами гетьмана Потоцького.

У липні того ж року, залишивши залогу Богуна в Оратові, Хмельницький розпустив військо на два тижні, щоб потім зібратися під Білою Церквою, водночас міцно укріплюючи цю фортецю¹⁷⁵.

Фридрикевич Самійло (?—1620—1665—?) - 13 листопада 1653 р. шляхетний Самуїл Фридрих «полковник давній» і його тесть Семен Половець отримали королівський привілей на два млини, побудовані їхнім коштом на власному ґрунті на річці Росі, прозваному Буки. Ще раз зустрічаємо Фридриховича при покупці (11 березня 1660) за 90 золотих дому у полковника білоцерківського Івана Кравченка¹⁷⁶.

Окрім названих вище шляхтичів-козаків, були й такі, що не показалися. Так, у 1654 р. у Білій Церкві присягнули російському царю 38 шляхтичів.

11. Григорій Іванович - значковий товариш (?—1740—1741—?), сотник смілянський (1752—1764—?).....	6
12. Василь N Громико-Нелін.....	7
13. Гаврило N Громико-Нелін.....	7
14. Леонтій N Громико-Нелін.....	7
15. Максим N Громико-Нелін.....	7
16. Іван N Громико-Нелін.....	7
17. Мойсей N Громико-Нелін.....	7
18. Кузьма N Громико-Нелін.....	7
19. Григорій N Громико-Окопний.....	8
20. Яків N Громико-Окопний.....	8
21. Данило N Громико-Коломієць.....	9

Бовші: Василь Якович.

Грибня: Влас Андрійович.

Григорієв: Тимофій.

Єненко: Севастьян Маркович. Тетяна Марківна Єнкевич була дружиною (1651) протопопа переяславського Іггорія Фідоновича Бутовича¹⁷.

Єремієв: Леонтій.

Занкієвські: Василь Наумович.

Затинкіни: Іван Северянович.

Каменецькі: Іван Семенович.

Кочкалди: Лаврін Петрович прийняв присягу в 1654 р. Андрій Кошкалда - київський міщанин, власник містечок Басані і Бикова, сіл Брегинців, Старої Басані, Воронкова, Карпилова, Кулажинець, Максимова, Павлова, Юркова, Маркова¹⁷¹.

Лунковські: Дмитро Іванович.

Медуховські: Самійло.

Мокієвські: Коптев Трохим Агапов, Федір і Степан Івановичі, Михайло, Антін, Степан і Іван Яковичі, Роман Миколайович, Григорій Офросимів.

Нагорні: Юхим Іванович.

Ничаговські: Василь Яремович, Ілля Іванович.

Стриховські: Павло Федорович, Леонтій Васильович.

Студенецькі: Ларіон Якович.

Тарасенки: Петро Федорович присягнув царю в 1654 р. Тарасенко Андрій був полковником білоцерківським у 1664-1665 рр.

Тишкови: Іван і Павло Кіндратовичі.

Трущинські: Василь Степанович. Трущинські в 1609 р. володіли маєтністю Пустовою Водою (Студеною Водою).

Ходари: Михайло Іванович.

Шимоновські: Степан Якович.

Шимони-Павші: Симон, Федір, Павло мали братів Івана, Олександра, Василя Якубових Павш (1636). Симон Павша був чоловіком Маруші Трипольської.

Яблонські: Степан і Ярема Лук'яновичі. Софія Яблонська з братами Яковом і Мартином та сином Захарієм у 1644 р. фіксуються в с. Куманеві¹⁷⁷.

Яковлев: Петро.

На цей час маємо опис білоцерківських укріплень: «Около посаду 2 острога стоячих; по болшому острогу 4 башни проезжих с вороты, 4 башни глухих; по другому острогу башня проезжая с вороты, да башня глухая. Да к тем же острогам приделан третьей небольшой городок со стоячим же острогом. А по острогу башня проезжая с вороты, 3 башни глухих. А по тому острогу наряду: в проезжих воротах 3 пищали медных, ядром по две гривенки; 2 пищали железных оковниц, ядром по полугривенке; да на той же башне пищаль медная 12 пядей, ядром в 5 гривенок; в глухих в 3-х башнях по пищали железной, ядром те пищали по 2 гривенки; да по стенам 7 пищалей, и в том числе 3 пищали медных, на одной пищали вылит образ пречистые Богородицы с Превечным Младенцем, по сторонам два ангела держат венец над главою у Царицы; ядром пищали по 2 гривенки; 3 пищали железных, ядром по полуторе гривенке; пищаль железная огненная. Да в том же городе, в казенных анбарах наряду: в 1-м анбаре: 3 пищали медных, ядром по 2 гривенки, из них одна испорчена; пищаль медная полковая, ядром в гривенку; 2 пищали железных в станках на колесах, ядром по две гривенки; 50 пищалей железных затинных, ядром по полугривенке; 1000 ядер железных болших и малых; 300 зарядов с пулками, готовых, к затинным пищалем. В другом анбаре: 6 пищалей

медных, ядром по 2 гривенки; 2 пищали железных, ядро в пол - 2 гривенки. В третьем анбаре: 20 пищалей железных оковниц в станках, ядром по полугривенке, 2500 ядер железных больших и малых; 3 бочки зелья пушечнаго, весом по 15 пуд в бочке, и того 44 пуд. Бочка селитры, весом в 20 пуд»¹⁸⁰. Воевода А.Бутурлин дав таку характеристику бойовим можливостям білоцерківської фортеці: «Белая Церковь самое худое место некрепкое, земляного валу и острогу нет»¹⁵¹.

15 січня 1654 р. Б.Хмельницький знаходився в Насташках, де видав універсал до настаської шляхти «абы у войско не йшли и жебы им ништо жадной и наименшой кривды чыныты не важился и в домах их жадных становисков, ночлегов и попасов не отправовал»¹⁸².

Білоцерківський полковник С.Половецъ присягнув у Переяславі¹¹³. А 22 травня Б.Хмельницький видав охоронний універсал на маєтності шляхтичу Євксентію Жеребилу⁴.

В кінці червня того ж року Б.Хмельницький писав: «Рушилися есми с войском и стоим под Фастовым»¹⁸⁷. Під Фастовим Б.Хмельницький знаходився весь липень, лише з 9 по 14 відвідував Київ. Тут він видав кілька універсалів, які стосувалися володінь духовенства: за клопотанням козелецького протопопа Григорія Васильовича підтвердив земельні володіння козелецькому Георгієвському монастирю¹⁸⁶, переяславському протопопові Григорію Бутовичу «кгрунты мескии волныи з березнячком стоячи за Поповацами, за Рудою, в котории, обнявши для пожитку своего, и окопал»^{1*7}, і вже в серпні - універсал київській капітулі про дозвіл ситити мед^{18*}.

3 липня 1654 р. Б.Хмельницький видає повторний універсал шляхті настаській, розширюючи його дію

і на місцевих міщан¹⁸⁷. 19 липня написав листа царю і направив до нього з цим листом Матяша Положного¹⁹⁰.

11 жовтня в Білій Церкві гетьман видав універсали про підтвердження прав Максаківського Спасо-Преображенського монастиря на села Холми, Ядутин, Прачі, Високе, Красностав і Максаки, а також наказав ніжинському наказному полковникові не чинити перешкод цьому монастирю у володінні селами¹⁹¹.

12 жовтня з Білої Церкви Хмельницький направив з листом до царя наказного білоцерківського полковника Яцька Клишу. З ним поїхали сотник Матвій Осипів і шість козаків, вони прибули до царя 12 листопада¹⁹².

14 жовтня Б.Хмельницький вже знаходився в Рокитному і в черговий раз видав універсал до «здавна нам зычливых» настаських шляхтичів¹⁹³.

У грудні 1654 р. полк на чолі з Макаром Москаленком знаходився у Брацлаві, а в Білій Церкві наказним полковником залишився Яків Лютаренко¹⁹⁴. «Козаки город Браслав выжгли, а сами отошли со всеми людьми»¹⁹⁵.

19-23 січня¹⁹⁶ 1655 р. Білоцерківський полк брав участь у боях під Охматовим.

Ще влітку 1653 р. замість Якова Кліші полковником став Семен Половець. На цій посаді він фіксується вже 13 липня 1653 р.¹⁹⁷

Половець Семен (?—1613—1664—?) - шляхтич, козак білоцерківський (1649)¹⁹⁸*. В 1654 р. у Білій Церкві відомі Половці Андрій і Федір¹⁹⁹, в Камінному Броді сотником був Іван Половець.

Семен Половець був полковником білоцерківським (1653-1654), цьому мало передувати сотництво в одній з білоцерківських сотень. Він брав участь у підписанні

Переяславської угоди в січні 1654 р. За наказного полковника в Білій Церкві на той час залишався Данило Пфя*⁷⁷. Професор Ю.Гаєцький стверджує: «Половець був усунутий з посади Богданом Хмельницьким за недостатню компетентність. Петро Дорошенко узяв за дружину його дочку»²⁰¹. У 1656 р. Половець знову став полковником білоцерківським. У 1658 р. він зустрічається як наказний полковник; під час перебування у московському полоні Івана Кравченка був, мабуть, обозним полковим білоцерківським. Був Половець і генеральним обозним у Тетері (? — 26 червня 1664-?)²⁰².

Положний Матвій (?—1619—1654—?) - козак білоцерківський (1649), суддя полковий (1654)²⁰⁵. У липні 1654 р. посланець Б.Хмельницького до Москви. Наказний полковник білоцерківський (1654)TM. Положний Василь - козак білоцерківський (1649)^{ro}. В поминальнику Київського Михайлівського Золотоверхого монастиря поминався рід колишнього білоцерківського протопопа ієромонаха Іоана Положного²⁰⁶.

Москаленко Макар - козак білоцерківський (1649)²⁰⁷. Змінив на посаді Семена Половця і був полковником білоцерківським (1654—1656)^{20*}. Якийсь його родич Сава Москаленко (?—1608—1654—?) був сотником у Білоцерківському полку (?—1638—?); як наказний полковник білоцерківський (1651, 1654) був у Москві (грудень 1654). Рід Москаленків мав бути одним із спадкових сотницьких родин однієї із сотень Білоцерківського полку.

Розділ III.
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ ПОЛК
В УМОВАХ РУЇНИ

Гетьмана Виговського в Білоцерківському полку активно підтримували сотник настаський Андрій Рудина, сотник ставищанський Лебашенко (Лабашенко) Семен (Степан), сотник ходорківський Петровський Василь, сотник торчинський Іван Хильченко, Адам-Степан Мазепа (з Білої Церкви).

Люторенко Яцина (?—1590—1658—?) - козацький посол (1619), військовий суддя з Черкас (1632), полковник білоцерківський (1637), сотник білоцерківський (1638). Козак білоцерківський (1649)¹. Став полковником у травні 1656 р.² У поході проти Пушкаря білоцерківський «полковник поехал из обоза назад»³. Вже в липні 1658 р. його змінив полковник Іван Кравченко.

18 серпня 1658 р. Білоцерківський, Брацлавський та Подільський полки були на підступах до Києва і зупинилися за річкою Либідь за дві версти від міста. Воевода Шереметьєв вислав роз'їзди, які вели розмову з білоцерківським полковником Іваном Кравченком. Останній заявив: «Они пришли под Киев со многими людьми по рассказанию гетмана Ивана Выговского; а татар де с ними нет; а будет де к ним под

Киев Данила Выговской; а татаровья де будет с ним Данилом; а под Киев де они пришли и Данила будет для договору всяких дел»⁴.

Пізніше підійшли ще два полки (Паволоцький Івана Богуна, піхотний Сабліна), а 23 серпня 1658 р. під Київ з татарами підійшов Данило Виговський. За даними московських воєвод, під проводом наказного гетьмана Данила Виговського було «ратных людей 1500, татар, да Черкас и Левенцов 20000»⁵.

Д. Виговський наказав київському полковнику Яненку запалити посад. Наказ Виговського київські козаки зустріли з ентузіазмом. їхній полковник заявив, «что он с полком своим из табору своего с Щековицы учнет к городу приступать и из пушек стрелять и отымет де воду в Днепре и великого государя люди в те поры здадутца»⁴.

Вночі від Печерського монастиря копалися шанці для того, щоб «де из города к Днепру реке не пропускать и воду отнять»⁷. В одних шанцях було 300 козаків Брацлавського полку під керівництвом Івана Сербина, а в інших - 500 козаків Білоцерківського і Паволоцького полків.

Павло Яненко «из своего обозу с Щековицы с Черкасы приступам к землему новому валу со всем своим полком», але там його зустріли піхотинці під командуванням колишнього білоцерківського воєводи Григорія Сафонова. Останньому на допомогу підійшли рейтарі на чолі з князем Юрієм Барятинським: «И пехоту, и конных людей Киевского полку Черкасы побил, а полковника Павла Ененка с лошади сбил, и знамя его взял»⁷. У полон до козаків потрапив татарин, який сказав, що Виговський присягнув хану ще взимку, а влітку він присягнув удруге.

Загалом московити захопили бунчук, печатку військовоу, литаври, обоз¹⁰, 48 «камчатых и тафтяных и дорогильных и киндячных» знамен, 9 мідних і 3 залізних гармати, 233 ядра до них, 12 пищалей затинних, 3 бочки гарматного пороху”.

До Москви поїхали полковник Іван Кравченко («З ради мене назначивши до царя»¹²), білоцерківський сотник Дмитро Микифоров, білоцерківський отаман Григорій Семенов¹³.

4 вересня 1658 р. наказний білоцерківський полковник Половець з трьома сотнями козаків і татар підійшов під Київ і захопив 30 ратників і дітей боярських¹⁴. Данило Виговський збирав війська під Білою Церквою, а полковнику овруцькому Василю Виговському наказав зосередитися з полком і татарами в Мотовилівці.

Шереметьєв вислав підрозділи на чолі з князем Юрієм Бярятинським на Мотовилівку, щоб не дати з'єднатися Василю і Данилу Виговським”. Овруцький полк змушений був відступити, а Бярятинський повернув назад і зупинився у Василькові. Вночі на нього напав Костянтин Виговський, який стояв на чолі з'єднання (Брацлавський полк Івана Сербина, Овруцький полк Василя Виговського, татари Мансир-мурзи). Вранці козаки і татари були розбиті, а полковники Сербии і Василь Виговський потрапили в полон¹⁴.

Данило Виговський концентрував війська між Васильковом і Мотовилівкою, гетьман направив йому на допомогу Переяславський та Корсунський полки¹⁷.

Шереметьєв розіслав роз'їзди під Гоголів, Трипілля, Воронків, Стайки, Макаров, Бишов, Бородянку, Горностайполе¹¹.

Ярмоленко Петро - сотник білоцерківський, входив до складу делегації до Москви полковника

Одинця (грудень 1659 р.), його супроводжували чотири козаки¹⁷.

А в Україні відбулось «зведення, через хитрощі партії, пана Юрія Хмельницького на уряд гетьманський», як засвідчив І.Виговський.

Виговський звинувачував Цицору за повстання на Лівобережжі, але фундаментальні інтереси правобережної та лівобережної старшини збігалися: вигнати іноземний контингент з Правобережжя, а це вимагало зміни правління на користь Ю.Хмельницького. Безкровно зробити це можливо було лише через проведення козацької ради.

Найактивнішими противниками вводу в Україну іноземців була старшина західних полків. Рід Зеленських з Брацлавського полку, Євстафій Гоголь, Іван Федорович Яцківський-Куницький, рід Урошевичів з Кальницького, Михайло Ханенко з Уманського, рід Кравченків з Білоцерківського полків активно підтримали приведення до влади Юрія Хмельницького.

У Корсунському полку гуртувалися невдоволені родичі, свояки і прибічники Золотаренків (особливо після страти Тимофія Оникієнка). Київський полк Павла Яненка і наказного полковника Івана Дворецького до активних дій проти повстанців не притягувався, але саме місцезнаходження його полкової резиденції в Києві, поруч із воєводою Шереметьєвим, засвідчує досить чітку позицію. Спроба знищення полковника паволоцького Михайла Суличича, безсумнівно, мала посилити опозиційні антивиговські настрої в цьому полку.

Російська дослідниця Т.Яковлева вважає, що «ця група полковників вороже налаштована проти Безпалога, який був спадкоємцем Пушкаря-Барабаша»³⁰, «всупереч традиційним поглядам, Ю.Хмельницького

обрали не послідовники Пушкаря-Барабаша, а навпаки - їхні супротивники»^{*1}.

Склався союз правобережної старшини і старшини городової, близької до Запорожжя (Іван Безпалій і Семен Голуховський). Значна частина уманських козаків ще у травні 1659 р. пішла на Запорожжя. 9 вересня 1659 р. Шереметьєв сповіщав, що «Умонский полковник и Серик из Запорог ... идут к Юрье Хмельницкому». Юрась зі своїм полком збирався поблизу Василькова.

Недостатніми нам здаються аргументи про верховенство в антивиговському виступі Івана Богуна²². Останній, без сумніву, брав участь у скинненні Виговського, проте його першість у цьому не простежується. Швидше, на чолі партії Юрія Хмельницького стояли колишній прилуцький полковник Петро Дорошенко (одним із можливих пояснень його антивиговських настроїв може бути знищення Прилуцького полку)" і колишній генеральний осавул Іван Ковалевський.

10/20 вересня 1659 р. відбулась старшинська козацька рада під Германівкою. «Ивашка де Виговской к ним на раду приезжал и козакам де показвал и чол Полского короля лист, что ... они б де казаки били под королевскою рукою». «Казаки де его Ивашка Виговского хотели убить, и он де у них утек в Ляцкие табари» до А.Потоцького під Рутки, а потім з ним пішов під Фастів.

Рада делегувала до Виговського канівського полковника І.Аизогуба і миргородського полковника Г.Лісницького. В результаті переговорів Виговський прийняв рішення про зречення гетьманства при умові, що козацтво залишиться вірним королю і його дружину відпустять з Чигирини.

Козацький же загал на чолі з радикально налаштованим уманським полковником М.Ханенком рушив до польського табору з метою захопити гетьмана і зупинився лише тоді, коли парламентарі привезли бунчук і булаву.

На новій раді на Росаві, в урочищі Маслів Став, де стояли Чигиринський, Уманський і Черкаський полки, «учинили гетманом Юр'я Хмелницького, и знамя и булаву и печать и всякие дела Войсковие у Виговского взяли и отдали Юрью». На раді були відсутні Переяславський, Ніжинський, Чернігівський і Лубенський полки.

«Ондрея де Потоцкого и с ним Ляхов и Сербов и Волохов и Мутьян из государевих Черкаских городов из-под Хвастова выслали в Польшу».

«Ивашко Виговский поехал в Чигирин, и взяв жену, пойдет в Польшу же; только де Черкаси ево стерегут, чтоб он у них не ушел».

Генеральний обозний Тимофій Носач (Виговський «зробив ... собі ворогом впливового Носача, військового обозного, тим, що в Варшаві його менче нагороджено, як інших»^{2,1)} зберіг свій уряд, судьями стали Іван Кравченко та Іван Безпалій^{2,2)}, писарем - Семен Голуховський, осавулами - Іван Ковалевський, Онисим Чоботків^{2,3)} 23-24 вересня 1659 р. гетьманом був обраний Ю.Хмельницький²⁷⁾.

Кравченко Іван - суддя генеральний у гетьмана Ю.Хмельницького (1660). Для того, щоб отримати цей уряд, він мав попередньо бути суддею полковим білоцерківським. 11 березня 1660 р. продав славетному пану Самійлу Фридриковичу дім у Білій Церкві поблизу дому колишнього орендаря Шльоми за 90 золотих^{2,4)}. У 1661 р. nobilitований і отримав в ленне володіння Хвастівку і Пархомівку.

Ковалевський знову обраний генеральним осавулом, мабуть, на козацькій раді під Германівкою 11 вересня 1659 р., коли був скинутий Виговський і гетьманом обраний Юрій Хмельницький. Отримав королівський привілей (1659) на Сквиру і Романівну²⁷.

9 жовтня 1659 р. через закладництво сина Андрія Бутурлина Юрась Хмельницький з частиною старшини і козаків перейшов на Лівобережжя. Головні сили залишилися на Правобережжі - сім полків: Чигиринський Кирила Андрієва, Білоцерківський Кравченка, Київський Бутрима, Уманський Ханенка, Брацлавський Зеленського, Подільський Гоголя, Павлоцький Богуна.

У липні 1659 р. на Кодачку під Васильковом відбулася старшинська рада. Присутній боярин В.Шереметьєв. Вирішили: Переяславському, Київському, Прилуцькому, Миргородському, Лубенському полкам виступити проти поляків, Ю.Хмельницькому очолити Чигиринський, Корсунський, Білоцерківський, Уманський, Брацлавський «и инь» полки проти кримського хана, а Канівському і Черкаському полкам іти «на Запороги».

«Затримка походу й нескоординованість дій обох частин армії відразу ж поставили на межу зриву долю всієї кампанії»³⁰. 17 серпня 1659 р. з Києва виступили українсько-російські підрозділи. їм назустріч ішли 50 тисяч поляків, 2 тисячі виговців, 40 тисяч татар на чолі з Є.Любомирським. Ці частини оточили 15-19 тисяч росіян і 20 тисяч козаків під Любаром³¹, а 27 вересня українсько-російське військо було заблоковано під Чудновом.

Ю.Хмельницький з 20 тисячами козаків чекав підходу російських полків Г.Ромадановського. Ромадановський же чекав вказівки царя. На початку жовтня полки Ю.Хмельницького підійшли до Бердичева³², потім до Слободища³³. Польське військо підготувалося до відступу.

На світанку 7 жовтня 9 тисяч відбірної кінноти, 500 драгунів, 1200 піхотинців, 10 гармат, підтримані 20 тисячами татар³³, завдали удару. Бої у таборі, до якого увірвалися поляки, очолили полковники І.Богун, Г.Гуляницький, П.Дорошенко, Т.Носач. «Кровопробитна битва переможця так і не виявила»³⁵. 8 жовтня Ю.Хмельницький вислав на переговори до полкового регіментаря Любомирського полковника Петра Дорошенка, а 9 жовтня відправив делегацію до царя (Михайло Суличич, Нестор Кононович, Григорій Дорошенко).

14 жовтня 1655 р. Рада. Слободище. Обговорювались умови миру з поляками і татарами. На раді були затверджені кандидатури на гетьмана в разі відмови Ю.Хмельницького. Ними були названі Г.Гуляницький, Т.Носач, Г.Лісницький. Особливу активність на користь переговорів проявляв Г.Лісницький, але Ю.Хмельницький надавав перевагу П.Дорошенку, вважаючи його своєю людиною. До делегації, яка готувала угоду з поляками, увійшли Петро Дорошенко, Григорій Лісницький, Михайло Ханенко, Іван Кравченко, Михайло Межержинський. В результаті на бік короля перейшли полковник чигиринський П.Дорошенко, черкаський - А.Одинець, канівський - С.Трошенко, уманський - М.Ханенко, корсунський - Я.Улезько, білоцерківський - Данило, брацлавський - І.Богун, подністровський - М.Зеленський, могилівський - О.Гоголь³⁴.

Гадаємо, що П.Дорошенку вдалося переконати Ю.Хмельницького не відмовлятися від гетьманства. 21 жовтня на бік Ю.Хмельницького перейшли полки на чолі з Т.Цицюрою.

Пізніше маємо лише уривчасті відомості про події на Білоцерківщині. У червні 1662 р. є згадка про київського полковника Матютку і білоцерківського Харка'ч

Тетеря

Походження. Відомий дослідник Я. Дашкевич вважає, що Павло Тетеря народився на Овруччині чи Переяславщині. Рід Тетерь належав до остерської шляхти⁴⁰. Гербом родини був «Радван». Остерський боярин Іван Тетеря у 1550 р. «о двух конях» служив⁴¹. Відомі остерські бояри Ясько (1627)⁴⁰, Павло, Терешко (1636) Тетері. У Козелецькій сотні козаками стали Лук'ян Тетеренко, Мисько Тетерин зять⁴¹. Козак Роїської сотні с. Сибереж Андрій Тетеря брав участь у походах 1692, 1693, 1695, 1696, 1701, 1705, 1707, 1708, 1713, 1716, 1721, 1722 рр."

Вік. Я. Дашкевич вважає, що Павло Тетеря народився 1620—1622 рр. Коли померла його перша дружина, йому було 34-36 років, а відповідно дружині - не більше 34, і вона народилася іонайраніше близько 1622 р. В 1671 р. сучасники писали про старість Тетері, тобто відносили його народження іонайменше до 1611 р. Подальші дослідження, можливо, дадуть змогу встановити більш точну дату його народження.

Сім'я. Де жили і чим займалися дід Василь і батько (за одними свідченнями, Яким, за іншими, - Іван) Тетері, невідомо. Павло Тетеря мав двох братів і сестру (можливо, більше).

Реєстр Яготинської сотні Переяславського полку дає змогу зробити припущення, що в 1649 р. Павло Тетеря мав володіння (мабуть, і хутір на Яготинщині). Ці володіння принесла роду його мати, на той час уже переяславська мешканка. Володіння переяславців у яготинських степах було звичайним явищем⁴².

Павло мав рідного брата Юрія Тетерю та зведеного - Шурла, що свідчить про два шлюби його матері. Його сестри були заміжні за Михайлом

Іскрицьким та Атанасом Піроцьким. Через Піроцьких (Глібовичі-Піроцькі) П.Тетеря поріднився і з іншими родинами любецької шляхти (Даничами-Піроцькими*⁴, Бакуринськими).

Рідна сестра Павла Єва (?—1617—1634—?) була спочатку заміжня за Михайлом Васильовичем Іскрицьким, а в другому шлюбі - за Яковом Іллічем Пекулицьким. Ці шлюби втягували в орбіту родинних зв'язків Іскрицьких, Троцьких (через шлюб сестри Настасії Іскрицької), Горбовських (шлюб доньки Марії з Мартином), Островських (шлюб сестри Патронели) і Пекулицьких. Зазначимо, що Островських і Троцьких зустрічаємо серед відомої настаської шляхти, що однією з перших перейшла на бік повсталих.

Від першого шлюбу Єва (Євдокія) мала синів Криштофа і Василя (?—1634—1659—?), що уже у 1659 р. були нобілітовані як «заслуженние в войске запорожском товарищи»*. Від другого шлюбу через сина Опанаса вели свій родовід Глібовичі-Піроцькі.

Сам Павло Тетеря був одружений двічі: з N Євстафіївною Виговською (сестрою гетьмана)⁴⁴, а потім з Оленою Богданівною Хмельницькою (донькою гетьмана).

Одні дослідники вважають, що Павло Тетеря своїх дітей не мав (ЯД,ашкевич), інші (В.Модзалевський), що його діти дали дві гілки роду. Очевидно, Тетері-Виговські залишилися на Правобережжі, а Тетері-Хмельницькі - на Лівобережжі. Подаємо розпис роду на основі неопублікованих матеріалів В.Модзалевського⁴⁵.

I

1. Василь.

II

2. Яким Васильович..... I

III

3. Павло Якимович - гетьман..... 2
Д.: 1) N Євстафіївна Виговська.
2) Олена Богданівна Хмельницька.
- Єва Якимівна..... 2
Ч.: 1) Михайло Васильович Іскрицький.
2) Якуб Ілліч Пекулицький.

IV

4. Йосип-Іван Павлович - основоположник волинської гілки..... 3
5. Григорій Павлович - козак 4-ї сотні ніжинської, житель с. Черняхівці..... 3

V

6. Йосип Йосифович..... 4
7. Іван Йосифович..... 4
8. Христофор Йосипович..... 4
9. Василь Йосипович..... 4
10. Павло Григорович (? - до 1787) - отаман сотенний 5

VI

11. Іван Йосипович..... 6
12. Василь Йосипович..... 6
13. Степан Павлович..... 10

Становлення. Будучи підписком луцької гродської канцелярії (друга половина 40-х рр.), Павло Тетеря у 1647 р. став регентом канцелярії Володимирського гродського суду. Прийшовши до гетьманства, він проводив складну і багатовекторну політику. Загалом, єдиної оцінки його місця і ролі в тогочасних подіях не маємо, щодо цього існують взаємовиключні погляди.

Тетеря і Біла Церква. У вересні 1663 р. Тетеря поїхав до короля в Чернівці писаря Каплуновського¹.

8 жовтня король прибув до Білої Церкви, а його армія залишилася на відстані милі від міста. Тут його вітали білоцерківський полковник, а потім делегація духовенства на чолі з архимандритом Гедеоном Хмельницьким^{1*}. Святковий обід білоцерківці організували у дворі Мазепи.

Майбутній гетьман Іван Степанович Мазепа (1639-1710) - шляхтич, виховувався в атмосфері православної родини (два близьких родичі з боку матері були білоцерківськими священиками, мати стала ігуменею), навчався у Києво-Могилянській академії і три роки за кордоном. У 1659-1665 рр. був покойовим дворянином короля. Мазепа був принижений Тетерею. Останній 29 квітня 1663 р. писав королю з Чигирина: «Мазепа видно без ведома Его Королевского Величества хочет отдать Гетьманские регалии, и как сей человек низкого происхождения, то Запорожское Войско тем недовольно».

До короля у Білу Церкву прибули Тетеря, Тимофій Носач, Григорій Гуляницький з 3 тисячами козаків²⁰. Під час наради стало відомо про те, що хан надіслав лише 3 тисячі татар, а сам у похід не виступить.

Полк Ханенка підготував переправу в районі Ржищева. В кінці жовтня король залишив Білу Церкву і виступив у похід. У поході на Лівобережжя козацькі полки (майже 60% королівського війська) очолював гетьман Тетеря, наказний гетьман Михайло Ханенко залишався у Білій Церкві, маючи завдання блокувати київський російський гарнізон. У Чигирині Петро Дорошенко мав чатувати проти можливих виступів запорожців чи татар, козацька «армата» зосереджувалася в Лисянці під прикриттям полку Голя.

У 1663 р. при Тетері знаходились Уманський, Кальницький і Білоцерківський полки⁵¹.

У грудні 1663 р. наказний гетьман Ханенко на чолі Білоцерківського полку розгромив 3-тисячний загін київського гарнізону, який вийшов за провіантом до Мотовилівки. Полоненого російського офіцера надіслали «королю в подарунок на святий вечір»⁵².

У лютому 1664 р. січовики Сулимки напали на Лисянку і взяли її. Брацлавський полк, який тут знаходився, розбігся. У Ставищах повстанці вирізуали польський гарнізон. Козаки взяли Трахтемирів і блокували дніпровські переправи. Гетьман Тетеря з-під Глухова повернув війська на Лисянку. Польський полковник Маховський, який очолював тиловий обоз коронної армії в Ставищах, відійшов до Фастова. Загони ж Сулимки були не в змозі його переслідувати, оскільки дорогу їм перегородив білоцерківський гарнізон.

Сулимка і Височан на чолі 12 тисяч піхоти і 7 тисяч кінноти оточили Білу Церкву, на допомогу якій з Фастова виступили підрозділи на чолі з Тетерею і Маховським (10-12 тисяч). Повстанці не чекали на появу цих загонів. Управління військами через раптовість ворожого удару і паніку було втрачено, піхоту порубано, а кіннота втекла з поля бою. Про розгром повстанців під Білою Церквою і велику кількість полонених Тетеря сповістив канцлера⁵³.

Маховський захопив Лисянку. Випадково до його рук потрапив посланець Виговського до Сулимки Піроцький⁵⁴, наслідком чого стала страта Виговського. Чарнецький розташував польську піхоту в Павлоччі і Білій Церкві, а кінноту - в Корсуні.

Брюховецький закріпився в Каневі, звідки повів наступ і захопив Корсунь, Фастів, Мотовилівку.

15/5 квітня 1664 р. гетьман Іван Брюховецький надіслав листа козакам Білоцерківського полку. В цьому листі він сповіщав, що «на городаы ваши не шлисмо з войсками, штоб шкоды вам от войска не было, а то все чинино для того ... абисте з нами братерско зедночившыся, ляхов нас и вас до остатней згубы привести хотячых, воевати и з Украины выпудити допомогли»⁵⁷. Білу Церкву Брюховецькому взяти не вдалося, а його козаки збунтувалися, і він змушений був повернутися на Лівобережжя.

Навесні татари виступили проти поляків, і Тетеря з кінця травня вимушений був переховуватися за стінами білоцерківської фортеці. Тут він провів увесь червень.

Воевода руський Стефан Чарнецький в 1664 р. відбудував білоцерківський замок і зміцнив гарнізон. Комендантом був призначений генерал-майор граф Ян Стахурський. Фортифікаційні удосконалення відбувалися під безпосереднім наглядом коронного писаря Яна Сапєги. Гарнізон складався з 3000 польських і німецьких піхотинців, 400 татар, на озброєнні було 56 гаківниць, 3 льохи з порохом⁶⁰.

30 травня 1664 р. Тетеря, направляючи Бережечького послом до короля, звертався із засторогами до корони: «Простой народ преклонился к России и хочет отложиться от подданства королю», а татари «неискренны к королю ... намерены покорить Украину»⁶¹.

17/7 червня Тетеря видав універсал щодо розслідування обставин грабунку «добр орендарських»⁶².

24 червня гетьман Тетеря з обозу в полі під Жуковим писав королю: «Под Белою Церквою пехота Серденят и Белоцерковская знатно разбила Русских и Брюховецкаго, так что он принужден податъся за своей границею»⁶³. 26 червня 1664 р. гетьман Тетеря

послав двох білоцерківських козаків Тимка Деркача* і Процика Променка на переговори з Сірком до

* Деркач Тиміш (?—1629—1666—?) - козак білоцерківський (1649), наказний полковник білоцерківський (1660). У сотні був, мабуть, його син Деркаченко Григорій (1649, 1654). Тиміш зафіксований як активний учасник переяславського повстання 1666 р. Не виключено, що переяславська гілка Деркачів веде свій родовід від Деркачів білоцерківських.

I.

1. Денис (?—1660—1708) - сотник бубіївський (1693-1706, липень 1707-1708), потрапив до шведського полону під Ляховичами, після повернення (травень 1707) зайняв попередній уряд; в 1708 р. - осавул полковий переяславський, за шведську неволю і розорення за універсалом Мазепи 1708 р. отримав с. Сушки.

Д.: Гафія NN (?-1670-1716-?).

II.

2. Іван Денисович (?—1709—1737—?) - козак золотоніський 1?

3. Федір Денисович (?—1690 - ран. 1747) - заступав полкового хорунжого в 1721 р., значковий товариш (1726—1741—?) 1

Д.: Євдокія Данилівна N (бл. 1691-1763-?), жила у Бубнівській Слобідці.

4. Іван Денисович (бл. 1688/89 - ран. 1757) - сотник бубнівський, священник 1

Д.: Євдокія Максимівна N (1697-1767-?), народилась на Правобережжі у с. Дерещевичі.

5. Андрій Денисович (1696/1704-1763 - до 1767) - наказний полковий осавул (1722-24), комісар полковий (1730), значковий товариш (1736-47), бунчуковий товариш (червень 1747— 1763—?)..... 1

Д.: 1) Євдокія Стефанівна N (бл. 1721-1746 - ран. 1759), мала сестру Наталію Стефанівну (1746).

2) (ран. 1760) Олена Федорівна N (1729-1779-?).

6. Ілля Денисович (? - до 1739) - його двором володіла сестра Євдокія..... 1?

- Уляна Денисівна (бл. 1688— 1746—?) 1

Ч.: Нестор Васильович Карлицький (бл. 1692-1756-?), значковий товариш.

- Євдокія Денисівна (?— 1746—?)..... 1?

Ч.: Михайло Костянтинович Прохорович, сотник бубнівський.

- Марія Денисівна..... 1

Ч.: Сава Іванович Тоцький, сотник гельмязівський.

Умані⁴. Вони були заарештовані запорозьким ватажком Туровцем і передані московським воєводам.

А вже 28 червня 1664 р. з-під Насташок Тетеря направив до короля посла Куриленка, через якого сповіщав про спустошення ворогом Чигирина, Корсуня, Білої Церкви і Черкас.

Чарнецький з Богу слава до Ставищ направив загін Собеського до Умані на допомогу Ханенку - племінникові Замойського. До них приєдналися гетьманські полковники Пилип Стріла і Матвій Шульга. В цей час відбулась козацька рада, від якої до короля були направлені генеральний обозний Семен Половець і Йосип Куриленко. 28 червня Тетеря з військом (2 тисячі козаків) стояв під Насташками. Вірними йому залишилися Білоцерківський, Корсунський і Чигиринський полки.

Головною опорною базою повстанців стали Ставищі, де закріпилися полковники Дачко і Буланний, які ще за часів Богдана Хмельницького очолювали піхотні козацькі полки. З початку 1664 р. Ставища перебували в облозі. На допомогу ставищанцям виступив загін стольника Г.Косагова, проте 26 липня він був розбитий*⁵. Падіння Ставищ стало поворотним пунктом в історії Правобережної України.

Липень і серпень 1664 р. гетьман Тетеря провів у Ставищах, керуючи розгромом задніпровських полків. А 30 листопада в обозі під Лисянкою послали на варшавський вальний сейм отримали інструкцію, серед пунктів якої були такі: «чтоб пребывание Гетманское небыло в Чигирине, но в Белой Церкви, как в середине Украины»; «шляхта Белоцерковская, принадлежавшая издревле к юрисдикции замка Белоцерковского, а именно: Насташка, Скоршовка, Мизеницы, Керданы и другие, чтоб принадлежали гетману»; «чтоб старо-

ство Белоцерковское, находящееся в державе Белзского воеводы Вишневецкого, было дано Запорожскому Гетьману в замен Чигиринского»^{1*}.

Тетеря був згодний на козацький реєстр в 12 тисяч, об'єднаних лише в чотири полки, головним із яких був Білоцерківський.

У січні 1665 р. С.Чарнецький стягував польські війська під Білу Церкву. А в травні 1665 р. калмики - союзники Брюховецького - напали на польський табір в 20-ти верстах від Білої Церкви і змусили поляків відійти під прикриття білоцерківського замку.

У грудні 1665 р. білоцерківський гарнізон був підсилений 500 татарами⁴⁷.

Полонений гетьман С.Опара знаходився у в'язниці білоцерківського замку.

Рада під Лисянкою. На раді були присутні до 300 учасників^{6*}, у тому числі чигиринський, білоцерківський, корсунський, брацлавський, подністровський полковники, полковник Дрозд, медвинський козак з Умані Іван Кобзар⁶⁷.

За Підгаєцькою угодою, Річ Посполита брала зобов'язання зменшити гарнізон у Білій Церкві.

29/19 березня 1667 р. в Чигирині гетьман П.Дорошенко видав оборонний універсал православному духовенству в Білоцерківському полку⁷⁰. У 1667 р. митрополитим (вінницьким) намісником у Білій Церкві був ієромонах, ігумен загайський Васьян Савчак⁷¹.

У цей час цар наказував Шереметьєву допомагати Стахурському, «але далеко від Києва не ходити»⁷¹.

Білоцерківський полковник Бутенко* штурмував гарнізон Стахурського у липні 1668 р. Йому допомагав

* У реєстрі 1649 р. згадується білоцерківський козак Вутенко Степан"; в 60-х рр. він етап полковником.

полк Паволоцький (полковник Ярош). Під час бою до польського полону потрапив наказний полковник паволоцький і кілька сотників⁷². У серпні 1668 р. над Дніпром, під Сокирною, зібрались всі дорошенківські полки: Брацлавський, Уманський, Торговицький, Білоцерківський, Паволоцький, Корсунський, Чигиринський, Кальницький, серденяцький.

Собеський в липні замінив білоцерківського коменданта: ним замість Стахурського став Ян Зигмунт Льобель. Дорошенко привітав його призначення і склав надію, що останній буде кращим, ніж його попередник⁷³. Згідно з Підгаєцькою угодою була зменшена чисельність гарнізону.

Після розгрому Ханенка Дорошенко поставив на стації в різних полках, серед яких був і Білоцерківський, татар. Це викликало особливу тривогу Льобеля.

21 липня 1669 р. під Смілою запорожці на чолі з Суховієм полонили полковників корсунського (мабуть, Гната Улановського), білоцерківського (чи не Бутенка Степана?) і паволоцького (очевидно, Григорія Гамалію), частина козаків розбіглася, інша ж перейшла під його знамена. П.Суховій 26 липня 1669 р. на своєму боці мав полки Корсунський, Білоцерківський, Паволоцький, Уманський, Торговицький, Кальницький, його підтримував кримський хан⁷⁴.

До Криму на зміну білоцерківському полковнику був посланий полковник паволоцький⁷⁵. 20 лютого 1670 р. полковник Бутенко був призначений наказним гетьманом над Білоцерківським, Паволоцьким і Київським полками проти військ Думитрашки-Райчі, що наступали на лівобережні сотні Черкаського полку⁷⁶. Він отримав наказ гетьмана діяти разом з польським полковником Пиво-Запольським. Але наступ

ханенківців з татарами змусив Бутенка повернутися до Білої Церкви, де він і присягнув коменданту допомагати в обороні й укріпленні фортеці, як це було при Стахурському⁷⁷.

На березневий сейм 1670 р. Дорошенко вислав послами Семена Білоцерківця і Павла Смардовського.

Дорошенко вимагав повернення церковного майна, клейнодів, скарбів, грамот, вивезених Тетерею і зосереджених у Білій Церкві, називаючи поведінку поляків «божевільним насильством пана коменданта Білоцерківського над старожитним містом Білою Церквою»⁷⁸.

За інструкцією, даною Острозькій комісії, польська делегація мала не уступати Білу Церкву за жодних умов, а могла лише розглядати питання про утиски жовнірами міщан. Король вимагав від своїх комісарів затягувати вирішення питання щодо здачі фортеці, а Тетері наказав якнайшвидше відіслати клейноди і привілеї (що так і не було зроблено). Собеський сповіщав, що у цій справі коменданта було викликано до Варшави.

До Царгорода Дорошенко направив місію у складі Половця і Білогруда (вони представляли відповідно білоцерківське і уманське козацтво).

Дорошенківські війська штурмували Білу Церкву, але їхній напад було відбито. Собеський писав, що 2000 сердюків під керівництвом колишнього капітана німецької піхоти чигиринського гарнізону Бідермана, який тепер був «капітаном гвардії Дорошенка», оточили Білу Церкву, щоб не дати зібратися з поля збіжжя⁷⁹. Польські комісари на переговорах відмовилися здати фортецю. Король в універсалі 23 грудня

1670 р. вказував, що залогу з Білої Церкви вивести

неможливо, тим паче, що, всупереч умовам Андрусівського перемир'я, Київ не було повернуто.

Бутенко наказав повбивати жовніврів, які стояли в караулах, і був готовий силою здобути фортецю. Льобель просив Дорошенка відкликати білоцерківського полковника С.Бутенка, а сердюкам він був готовий дати продовольство, щоб вони вийшли з Білої Церкви. Місто блокував Лизогуб, але на допомогу гарнізону прийшов полковник Пиво.

У грудні 1670 р. полковник Пиво «залив невинною кровію село Ольшанку, постинавши і удусивши більш як чотириста душ разом з жінками і дітками, а саме село дощенту»¹⁰. Той же полковник Пиво напав на Фастів, розгромив 1500 козаків наказного гетьмана Гамалії, який разом з фастівським сотником потрапив у полон¹¹.

Тарасівський сотник Лесько Руданин, який втік з Чигирина до Білої Церкви (їздив до Собеського в Яворів, а потім до Варшави) після грудневої ради в Чигирині, радив королю уповноважити його на чорну раду, яка б обрала гетьмана. Вже 7 грудня Льобель писав Собеському із слів цього сотника, що на чигиринській раді Дорошенко прийняв турецьку протекцію*.

З білоцерківської старшини у службовій кар'єрі найвище піднявся Семен Половець. Його місія до Туреччини була успішною, і в лютому 1671 р. фіксуємо його як генерального суддю разом з Прокопом Бережецьким (мабуть, вони були обрані ще на чигиринській раді в грудні попереднього року). На цій раді були присутні і білоцерківський полковник С.Бутенко та сердюцький полковник К.Жеребило.

Війська Дорошенка розпочали похід 29 червня 1671 р. і оточили Білу Церкву. За даними російських

воєвод, з гетьманом були всі правобережні полки, за польськими даними, - сім полків і, крім того, Білогородська орда. Війська обстрілювали, але не штурмували фортецю. Поляки ж на чолі з Гергардом Фітінгофом, призначеним замість Аьобеля, здійснювали постійні вилазки. Поляки спалили передмістя, і всі мешканці скупчилися в замку, де розпочався голод. Дорошенко хотів зберегти фортецю і голодом примусити капітулювати її оборонців. 7 серпня Дорошенко відрядив послів до Білої Церкви з пропозицією про капітуляцію, але отримав відмову. «Загроза Білій Церкві прискорила, очевидно, наступ польського війська»¹.

20 серпня 1671 р. облогу фортеці було знято, і гетьман вимушений був повести війська до Брацлава, де в польській облозі знаходився його брат Григорій Дорошенко. Біля Білої Церкви був залишений татарський загін (400 татар), а сам гетьман 3 вересня/24 серпня перебував у таборі під Ставищами¹. Фітінгоф писав київському воєводі Козловському про відступ Дорошенка від Білої Церкви з великими втратами².

Після невдалої чотиритижневої облоги військо хана відійшло від Ладжина, і 9 серпня підрозділи Ханенка й Лужецького виступили звідти до Білої Церкви. По дорозі 13 серпня вони розгромили Білоцерківський полк, взявши три гармати в с. Шамраївці. Ханенко тиждень простояв у Білій Церкві, а потім виступив на Полонне. Після його відходу всі містечка Білоцерківського полку знову визнали владу Дорошенка.

Восени ханенківці були розгромлені наказним гетьманом Кіндратом Тарасовичем і паволоцьким полковником Гамалією. Найбільш активні прибічники

Ханенка втекли хто на Сім, а хто до Білої Церкви (за одними даними, 500, за іншими, - 1500 козаків)*6.

У травні 1672 р. до Білої Церкви прибув посланець Дорошенка до Собеського Василь Хилькевич¹⁷, який одразу ж поїхав далі.

У серпні 1672 р. київський воєвода князь Григорій Козловський направив під Білу Церкву в підрозділі гетьмана Ханенка підданого Печерського монастиря Григорія Косницького*. Стало відомо, що козаки перебували у Білій Церкві і нікого з неї не випускали*⁷.

16 жовтня був підписаний Бучацький мирний договір між Портою і Польщею, одним із пунктів якого було те, що Україна в її давніх кордонах уступалася козакам, Біла Церква та інші фортеці мали бути передані їм з усіма гарматами і запасами, а польські залоги могли вільно вийти зі своїм приватним майном. Але білоцерківський комендант заявив, що виконає ці умови лише за вказівкою короля.

У листопаді 1672 р. Дорошенко з татарами збирався штурмувати Білу Церкву, але листування з комендантом фортеці затяглося аж до грудня, оскільки останній посилався на відсутність королівського указу залишити місто⁹⁰. 27 листопада 1672 р. поляки разом з ханенківцями здійснили вилазку на Фастів і Семенівку, взяли їх штурмом, спалили, знищили жителів і повернулись до Білої Церкви.

30 січня 1673 р. великий візир Туреччини писав кримському ханові, що гетьман Дорошенко скаржився на те, що поляки не віддали Білу Церкву у місячний термін. Навесні Дорошенко планував разом з турками і татарами здобути Білу Церкву, Київ і здійснити похід на Лівобережжя. Але 20 березня до Цибульника чигиринський отаман Колоша привів лише

7 тисяч татар. Козацький корпус (сердюцькі полки, Паволоцький і Білоцерківський полки) наказного гетьмана, генерального осавула Шуліки в березні підступив до Білої Церкви. Під містечком Насташкою відбувся бій, в якому Шуліка втратив свого хорунжого і багато козаків. На цьому наступ було припинено.

Восени 1673 р. Дорошенко обложив Білу Церкву підрозділами на чолі з наказним гетьманом Чернявським. У ході цих боїв у полон до дорошенківців потрапив капітан Вульф¹. «Операції під Білою Церквою були закінчені якимсь компромісом, принаймні Самойлович писав 16/26 жовтня Ромодановському, що Дорошенко обмінявся з комендантом Льобелем взаємно в'язнями й учинив за присягою згоду на тому, щоб Льобель зі своїми жовнірами вийшов з Білої Церкви й передав її Дорошенкові. До такої передачі не дійшло, але, в кожному разі, ворожа акція з обох боків була припинена. В жовтні Собеський відкликав Льобеля і на його місце призначив комендантом Раппа»².

У Богуславі Бутенко прийняв присягу перед Самойловичем і генеральним осавулом Лисенком³. 27 лютого 1674 р. Чернігівський, Київський, Лубенський, Канівський, Білоцерківський полки і виборні козаки з інших полків під проводом Івана Лисенка вирушили на Лисянку, де 2 березня відбувся бій. Лисянка повстала і видала до московського полону наказного гетьмана Григорія Дорошенка і мурзу Ждан-Тугая. У 1675 р. білоцерківський комендант Стахурський наказав зарубати Бутенка як колишнього зрадника Ханенка, що передався на бік Дорошенка⁴ Стахурський і майно його пограбував⁵.

Новим полковником став Макуха.

Макуха Гнат (?—1630—1673—?) - полковник на Лівобережжі від Юрія Хмельницького, що не піддався проросійськи налаштованому Сомку (1661)*⁴. Призначений полковником білоцерківським від гетьмана Ханенка⁷⁷. В Чигирині був козак Макуха Василь (1649)*⁸.

У жовтні 1674 р. війська кримського хана стояли під Ставищами⁷⁸. 23 грудня 1674 р. гетьман Петро Дорошенко наказав населенню Синяви, Рокитного, Кошоватої, Лесевичів, Насташок, Антонова і Володарки відійти до Корсуня¹⁰⁰.

Король призначив наказним гетьманом Євстафія Гоголя. Під його регіментом були 6 городових полків: Подільський, Брацлавський, Уманський, Кальницький, Паволоцький, Білоцерківський - і 4 охочих полки: Семена, Барабаша, Кваші, Кияшки¹⁰¹.

Гетьман Юрій Хмельницький вимагав від польського уряду звільнити від військ Білу Церкву і Паволоч.

У квітні Юрій Хмельницький вимагав від коменданта Білої Церкви здачі фортеці. Молдавський господар Г.Дука призначив наказним гетьманом Я.Драгинича з резиденцією в Немирові. Той, у свою чергу, призначив білоцерківського, корсунського та чигиринського полковників. За даними досліджень історика Т.Чухліба, білоцерківським полковником став С.Куницький¹⁰². У 1684 р., за гетьмана Могили, відомий білоцерківський полковник Х.Шарко.

У 1686 р., згідно зі статтями «Вічного миру», російський цар взяв на себе зобов'язання не приймати під свою охорону козаків з-під Немирова, Паволочі та Білої Церкви.

Розділ IV.
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ ШЛЯХТИЧ
ІВАН МАЗЕПА ТА ЙОГО ОТОЧЕННЯ

У середині XVI ст. воєвода київський Фрідріх Глібович Пронський (1544-1555), який будував білоцерківський замок і населяв його замковими боярами, дав лист одному із Мазеп на пусте селище на р. Росі, підтверджений у 1578 р. Стефаном Баторієм. Мазепа-Колядинський осадив хутір на р. Камениці, затверджений за Михайлом (самим осадником чи його сином) Станіславом-Августом (1572). На початку ж століття (?—1616—1622—?) цим хутором на дідичному праві володів Микола Мазепа.

Свого батька Іван Мазепа називав Степаном Михайловичем, отже, його діда звали Михайлом. Мазепам належали с. Пасічне та Моковичі на Волині. Цікаво, що на своєму власному примірникові «Малоросійського родословника» його автор Вадим Модзалевський зробив надпис: «Редакція родоводу й підпису під портретом Мазепа належить не мені, а видавцям».

Історик О.Субтельний вважає, що «Мазепа уособлювали симбіоз польської католицької шляхти й українського православного козацького середовища»¹.

Адам-Степан Михайлович Мазепа одружився з Мариною Мокієвською (?—1623—1707). Вважається,

що її первісток Іван народився 20 березня 1639 р., шлюб, відповідно, відбувся не пізніше 1638 р. Мало подружжя і доньку Олександрю.

Відомо, що Марина мала єдиний шлюб. А це, у свою чергу, засвідчує, що на момент укладення шлюбу їй було років 16-20, тобто народилася вона 1617/1621 р. З більш пізніх часів маємо поминальники її роду. У Києво-Микольській пустині поминали: Магдалену, Івана, Костянтина, Євфимію, ієрея Андрія, ієрея Івана, Олену, Гафію, Вассу, черницю Олександрю, Уляну, Магдалену, Памфілію, Єлизавету, Євфросинію, Мелентія, Федора, Фотимію, Івана, Марію, Олександрю. У Любецькому Антонієвому монастирі поминали: черниць Магдалену, Памфілію, Олександрю, Меланію, Феодосію, Анісію, Єлизавету, Феодору, Таїсію, Євпраксимію, Февронію, Івана, Ганну².

Порівняння цих двох поминальних рядів дає підстави зробити висновки, що основоположником цієї гілки Мокієвських був Іван. Серед представників цієї гілки бачимо двох священників (Андрія та Івана), очевидно, рідних братів Марини. Андрія та Івана слід шукати серед священників білоцерківських, інформація про яких відносно XVII ст. дуже обмежена. Батьком Марини, відповідно, мав бути чи Іван, чи Костянтин.

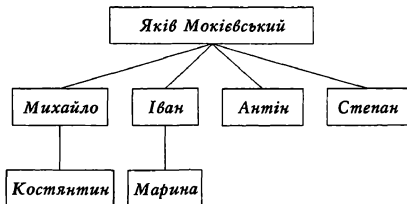
Досліджуючи родовід Мокієвських, О.Оглоблин пропонував таку версію: «Мабуть, батько Марини, дід майбутнього полковника київського Костянтина Мокієвського, «положив голову» під Чортковом (можливо, 1655 р.), а брат її, батько полковника, «в Дрижопольському бою під Охматовом» (1655 р.)»*. В іншому ж місці своєї праці О.Оглоблин під знаком запитання називає батька Костянтина Михайлом⁴. У 1654 р. у Білій Церкві присягу приніс шляхтич

Михайло Якович Мокієвський. Разом з ним заприсягалися його брати Іван, Антін, Степан.

У такому разі можлива гіпотеза:

Вірогідно, що Костянтин був двоюрідним братом матері гетьмана.

У Батуринському Крупицькому монастирі зафіксований рід Івана Мазепи: Стефан, Євдокія, Варвара, Тетяна, Олена, маля Варвара, Іван.

З огляду на те, що у поминальниках Мокієвських не згадується жіночий ряд Євдокія, Варвара, Тетяна, Олена, ці імена, очевидно, слід віднести до сестер Стефана Мазепи, тобто тіток майбутнього гетьмана.

Мазепа Адам-Стефан (?—1609— 1665) у 1638 р. був засуджений на інфамію, і йому було винесено смертний вирок за вбивство шляхтича Яна Зеленського, та згодом йому якимось чином вдалося справу залагодити⁵.

Навесні 1654 р. Адам Мазепа був отаманом городовим білоцерківським*. У 1659 р. він виступав на боці Виговського вже як «давно и добре... в разных оказиях заслужонный шляхтич и жолнер, во многих военных экспедициях испытанный»⁶, був намісником

(1658), мабуть, гетьманським, у Білій Церкві. Зі своїм патроном Виговським перейшов на бік поляків, став підчасим чернігівським (1662-1665). Можливо, він був замішаний у спробі антипольського виступу Виговського 1664 р., за що й поплатився маєтністю. Імовірно, що у 1665 р. він і помер, оскільки у 1666 р. підчасим чернігівським бачимо його сина Яна (Івана). Останній же перебував при дворі польського короля спочатку, очевидно, у закладі, реальному чи формальному (що не суперечить його місіям до козацьких гетьманів). Батько послав сина до Варшави «навчатися поведженню з людьми біля королівської особи, а не де-небудь у корчмах»*. Лише згодом, завоювавши довіру виконанням нелегких доручень короля, Іван Мазепа був направлений на навчання до Європи. У 1659 р. він їздив до І.Виговського, в 1660 р. був посланцем до Ю.Хмельницького, в 1663 р. - до П.Тетері.

«Ймовіріше, однак, що двірські інтриги, погане здоров'я батька й, можливо, козацькі зв'язки Мазепи примусили його повернутися до родинного маєтку в Білій Церкві»'.

26 травня 1666 р. від родички Констанції-Свдокії Бобривикович Василюї Мокієвської, законниці монастиря Києво-Печерського, Мазепа отримує «вливковий лист» на маєтність Вільшанку-Шавулину. Бобрикевичі вели свій родовід від Бобра Тверитина¹⁰. Свого часу (1644) князь Самійло Корецький заставив цю маєтність батькові Констанції-Свдокії Григорію Бобру. Крім Вільшани, князь заставив і с. Бубники, як викупні у пані Ганни Кропивницької".

Настасія Бобирчанка була у цей час (1668-1670) ігуменею П'ятницького і Макошинського Покровського монастирів (перед Марією Дорошихою). Дорофій

Бобровим - чернець Видубицького монастиря, а його брат Теофіл служив у посольському приказі в Москві, брав участь у переговорах з Ю.Хмельницьким (1661), П.Дорошенком (1668).

Після смерті Степана Мазепи його удова Марина стала черницею Марією, потім прийняла схиму як Магдалена. У 1686 р. бачимо її уже ігуменею Києво-Печерського монастиря.

Ще у 1668/1669 р. її син Іван одружився у Корсуні з Ганною Семенівною Половець (?—1702), вдовою полковника білоцерківського Самійла Фридриковича, донькою теж полковника білоцерківського.

О.Оглоблин відзначав: «Обидва - і тесть, і зять - були близькими товаришами Петра Дорошенка, і шлюб Мазепи з Фридрикевичкою відкривав йому безпосередній шлях до дорошенківського Чигирина»¹². О.Субтельний вважає, що «жінчині родичі звели його з гетьманом Петром Дорошенком»¹³. Додамо, що цей шлюб укріплював і без того міцні позиції Мазепи на Білоцерківщині, його зв'язки і можливості претензій на місцевий полковий пернач.

Іван Мазепа всиновив двох дітей Фридрикевички від попереднього шлюбу: Криштофа і Марію. Марія стала дружиною сина білоцерківського полковника Михайла Громики. Серед родичів та свояків Мазеп з'явилися Зеленські, Трощинські. О.Оглоблин вважав Ганну Мазепу тіткою по матері прилуцького полковника Дмитра Горленка¹⁴.

Сестра Івана Мазепи Олександра близько 1674-1675 рр. одружилась із шляхтичем Павлом Обидовським. По смерті чоловіків (і першого, і другого - Витуславського) вона одружилася втретє (після 1687 р.) із київським земським суддею вдівцем Яном

Войнаровським (крім того, він був ловчим овруцьким (1684), писарем володимирським (1688)).

Обидовські - старовинний шляхетський рід герба «Сулима». Окремих представників цього роду у XVII ст. зустрічаємо на Волині та Поділлі.

Войнаровські герба «Strzemie» походили з Краківського воєводства і в XVII ст. активно прилучали до коронних земель Овруччину. Уже 1629 р. на Київщині вони сплачували податі з 777 димів. Відомо, що Марфа Войнаровська була дружиною старости овруцького і підкоморія київського Стефана Андрійовича Немирича, матір'ю Юрія Немирича.

Від першого шлюбу Олександра Мазепа мала сина Івана (1676-1701). Серед матеріалів Михайлівського Золотоверхого монастиря у Києві зберігся поминальний роду Обидовських, у якому згадуються Іван, немовля Михайло, схимонахиня Марія, монахиня Олена, Маріанна, Іван, Павло, Лизавета, Костянтин, Марія¹⁷. З упевненістю можна вказати лише на Павла Обидовського - чоловіка Олександри і батька Івана. Якийсь Павло Обидовський мав 10 підданих у с. Черневі Луцького повіту (1655). У Межигірському монастирі поминальний ряд Івана Обидовського дещо інший: Іван, Михайло, Яків, Михайло, Леонтій, Марія, Євфимія, черниці Євфимія, Олена, Павло, Марія, Симеон, Марфа, схимниці Марія, Магдалена, черниця Маріанна.

Іван Павлович Обидовський одружується з Ганною Василівною Кочубей (1698). Серед його учителів зустрічаємо Василя Драгомирецького і Федора Топольницького, якогось родича Мазеп¹⁶.

Донька від другого шлюбу Олександри Маріанна Витуславська, прийнявши чернецтво під іменем Марта, жила у монастирі з бабою - ігуменею Магдаленою.

У 1712 р. вона як племінниця гетьманська була заслана до Горицького монастиря.

Олександра Степанівна розлучилася з католиком Яном Войнаровським і (близько 1694 р.) переїхала до матері, прийняла чернецтво та незабаром померла. На жаль, нам невідоме її чернече ім'я.

Марія-Магдалена пережила свою доньку і померла наприкінці 1707 р. Мати Мазепи, за його наданнями, володіла селами Морозівкою, Гостролуччям, Ядлівкою Баришівської сотні, населила людей на пустому городищі с. Бзів у Баришівській сотні, купила греблю з млином у Сулим та осадила с. Сенківку в Бориспільській сотні. Не надовго пережив матір і її син - славетний український гетьман.

Михайло Мокієвський був писарем у Мошні, сотником баришівським, потім переселився до Переяслава і в 1687 р. продав свій дім у Баришівці Андрію Федоровичу. Пізніше він став полковим переяславським писарем.

У Київському полку до керівництва був приведений родич Мазепи Костянтин Мокієвський (1691-1708). Після Івана Сулими Мазепа віддав с. Глибоке Воронківської сотні Костянтину Мокієвському. Кум Мазепи Іван Маковський став сотником у Кролевці.

Родинні зв'язки з Мазепами (очевидно, через Мокієвських) мали Трущинські. В одному з документів середини XVII ст. вони названі Трущинськими (чи не Труші?). Трущинський Василь Степанович був серед білоцерківської шляхти, що запрягнула царю 1654 р. (поруч з дев'ятьма Мокієвськими). Степан Трущинський - племінник (вважається двоюрідним) Івана Мазепи - був призначений «господарем» Гадяцького замку (?- травень 1690 - січень 1697-?). Це був логічний крок по зміцненню позицій мазепинців в одному з південних

полків, близьких до Запорозької Січі. Очевидно, рід Трощинських здавна мав зв'язки із Січчю. Про це свідчить і той факт, що одним із кошових отаманів був Матвій Трощинський, близький родич Мазеп і, безсумнівно, Степана. Першим відомим нам кроком С.Трощинського на «господарюванні» була місія від гетьмана на Запорожжя з іконостасом для січової церкви в 1692 р.¹⁷

Зміцненню позицій мазепинців відповідав і шлюб Степана Трощинського в 1690 р. з донькою компанійського полковника Іллі Новицького Марією. Тепер уже старшина шукала підходів до Трощинських. Враховуючи, що одна із доньок С.Трощинського обвінчалася з Степаном Степановичем Забілою 25 травня 1701 р. у Гадячі, слід думати, що Марія Новицька була не першою його дружиною.

Своєюком Мазепи був Дмитро Лазаревич Горленко (бл. 1660-1731). Його батько, полковник прилуцький, був забитий на Коломаці у 1687 р. Після навчання у Києво-Могилянській академії Дмитро Горленко «довго... держався канцелярії» (йдеться про Генеральну військову канцелярію). Зустрічаємо його як значного військового товариша (1689). Будучи улюбленцем Мазепи, він очолив Прилуцький полк (1692-1709).

Родинні зв'язки Мазеп

<i>Родині Мазепи</i>	<i>Свояки</i>	<i>Куми</i>
Бобрікевичі		Маковські
Войнаровські	Горленки	
Мокієвські	Громики	
Обидовські	Зеленські	
Половці	Кочубеї	
Трощинські	Новицькі	
Топольницькі Фридрикевичі		

Як бачимо, Мазепа мав не численну, але досить відому і впливову у суспільстві рідню і свояків. Без сумніву, ще шлюб його батьків (Мокієвські-Мазепа) був уже достатньою умовою для претензій на білоцерківське полковництво. Приєднання ж до родового оточення Половців, Громик, Фридрикевичів об'єднувало під одним началом чотири місцеві полковничі родини та їхніх свояків. Ще одна особливість родинного оточення Мазепа - всі вони вихідці з Правобережжя.

На генеральних урядах за весь період мазепинського гетьманування знаходились представники

13 родин (Вуяхевичів, Гамаліїв, Дуніних-Борковських, Кочубеїв, Лизогубів, Ломиковських, Максимовичів, Миклашевських, Орликів, Прокоповичів, Сербинів, Скоропадських, Чуйкевичів). Полкове керівництво тримали представники 28 родин (Апостолів, Бороховичів, Вольських-Коровок, Гамаліїв, Герциків, Головченків, Горленків, Думитрашків-Райчів, Жоравок, Журахівських, Жученків, Забіл, Зеленських, Іскр, Левенців, Лизогубів, Лисенків, Миклашевських, Мировичів, Мокієвських, Обидовських, Полуботків, Свічок, Скоропадських, Солонин, Стороженків, Трощинських, Черняків).

Перші п'ять-сім років гетьманування Івана Мазепа пройшли під знаком страху перед можливим переворотом. По-перше, до смерті Самойловича (? - Тобольськ, 1690) над Мазепою нависала можливість повернення його попередника Думитрашка-Райчі: «за ним Дмитрашком вношу мою покорную просьбу, жебы предстательством вашею княжое вельможности волен был от дальное з ссылки и по времени отпущен в дом свой... жебы не было на мене от войска и народу о том поречения, понеже прежде моего уряду тое не

бывало»¹. Мазепа заарештував полковника переяславського Леонтія Полуботка і його сина Павла, проте він скоро звільнив їх, але не надав Леонтію жодного уряду і той рахувався серед значного товариства Чернігівського полку. Були ізольовані й родичі Самойловичів.

О.Оглоблин стверджує: «Акція Петрикова розпочалася після того, як він одвідав був Полтаву й, мабуть, порозумівся з тамтешніми опозиціонерами. Не дарма Ф.Жученка скоро після втечі Петрикової було з уряду скинуто й на полковника поставлено запеклого ворога Жученка та І.Іскри - Павла Герцика. Отож припускаємо, що міг інспірувати Петрика Кочубей, власне, та вливова група опозиційної старшини, що тоді зайняла вороже становище супроти Мазепи і московської орієнтації. Тут об'єдналися родичі колишнього гетьмана Самойловича, й серед них небіж гетьмана Михайло Самойлович, колишній полковник гадяцький, і зять гетьмана стольник кн. Юрій Святополк-Четвертинський із дядьком своїм митрополитом Київським Гедеоном, родичі і друзі М.Самойловича - Полуботки, батько Леонтій Артемович, полковник переяславський, і син Павло Леонтієвич, колишні дорошенківці - генеральний писар Кочубей (і його полтавська парентела - Жученки та Іскри, і головний серед них полтавський полковник Жученко) й, можливо, генеральний суддя Вуяхевич, колишній полковник переяславський Думитрашко-Райча, приятель М.Самойловича. Серед невдоволених з Мазепи були ще генеральний обозний Борковський, колишній київський полковник Солонина, миргородський полковник Д.Апостол і, можливо, стародубівський полковник Миклашевський. Нарешті, за ними були їхні

численні родичі, отож мало не вся аристократія старої Гетьманщини»¹⁷. За логікою Оглоблина, антимазепинці мали міцні позиції у п'яти з десяти козацьких полків (причому у трьох тримали полкові перначі), їх очолювали два генеральних старшини.

Петро Іваненко, як вважає професор В.Борисенко, представляв ту групу козацької старшини, яка перебувала в опозиції до Мазепи: «До неї входили колишні полковники Переяславського полку Думитрашка-Райча, Київського - Кость Солонина, Полтавського - Федір Жученко, генеральний писар Василь Кочубей, небіж попереднього гетьмана Михайло Самойлович, батько і син Полуботки та ін.»²⁰. Цей же автор відносить цю групу до прибічників українсько-кримського зближення²¹.

Та все ж таки подібна точка зору, з нашого погляду, дещо перебільшує антимазепинські сили як чисельно, так і щодо їхнього зв'язку і згуртованості.

Батька, дружину, родичів Петрика (і, очевидно, дітей), мабуть, з Нових Санжар, було ув'язнено. Був узятий «в замок за караул» Кочубей, сотник чернігівський Микола Грембецький, полковник київський Григорій Вольський, гетьманський дворецький Висоцький (О.Оглоблин вважає, що це Роман Висоцький, гетьманський дворянин, відомий дипломат, а згодом - священик у Ромні)²².

Чисельність війська,
яке пішло з гетьманом І.Мазепою

	<i>Чисельність</i>	<i>Сотники</i>
Комонний полк Юрія Кожуховського	бл. 150	
Полк сердюків Якова Покатила	бл. 100	
Комонний полк Андріяша	бл. 700	
Комонний полк Гната Галагана	Р	
Прилуцький полк	бл. 100	9
Миргородський полк	Р	
Лубенський полк	?	
Надвірна корогва		
ГВК	до 10	
Гетьманська дворянська корогва	?	
Бунчукові товариші	2-?	

За свідченнями джерел, з Мазепою пішли до шведів близько 1200 (1000 комонників і сердюків, а також 200 козаків). О.Оглоблин вважає, що «можна прийняти цифру коло 3000, як найбільш імовірна».

Перелік козацько-старшинських родин, представники яких пішли з Мазепою, має бути таким: Апостоли, Бистрицькі, Болботи, Волковицькі, Галагани, Гамалії, Герцики, Горбаненки, Горленки, Довгополи, Зеленські, Кандиби, Карпеки, Кожуховські, Красноперичі, Лизогуби, Ломиковські, Максимовичі, Малами, Мировичі, Мокієвські, Нахімовські, Новицькі, Орлик, Покотили, Рузановичі, Сулими, Сергієнки, Третьяки, Харевичі, Чечелі, Чуйкевичі, Янковські,

Яснопольські, 9 сотників Прилуцького полку, писар полковий лубенський. З Мазепою пішли канцеляристи Генеральної військової канцелярії. Так, Стефан Тарновський згадував, що у січні 1709 р. його з Київського полку забрано до канцелярії «ради скудості писцов, понеже Мазепа в изменничую с собою всю канцелярию увел сторону»²⁴. Можливо, Генеральну військову канцелярію очолював значний військовий канцелярист (?- січень 1707—1708—?) Данило Болбот. Болботи відомі в кінці XVIII ст. як дрібно-старшинський шляхетний рід Чернігівського полку.

Клим Довгополий перебував серед військових канцеляристів ще на Коломаці (1687), в 1689 р. супроводжував гетьмана Мазепу до Москви як гетьманський дворянин. У Орлика він став суддею генеральним. Федір Третяк, відомий раніше як «дозорця» переволчанський (1708-1709), став другим суддею генеральним, Григорій Герцик і Федір Мирович-осавулами генеральними, Іван Герцик - хорунжим генеральним, Опанас Герцик - бунчужним, а Федір Нахімовський - булавничим. Найбільшим впливом серед старшини, яка пішла з Мазепою, користувався Горленко.

Розділ V.
СЕМЕН ПАЛІЙ,
ЙОГО РОДИНА І СОРАТНИКИ

Окремою сторінкою історії Білоцерківщини є так звана Паліївщина і її головний герой Семен Палій. Родовід Палія дає змогу дещо розширити наші знання про цей період.

Палії

I

1. Пилип (? - ран. 1694) - можливо, сотник борзнянський (Р-1649-?) Пилип Мельник. Син Федір згадував «гай отчистий» над річкою Сорокою у Борзні.

II

2. Семен Пилипович (?—1664—1710) - уродженець Борзни. Гетьман Іван Мазепа писав про нього: «Палій часто тут у своїх родичів у Борзні буває, бо він є з діда й батька свого уроженець цього міста»¹. Втративши першу дружину, він пішов на Запорозжя. «Шукаючи воєнних подвигів, іде він із своїм «охотним» загоном на службу короля Яна Собеського, який вів тоді боротьбу проти Туреччини. Є неясні відомості, що Палій брав участь у розгромі турецько-татарського війська під Віднем в 1683 р. У 1684 р. Палій, тоді вже полковник, перебував на Запоріжжі»². Десь близько 1687 р. одружився у Фастові з удовою..... 1

Взимку 1688 р. гетьман А.Могила і Палій провели спільну операцію проти колишнього гетьмана (від молдавського господаря) Я.Драгинича³. Палій у цей час узурпував владу над землями по річці Случ. «Територія «Паліївщини» далеко виходила за межі колишнього Білоцерківського полку: вся правобережна Наддніпрянщина, від Полісся до «Дикого поля», за винятком хіба самого узбережжя Дніпра, фактично була в руках Палія»⁴.

Восени 1689 р. Палій напав на резиденцію свого супротивника - гетьмана Гриїка - Немирів, але здобути фортецю не зміг. У листопаді того ж року немирівський комендант заарештував Палія з його сотниками і випустив їх з немирівської в'язниці у квітні 1690 р. лише після розпорядження короля, але конфіскованих речей і коней їм не повернув.

«Найважливішим у цих акціях було об'єднання для спільної боротьби з Туреччиною і Кримом лівобережних козацьких полків з правобережним козацтвом на чолі з полковником Семеном Палієм», - вважав О.Оглоблин.

Вже 16 квітня 1690 р. Палій повідомляв київського воєводу, боярина князя М.Г.Ромодановського, що, як і завжди, сповіщатиме в Київ про турецько-татарські спроби набігів, а 21 квітня доповів Мазепі про вдалу битву проти татар під Білою Церквою*. Інформуючи Київ і Батурин, Палій чекав допомоги проти польського наступу.

Крім того, цього ж року Палій здійснив похід на Газі-Керман⁷. У червні гетьман Мазепа через полковника Новицького вибачався перед Палієм за те, що для походу була доставлена лише мука*.

Палій запевнив короля, що не має намірів займати маєтності, що належали до Білоцерківського замку. Київський біскуп А.Залуський дозволив козакам Палія розташуватися у його Фастівських володіннях за умови не робити «ущербу» в орендах⁷.

У 1691 р. кримчаки здійснили набіг на Білу Церкву, захопили там 300 коней. У відповідь італіївці здійснили похід під Аккермен. Повертаючись назад, Палій під Павлолчю зустрівся з посланим регіментарем Дружкевичем загоном, ядро якого складав полк Апостола-Щуровського. Козаки цього полку збунтувалися і вбили свого полковника. У грудні Палій був нагороджений царем оксамитом і соболями.

У червні 1692 р. поляки направили до Фастова делегацію на чолі з К.Ласкою, якому Палій підтвердив свою прихильність королю.

Після ліквідації Білоцерківського полку на його теренах з часом виник Фастівський полк, проводирем якого і був Палій. Під його керівництво перейшли залишки полку Гришка, піхотинці Іскрицького¹⁰. Фастівський полк охоплював територію колишніх Київського, Білоцерківського, Паволоцького, Уманського та Торговицького полків. На частині території Білоцерківського полку утворився Богуславський полк. Ним керував наказний гетьман Самусь.

У 1692 р. Палій разом з компанійцями напав на Очаків. 10 грудня до Москви прибув гетьманський слуга Самійло Васильєв, з яким Мазепа передав прохання Палія допомогти військами для оборони від поляків «україних місць». У цей час польський регіментар Дружкевич писав королю: «Палій організував коло Фастова удільну область; він укріплює містечка, збирає звідусіль людей і заявляє претенсії на весь край до Случа»¹¹.

У лютому 1693 р. Палій з лубенським полковником Леонтієм Свічкою, полковником піхотним Гаврилом Ясликовським, полковником кінним Михайлом Кузьмовичем, наказним полковником ніжинським Федором Кандибою штурмували Газі-Керман, розгромили татарський загін, спалили передмістя. Палій підтримав Мазепу в його акціях проти Петрика. За кезикерменський похід і присилку «язиків» московський уряд нагородив Палія 1000 єфимок¹². У квітні 1693 р. Палій направив свого сотника Павла у Варшаву з «язиком», а в травні його послі були у короля¹³.

Мазепа через товариша батуринської сотні Романа Проценка передав Палію 1000 талерів, бархат, сукно¹⁴. У червні паліївці і полчани Абазина здійснювали наїзди під Кам'янець-Подільський.

Восени 1693 р. паліївці здійснили невдалий напад на столицю ханського гетьмана Стецика Ягорлик¹⁵.

27 жовтня об'єднані сили полку Палія, Переяславського полку І.Мировича і комонного полку Г.Пашковського завдали поразки татарам на р. Кодим. З цією звісткою до Москви був направлений військовий товариш Григорій Рубан¹⁶.

На початку 1694 р. війська Сяблоновського розпочали новий наступ на Фастів. 18 лютого 1694 р. Мазепа писав Петру I про напад поляків на паліївців, а 25 березня - про перебування у нього полковника Палія з вимогою напасти на поляків. Поблизу Іванкова було укладено перемир'я між військами регіментаря Б.Вілги і паліївцями, перемир'я було укладено і з Сяблоновським. Протягом 1694-1695 рр. кінний полк Палія нараховував 300 кіннотників. Територіально Палію підлягав піший полк Циганчука, який нараховував 200 козаків. У 1693-1694 рр. в районі Коростишева

знаходився найманий запорозький полк Килияна, який самовільно пішов із Запорожжя (з-під регіменту Мазепи) в найми до поляків. У 1694 р. Палій просив Мазепу за Івана Килияна та його полк¹⁷.

У липні-серпні 1694 р. київський полковник К.Мокиєвський, переяславський полковник І.Мирович, полковник С.Палій, компанійський полковник Г.Пашковський здійснили похід на Очаків. 3 серпня вони розгромили татарський загін. Полковий осавул київський Яків Барановський 25 серпня доповідав у Москві, що в поході захоплено більш як 100 турків і татар, а 3 жовтня компанійський полковник Г.Пашковський привіз до Москви 87 полонених¹⁸. У грудні Палій направив «язиків» до Варшави¹⁹. В 1694-1695 рр. відбулось тимчасове замирення з поляками, Палій навіть отримав звання «стражника Поліського». Але коли наприкінці 1695 р. польські війська почали тіснити Палія з Полісся, останній заявив, що боротиметься з ними як з ворогами.

Мазепа направив гінцем до Москви писаря Прокопа Голика, який прибув 8 серпня 1696 р., з ним було 5 полонених, яких захопили паліївці в урочищі Княжа Криниця²⁰. Палій допомагав Мазепі в діях проти повстанців під проводом Петрика²¹.

Про похід Палія проти татар в 1696 р. Мазепа доповідав у Москві через гінця Федора Топольницького²². Писар полковий полку Палія з 200 козаками кочував поблизу Умані²³.

У 1697 р. паліївці на шляху з Овруча до Кухарів у с. Калинівці затримали київського каптурового суддю Ремігіяна Сурина, побили його, приказуючи: «Бийте ляхів, бийте, нехай не їздять на суди - наш тут козацький суд». 19 листопада 1697 р. Мазепа

писав Петру I про Палія і його дії у Фастові²⁵, а на початку січня 1698 р. Палій гостював у Мазепи.

В результаті Карловицького миру Туреччина зрелась Правобережжя на користь Польщі. Сейм 1699 р. ухвалив ліквідувати козацтво на цій території. 20 серпня гетьман С.Яблонівський наказав гетьманові Самусю, полковникам Палію, Абазину, Барабашеві, Іскрі розпустити полки і покинути місця дислокації. Полковники відмовились виконувати це розпорядження. Палій заявив: «Я оселився в вільній Україні, і Речі Посполитій нема жадного діла до цього краю: тільки я, як справжній козак і вождь козацького народу маю право порядкувати тут»²⁶.

29 травня 1700 р. Палій віддячив Київському Михайлівському Золотоверхому монастирю за ікону, надавши йому млин у Бобринці і всіх добр Аксаківських на цьому боці Ірпіня і Стугни".

Особливо активно листувався Палій з Мазепою в грудні 1699 р., в той час гетьман послав до царя посланця - військового канцеляриста Івана Чарниша, з яким сповіщав про постійність позиції Палія*.

У вересні 1700 р. військо регіментаря Цінського напало на Фастів, але напад було відбито, і воно вимушене було відійти на Волинь. За це Палій був нагороджений царем сукном, соболями та грошима". Піддячий Тимофій Хохлов з грошовою винагородою їздив до полковника Палія і його полчан³⁰. Восени Палій домовився з коронним гетьманом С.Яблонівським про припинення бойових дій.

На той час Уманського полку вже не існувало. Д.Яворницький помиляється вважаючи, що наказний сотник Василь Гайдук писав полковнику уманському¹. Лист був направлений Палієві.

Польська коронна армія розпочала наступ на Правобережну Україну. 1701 р. надав монастирю Манковському свій млин манковський. У Фастові відбулась таємна нарада керівників козацтва (Палій, Самусь), духовенства і міщанства. Видатний полеміст того часу Братковський склав відозву до населення Правобережжя із закликом до повстання. У квітні 1701 р. польний коронний гетьман Ф.Потоцький заявив: «Козацький полковник Палій, захоплений палкою уявою і пустою піхою, намагається йти по слідах Хмельницького, що запалив смолоскип хлопської війни»³². 28 липня 1701 р. Палій був захоплений поляками у полон і засланий до Магдебурга, звідки незабаром утік.

25 січня 1702 р. король Август II звернувся до Палія з наказом виконати сеймову конституцію 1699 р. Влітку почалися селянські заворушення в Подільському і Брацлавському воєводствах. У серпні до Богуслава, Корсуня, Лисянки прибули польські залоги. У відповідь на цей крок козаки повстали. Польські залоги були перебиті. Гетьман Самусь оголосив селянам довічне звільнення від шляхетського гніту і оточив польську цитадель Білу Церкву. 17 вересня

1702 р. Самусь надіслав універсал до старшини, в якому інформував про те, що присягнув царю³³. Спочатку Самусь спалив місто, а місцевий замок ще боронився". 17 жовтня полки Самуся під Бердичевом розгромили польські війська хмельницького старости Я.Потоцького, в кінці жовтня впала фортеця Немирів, потім Вінниця, Бар і Межибіж.

10 листопада 1702 р. Самусь сповістив про взяття після семитижневої облоги Білої Церкви¹⁷. Керівники повстання звернулися за допомогою до Мазепи. Гетьман радив Палієві не втручатися, а Самусеві відповів,

що без царського указу його у підданство не прийме.

28 грудня 1702 р. Петро I направив грамоту Семену Палію і Самусю Івановичу, в якій просив утриматися від розорення поляків і досягти мирного співіснування один з одним³⁴. Поляки хотіли використати Палія проти Самуся. Король Август II просив фастівського полковника «докласти всіх сил і засобів, щоб потушити цей вогонь»³⁵.

На початку 1703 р. бачимо Палія на чолі повстання. Полки Самуся, з'єднавшись із Абазиним, наступали на захід, війська Семашка — на Брацлавщину, а Палій знаходився в районі Фастова - Білої Церкви, забезпечуючи тиллові комунікації та зв'язок з Києвом та Батурином, перенісши свою резиденцію до Білої Церкви. Активно допомагали запорожці, що сильно лякало Мазепу. Він писав: «Не так страшны они, запорожцы, понеже малое их собрание, и не так страшны пересылки с ними хана Крымского, как то зело разсуждати надобно, что чуть не вся Украина тем же запорожским духом дышит. Понеже обыкность та, што народ посполитой своеволю любит, и всякий под властью пребывающий желает онной над собою не имети»³⁶. Крім того, «за слухним зауваженням Б.Крупницького, повстання створило для І.Мазепи великі труднощі, адже Петро I та Август II виступали союзниками у війні проти Швеції. Він опинився, як між молотом і наковальнею»³⁷.

У лютому 1703 р. поляки розгромили козацький табір під Ладижином, захопили 12 гармат, взяли в полон полковника Абазина. При допиті останній стверджував, що Палій і Самусь підняли повстання тільки через свою сваволю, а серед поляків ходили чутки, що Мазепа навіть видав указ, «щоб жодин з того боку Дніпра не переходив і не приєднувався до ребелізантів»³⁸.

У березні 1703 р. 15-тисячна армія поляків при підтримці 44 гармат розгромила повстанців на Поділлі та Волині.

Війська Самуся, Палія та Іскри зосередилися на Київщині. Наступ шведів на Польщу примусив короля перекинути війська на північний театр військових дій. У жовтні Палій лежав хворий у Фастові⁴¹.

На початку 1704 р. спочатку Самусь, а потім Іскра перейшли на Лівобережжя під регімент Мазепи, чим послабили правобережне козацтво. Палій же укріпився у Білій Церкві, заявляючи: «Ні ляхам, ні кому іншому я не здам Білої Церкви, хіба що мене звідти витягнуть за ноги»⁴².

У липні 1704 р. козацьке військо під проводом Мазепи вступило в Київське воєводство, заявивши, що йде на допомогу полякам проти шведів. Палій приїхав до гетьманського табору під Паволоччю і супроводжував його. «1704 р. польським королем було обрано Станіслава Лещинського, прихильника шведського короля. В країні почалась війна між прибічниками Станіслава Лещинського і Лвгуста II, з яким Петро I уклав союз. Між тим, у цей час на Правобережжі проти шляхти посилилась боротьба українських селян і козаків під проводом фастівського полковника Семена Палія». В кінці липня Мазепа наказав заарештувати фастівського полковника і відправив в'язня до Батурина.

Незабаром бунти на Правобережжі стихли, а шляхта Київського воєводства висловила подяку Мазепі за допомогу. В березні 1705 р. Палій і Семашко прибули до Москви, а 30 травня Петро I заслав їх до Єнисейська; 30 липня це заслання було замінено на заслання до Томська (перебував у Тобольську).

Наприкінці 1708 р. Петро I звільнив Палія. Останній брав участь у Полтавській баталії, очолюючи комонний полк, який переслідував Мазепу і шведів до Переволочної. 14 жовтня 1709 р. Палій надав з млина у с. Мала Салтановка в Мотовилівській сотні військову частину Михайлу Коломійцю і Шкалиманді, а 31 грудня заборонив чинити кривди селу Княжичі⁴⁴. Палій командував комонним полком і, водночас, знаходячись у Фастові, очолив Білоцерківський полк. Став ченцем у Межигірському монастирі, де 18 січня 1710 р. помер і був похований⁴⁷..... 1

Д.; 1) NNN.

2) (1688) Феодосія NN (?-1668-1688-?), це її другий шлюб. Від першого шлюбу мала сина Семашка, який у 1702-1704 рр. був одним з найближчих помічників Семена Палія.

3. Федір Пилипович (?—1674—1694—?) - 1694 р. жив у Борзні..... 1

—N Пилипівна..... 1

Ч.: (можливо, Часник).

- N Пилипівна..... 1

Ч.: NNN, кримський мурза. Їхній син Чора-мурза приїздив до дядька Семена у Фастів (1699).

III

4. Матвій Семенович (?—1724—1752—?) - значковий товариш, у 1734 р. за ревізією записаний разом із Самійлом серед козаків 3 статті (козаки можні, ґрунтові, служать з дідівської, батьківської та своєї землі), що засвідчує глибоке місцеве коріння роду. Залишається нез'ясованим походження дідівської землі Матвія Семеновича у с. Лихолітках: чи дісталася вона йому по батьківській чи по материнській лінії. У 1752 р. бачимо Матвія Семеновича з племінником

Трохимом Авраменком серед «нищих» козаків с. Лихолітки.....	2
4. Самійло (Семенович) (?—1734—1748 - до 1752) - за ревізією 1748 р. значиться разом з Матвієм серед козаків 5 статті (козаки середньогрунтови).....	2?
- Марія Семенівна (1689*- 5 жовтня 1739, Козелець) „2 <i>Ч.</i> : Антон Михайлович Танський, полковник київський.	
- N Семенівна	2
<i>Ч.</i> : NN Авраменко, козак с. Лихоліток.	

IV

5. Павло Матвійович - сотник.....	3
6. Михайло Матвійович (? - до 1787) - військовий товариш. Невідомо, чи до нього відноситься інформація про те, що Михайло Палій (бл. 1745—1782—?) розпочав службу 16 лютого 1760 р. значковим товаришем. Потім з квітня 1763 р. став полковим старшиною запорозьким, з 1766 р. військовим кантаржієм. 3 15 серпня 1771 р. отримує чин сотника у Гетьманщині. Був власником 50 душ чоловічої статі (1782).....	3
7. Михайло Самійлович (?—1741—?) - козак с. Лихолітки Іркліївської сотні.....	4
8. Гаврило Самійлович (?—1741—?) - козак с. Лихолітки.....	4
9. Антін Самійлович (?—1741—?) - козак с. Лихолітки	4
10. Трохим Самійлович (?—1741—?) - козак с. Лихолітки.....	4

V

11. Леонтій Павлович (?—1741—?) - козак с. Лихолітки.....	5
12. Петро Михайлович (?—1787—?) - козак с. Лихолітки.....	6

13. Павло Михайлович (?—1787—?) - козак с. Лихолітки.....6
14. Микита Михайлович (?—1787—?) - козак с. Лихолітки.....6
15. Іван Михайлович (?—1787—?) - козак с. Лихолітки.....6

VI

11. Яків Леонтійович - значковий товариш Миргородського полку..... 11

VII

12. Омелян Якович (бл. 1744-1799 - до 1830) - значковий товариш в абшит Миргородського полку (Сорочинці). Корнет (1787). Внесений до II частини родовідної книги дворян Київського намісництва 9 листопада 1788 р..... 11
Д.: Пелагея Данилівна N (бл. 1746-1799-?).

VIII

13. Степан Омелянович (бл. 1778, Сорочинці - 1830 - до 1886) 12
Д.; Марія Василівна N.
14. Петро Омелянович (1779, Сорочинці-?)..... 12
15. Іван Омелянович (1781, Сорочинці - ?)..... 12

IX

16. Осип Степанович (3 квітня 1830—?) 13
Д.: Ганна Захарівна N.
17. Петро Степанович (29 жовтня 1833, Сорочинці - ?) 13
18. Іван Степанович (2 травня 1741, Сорочинці-?)..13
19. Іван Петрович (30 травня 1817, Сорочинці-?) ..14
Д.: Параска Василівна N.
20. Семен Петрович (1 вересня 1819, Сорочинці-?) - колезький реєстратор (?~ 1846—?)..... 14
Д.: (з січня 1846) Марія Михайлівна N.

- Ганна Стефанівна.
Ч: Василь N Мелес, обозний полковий компанійський.
- Марія Стефанівна.
Ч.: Федір N Кохна, значковий товариш; це його друга дружина.

IV

- 7. N Якович.....4
- 8. Дмитро Якович (бл. 1748-?) - значковий товариш ..4
Д.: Ганна NN.
- 9. Федір Якович - значковий товариш, корнет (з 28 червня 1783)..... 4
- 10. Іван Якович - значковий товариш з 4 грудня 1774 р. Жив у «деревне» Самусівка4
- 11. Данило Якович (? - ран. 1787) - сотник.....4
- 12. Яків Якович.....4
- 13. Іван Данилович - значковий товариш.....5
- 14. Яків Данилович - значковий товариш.....5
- 15. Григорій Данилович - значковий товариш.....5
- 16. Павло Данилович - колезький реєстратор (1784)....5
- 17. Іван Павлович - сотенний отаман (1784).....6

Часники

- Федір - козак Борзнянської сотні (Р-1654-Р).
- Василь - козак Борзнянської сотні (?—1654—?).
- Стенька - міщанин борзнянський (?—1654—?).
- Мішка - міщанин борзнянський (?—1654—?).
- Філько - міщанин борзнянський (?—1654—?).

Петро Іванович Часник «...родился в нежинском полку в городе Борзне»\ Близько 1685 р. перейшов з Борзни на Правобережжя до м. Фастова, де запорозьким полковником був його двоюрідний брат Семен Палій. У 1688 р. входив до складу козацької

ватаги на чолі з сотником Іваном Крамарчуком. «...Постерегши они загон бусурманской над Днестром, ниже Сороки, который шел под Немиров и на стану незапно напали на них и взяли 7 человек живьем и тех взятых привезли к Палею, а Палей де тех языков послал было с ним Петром с товарищи с 15-ю человеки к гетьману Ивану Степановичу Мазепе; и под Васильковым де напали на них белгородские таторова, которых было с 300 человек и тех языков у них отбили и их всех взяли в полон и продали в Белгородчине же в город Килии, взяли за него 120 левков...»⁵⁹. Лише через 9 років він повернувся на батьківщину.

I.

1. Карпо (?—1675—1729—?) - сотник мотовилівський Білоцерківського полку. Військовий товариш. Полковник компанійський. Володів фільварком поблизу Борзни. У Генеральному слідстві про маєтності Ніжинського полку є вказівка на «... двор, где сам он живет Часнок, его отеческий ... от гетмана Многогрешного аж до гетьмана Скоропадского, владел Карп Чеснок, полковник компанейский, которым и ныне он Чеснок, владеет»⁶⁰.

14 грудня 1711 р. Шереметьєв видав лист на проїзд Карпу Часнику такого змісту: «имеет путь с казаками своей сотни и з женами и з детьми и работниками и со всеми пожитками с сей стороны за Днепр в малороссийские города, где прежде сего отцы их и сами жили»⁶¹. А 6 червня 1712 р. Часник отримав гетьманський універсал: «перейшовши на сия стороны з того боку Днепра на мешканье до Борзни и искупивши некие там отцовские грунты презентовал купчие»⁶².

II.

2. Василь Карпович 1-й (?—1717 — до 1767)- сотник новонабраного охочекомонного полку (?—1737—1744),

обозний полковий компанійський (6 червня 1744-?). Його родичами були Федір, Данило і Василь Сироїди⁴³.

Д.; NNN, у першому шлюбі була за Ласкевичем.

3. Василь Карпович 2-й (?—1710—1767-?) - службу розпочав з 1726 р. у II компанійському полку, у 1736 р. призначений командиром компанійського полку на Українську лінію. Виконував обов'язки полковника на місці батька (11 травня 1737-?). Очолював полк в очаківському (1737) і дністровському походах (1738). Мав спадковий двір від батька і до нього на 234 дні орної землі, 3 хутори, млин у с. Миколаївці Шаповалівської сотні*¹..... 1

Д.: 1) NNN, онука городского отамана борзнянського Івана Тихого (? - ран. 1741)⁴⁵.

2) Параска Остапівна Забіла (?—1747 — ран. 1766).

4. Гнат Карпович - студент класу риторики Києво-Могилянської академії (1727), сотник компанійський (?—1744), полковник III компанійського полку (1744—1760). На чолі загону компанійців здійснив напад на борзнянську ратушу, побив сотенних урядників і урядників с. Красилівки за притягнення його підсусідків до загальних повинностей⁶⁴. Вів земельні тяжби з протопопом борзнянським Іваном Дублянським (1749)⁴⁷..... 1

Д.: Марія Михайлівна Турковська.

5. Карпо Карпович (?—1720—1782 — ран. 1796) - службу розпочав 1733 р. у III компанійському полку, сотник 1-ї сотні цього полку (1737-1747), 30 травня 1747 р. звільнений з компанійців у чині бунчукового товариша. В листопаді 1757 р. генерал-майор Іван Іванович Делатур купив у нього хутір під Ярутами. Призначений спочатку командиром 1000-ї команди на Семирічну війну, а потім і командиром III компанійського

- полку на місце хворого брата Гната (11 квітня 1760-1776)⁶⁶. Прем'єр-майор (з 1776)..... 1
6. Петро Карпович - студент Києво-Могилянської академії (1727)..... 1
7. Андрій Карпович (?—1730)..... 1
Д.: NN Левицька.
8. Йосип Карпович (?—1728—1758 - ран. 1767)- військовий канцелярист Генеральної військової канцелярії (Р-1748-Р), сотник 5-ї сотні III охочекомонного полку (17 серпня 1758-?)..... 1
Д.: Уляна NN, у другому шлюбі за NN Руденком.
- III
9. Василь Васильович (бл. 1746—1784—?) - володів спадковим двором, до якого належало на 52 дні орної землі⁴⁷, відставний вахмістр (?-1782-1784-?).....2
Д.: Марія Григорівна Троцька, донька бунчукового товариша.
10. Кіндрат Васильович 2
- Марфа Василівна.....2
- Палажка Василівна..... 2
Ч.: NN Соханський.
11. Олександр Васильович (?—1740 — ран. 1805) - службу розпочав з 1 листопада 1754 р. 6 травня 1758 р. із сотенних осавулів призначений сотником I-ї сотні III компанійського полку; сотник срібрянський Прилуцького полку (5 червня 1772-1775), в 1774 р. знаходився у військовому поході⁷⁰. З 3 квітня 1775 р. - бунчуковий товариш, засідатель Борзнянського повітового суду (1781)⁷¹.....3
Д.: Марфа Йосипівна Масло, донька сотника срібрянського, потім колезького асесора.
12. N Васильович (Р-1766-?)..... 3
- Мотрона Василівна (Р-1766-?) - старша донька⁷¹....3

- Ч**Василь Петрович Кулаковський, полковий ніжинський осавул.
- Марія Василівна (?—1766—?) - у 1766 р. батько уступив їй хутір Красилівський..... 3
- Ч.**: Олексій Виридарський, сотник 2-ї борзнянської сотні.
- Ганна Василівна (?—1766—?)..... 3
- Ч.**: Володимир Губчич - бунчуковий товариш⁷³.
- Тетяна Гнатівна (?—1766—?) - старша сестра Ірини. У 1766 р. батько уступив спадкові рухомі і нерухомі маєтності⁷⁴..... 4
- Ч**Петро Опанасович Шкляревич, бунчуковий товариш.
- Ірина Гнатівна (?—1766—?) 4
- Ч.**: Федір Андрійович Думитрашко-Райча (1736—1797-?), бунчуковий товариш (1782).
13. Яків Андрійович - службу розпочав у Ніжинському полку. Військовий товариш (12 березня 1784—?)....7
14. Андрій Йосипович - сотник (13 лютого 1777-?), надвірний радник (1827)..... 8
- Явдоха Йосипівна 8
- Ч.**: NN Родзинко.
- Катерина Йосипівна..... 8
- До розпису не увійшли:
- Михайло - службу розпочав з 1 січня 1766 р., з 1 січня 1775 р. - ротмістр; земський «ісправник» Борзнянського повіту (1781).
- Іван - син компанійського полковника, який прийняв присягу у 1762 р.⁷⁵

Білоцерківці

I

1. Михайло Омельченко - полковник білоцерківський (1704-1709). Родич дружини Палія. Після виступу

Мазепи був заарештований^{7*}. Скоропадський надав йому універсалом 29 вересня 1715 р. ґрунти, в людей куплені. Бунчуковий товариш (1726). Проживав у Батурині.

II

2. Роман Михайлович (? - ран. 1783) - військовий товариш (1757)..... 1

III

3. Іван Романович - козак бахмацький (1787)..... 2

4. Василь Романович - козак бахмацький (1783, 1787) .. 2

Д.: NNN (?- ран. 1783).

IV

5. Зіновій Васильович..... 4

Гетьман Іван Скоропадський надав полковому обозному білоцерківському Павлу Циганчуку с. Свідовці в Кобизькій сотні Київського полку, при чому в універсалі відзначалось «от пятидесяти лет и больше роненіе служби» і «за оставление на том боку Днепра свои маетки»⁷⁷.

Його син військовий товариш Київського полку Михайло Циганчук згадував «спочатку гетманства Івана Самойловича, и когда служил и выслужил себе прошедши первоменшие чины, чин обозничества полкового також и маетности тогобочные»^{7*}. В його розповіді є деталі переходу на Лівобережжя білоцерківців: «Отца моего ис пятью человеками, Белоцерковского полку жители он полковник Танской на сей бок Украины не перезывал, но отец мой сам исполня указ монарший перешол с того боку Днепра ... когда он Танской еще и полковником не был»⁷⁹.

У Білій Церкві знаходився сердюцький полк Бурляя (800 козаків). 9 листопада 1708 р. Петро I видав указ до коменданта, старшини і козаків, які

знаходились у Білій Церкві. Він вимагав впустити до білоцерківського замку російські війська, а в разі спротиву місто буде взяте штурмом, а «которые противились побиты, водчиком из них учинена смертная казнь»*⁰ буде. Київському воєводі Д.Голіцину було наказано після здачі Білої Церкви ввести туди російський гарнізон, козаків відправити до Скоропадського, послабити укріплення і вивезти артилерію, а потім вивести гарнізон. Голіцину вдалося умовити Бурляя здатися. Сердюцький полк був виведений до Києва, а до фортеці ввійшли полк Анненкова з Ніжина та три драгунські сотні*¹. В Білій Церкві були захоплені скарби Мазепи*².

Антін Танський був призначений полковником київським царським указом не з білоцерківського полковника, а з полковника компанійського*³. Це підтверджується і свідченнями колишнього полкового обозного білоцерківського Павла Циганчука. За ним Палій «скончал житие свое и при окончании вручил ... клейноты войсковые на охочекомонное полковничество пану Танскому зятю своему»*⁴. Очевидно, білоцерківські козаки, що перейшли на Лівобережжя, стали звичайним комонним полком спочатку під керівництвом Палія, а потім Танського. Ротмістр цього полку Федір Нестерович купив собі хату в Острі з полем Красним за Остром-рікою. Танський надав «інспектору дітей своїх» Немировському посаду писаря полкового і село Чемер, брату своєму Михайлу- «деревеньку» Морковці, призначив ротмістра- «волошина» Івана Кукурана полковим хорунжим і надав йому с. Скрипчин (яке раніше надавалося козелецьким вйтам)*⁵, братаничу своєму Івану Прутянулу - с. Красилівку і уряд осавула полкового,

«волошину»- Косташу «деревеньку» Бервіц, а своєму слугі Василю Харсеці - Ставиське“. Місцевий гетьманський «дозорець» Явлінський міг лише спостерігати за процесом роздачі”.

Такі останні сторінки історії білоцерківських козаків по їхньому переходові на Лівобережжя.

ПІСЛЯМОВА

Написання ґрунтовної історії окремих козацьких полків стає дедалі актуальнішим. Воно було підготовлене попередньою систематизаторською роботою поколінь істориків. Не винятком тут є й Білоцерківський полк.

Пошуки матеріалів з історії правобережних полків мають свою складність. Якщо матеріали з історії Лівобережжя збереглися досить пристойно, то панування Речі Посполитої спричинило повну «руїну» всього українського козацького джерельного комплексу на захід від Дніпра. Яскравою ілюстрацією є наведена нижче таблиця про наявність інформації про сотників Білоцерківського полку. Відсутність повноцінної джерельної бази обмежує й наші можливості у написанні яскравої та колоритної історії цього полку.

Проте пошуки не слід припиняти. Не виключені знахідки джерел з історії полку як у польських, так і в російських архівосховищах. Крім того, додаткову інформацію можна одержати шляхом більш глибокого і детального дослідження родоводів лівобережної старшини. Цінними з цього погляду є не лише великі

Наявність інформації про сотників Білоцерківського полку протягом 1643-1676 рр.

<i>Ніжк соті</i>	1648	1650	1651	1652	1653	1654	1655	1656	1657	1658	1659	1660	1661	1662	1663	1664	1665	1666	1667	1668	1669	1670	1671	1672	1673	1674	1675	1676
	1648	1650	1651	1652	1653	1654	1655	1656	1657	1658	1659	1660	1661	1662	1663	1664	1665	1666	1667	1668	1669	1670	1671	1672	1673	1674	1675	1676
Полкова			*	*	*	*					*	*							*									
Чорнокам'янецька	*	*	*	*	*	*																						
Германська	*	*	*	*	*	*																						
Кам'янобродська	*	*	*	*	*	*																						
Фастівська	*					*																					*	
Ольовецька	*				*	*																						
Богарська	*					*																						
Антонівська																												
Торчицька	*										*																	
П'ятигорська																												
Сквирська																												
Дідовшинська																												
Коробачевська																												
Паволоцька																												
Ходорківська	*										*																	
Івничанська																												

ГЦюМня тѣц

<i>Нито сонні</i>	1° 48	1° 49	1° 50	1° 51	1° 52	1° 53	1° 54	1° 55	1° 56	1° 57	1° 58	1° 59	1° 60	1° 61	1° 62	1° 63	1° 64	1° 65	1° 66	1° 67	1° 68	1° 69	1° 70	1° 71	1° 72	1° 73	1° 74	1° 75	1° 76
Бішівська		*																											
Водотійська																													
Вільська																													
Брусилівська																													
Ровівська																													
Войтівська																													
Коростишівська																													
Трилівська						*																						*	
Ковшоватська						*																							
Лесенівська						*																							
Ольшанська						*																							
Синьківська						*																		*	*	*	*	*	*
Ставищенська						*						*																	
Настаськівська						*	*	*	*	*	*	*																	
Шавулівська						*																							

матеріали, а будь-які згадки про основоположників родин - вихідців із Білоцерківського полку. До дослідження генеалогії козацтва Білоцерківського полку ми повертатимемося й надалі. Так, у наступних книгах ми розглянемо родоводи лівобережного козацтва, зокрема Ніжинського (Батуринська сотня) та Лубенського (Смілянська сотня) полків, де компактно оселялися білоцерківці, перейшовши на Лівобережжя.

До узагальнень поки що далеко, але проведена робота дозволяє зробити перші висновки щодо генеалогії козацьких родин Білоцерківщини:

- тут майже відсутня можливість (крім родини Громик) реставрації родоводів білоцерківських полковників;

- Білоцерківський полк мав один із найвищих показників шляхти, що показачилась (детальніше див. у наведеній нижче таблиці, де подана зведена інформація про показаних шляхтичів полку);

- належність гетьмана Тетері до шляхетсько-козацького угруповання багато в чому пояснює і його тяжіння до шляхетського білоцерківського регіону;

- білоцерківські показані шляхтичі Мазепи, Трощинські та Мокієвські знаходились у близьких родинних стосунках і підтримували один одного, полишивши Правобережжя і перейшовши до лівобережної Гетьманщини;

- в процесі роботи над книгою вдалося виявити 34 представників десяти колін роду Паліїв, 20 представників чотирьох колін родини Самусів, 23 представників трьох колін роду Часників, 4 представників трьох колін родини Білоцерківців.

*
 Частка покозачених шляхтичів
 Білоцерківського полку

<i>Сотня</i>	<i>Кількість козаків</i>	<i>Кількість шляхтичів</i>	<i>Частка шляхтичів</i>
Полкова	1044	224	21,5%
Чорнокам'янецька	688	137	19,9%
Германівська	100	8	8,0%
Кам'янобродська	30	U	36,6%
Фастівська	100	19	19,0%
Ольховецька	100	29	29,0%
Боярська	30	8	26,6%
Антонівська	70	U	15,7%
Горчицька	100	15	15,0%
П'яти гірська	122	12	9,8%
Сквирська	30	5	16,6%
Дідовщинська	50	5	10,0%
Коробачевська	20	8	40,0%
Паволоцька	100	8	8,0%
Ходорківська	48	4	8,3%
Іванчанська	50	2	4,0%
Бишівська	69	5	7,2%
Водотийська	22	5	22,7%
Вильська	19	3	15,8%
Брусилівська	19	3	15,8%
Рожівська	50	10	20,0%
Войташівська	39	2	5,1%
Коростишівська	90	10	11,1%
Всього	2990	544	18,2%

Історією родин Білоцерківщини започатковується дослідження родоводів козацьких родин правобережних полків. У подальших працях зупинимося на черкаських, чигиринських, корсунських, канівських, уманських старшинських родинах, що внесе свій потужний вклад у вивчення історії Правобережжя Гетьманщини.

ПРИМІТКИ

Вступ

' *Кривошея В.В., Кривошея І.І.* Нариси історії Чернігівщини періоду козацтва: I. Борзна. II. Волинка. - К., 1999. - 126 с.; *Кондратьев І., Кривошея В.* Нариси історії Чернігівщини періоду козацтва: Любеч. - К., 1999. - 109 с., *Кривошея І.І.* Еволюція Ірклівської сотенної старшини у XVII-XVIII ст. (Переяславський полк) // Навчально-виховний процес в середній та вищій школі: проблеми, пошуки, перспективи: 36. наук, праць. - Умань, 1997. - Вип. 111. - С. 199-207; *Кривошея І.І.* Старшина Баришівської сотні Переяславського полку у XVII-XVIII ст. (персональний склад та генеалогія). - К., 1998. - 19 с.; *Кривошея В.В., Кривошея І.І.* Сосниця козацька. - К., 1999. - 64 с., *Кривошея В., Кривошея І.* Родовідні козаків Терехтимирівської сотні// Сіверянський літопис. - 1998. - № 5. - С. 64-67, *Кривошея І.І.* Генеалогічні розписи козацько-старшинських родин Яготинської сотні Переяславського полку (XVII-XVIII ст.) // Генеалогічні записки Українського геральдичного товариства. - Біла Церква, 2000. - С. 23-31; *Лопух Г.* Козацькі родини Носівської сотні Київського полку // Генеалогічні записки Українського геральдичного товариства. - Біла Церква, 2000. - С. 134-137; *Попованова О.* Чигиринські полковники періоду Визвольної війни українського народу 1648-1657 рр.// Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні: 36. наук, статей. - К., 1999. - С. 138-144.

¹ *Мицик Ю.А.* Канів козацький. - Канів, 1996; *Мицик Ю.А., Степенькін С.Ю.* Корсунщина козацька. - Корсунь-Шевчемківський, 1997; *Кривошея В.В.* Персональний склад старшини правобережних полків (1648-1676) // Волинь у новітній історії української державності: 36. наук. пр. / За ред. Б.О.Яроша. - Луцьк, 1999. - С. 12-34; *Кривошея В.В.* Старшина Канівського полку (матеріали до історії та генеалогії) // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету: Історичні науки. - Т. 3. - Кам'янець-Подільський, 1999. - С. 41-46; *Кривошея В.В.* Матеріали до історії та генеалогії Корсунського полку // Корсунський часопис. - 1997. - № 5. - С. 27-29; *Кривошея В.В., Кривошея Т.В.* Козацька старшина Переяславського полку // Гуманітарні науки: проблеми, пошуки, перспективи: 36. наук. праць. - Умань, 1994. - Вип. III. - Ч. I. - С. 92-98; *Корнієнко М.* Чигиринські старшинські роди // Генеалогічні записки Українського геральдичного товариства. - Біла Церква, 2000.- С. 17-20; *Корнієнко М.П., Кривошея В.В.* Козацька старшина правобережних полків (1648-1678 рр.). - К., 2000; *Мицик Ю.А.* Умань козацька і гайдамацька. - К., 2002.

² *Пиріг П.В.* До питання про Ніжинський полк у роки визвольної боротьби українського народу II Українська козацька держава: витoki та шляхи історичного розвитку (Матеріали республіканських історичних читань). - К., 1991. - С. 65-71; *Кривошея В.В.* Деякі питання генеалогії козацько-старшинських родин Чернігівського полку // Сіверянський літопис. - 1997. - № 1-2. - С. 32-45; *Кривошея В.В.* Чернігівські родоводи (матеріали до історії козацької старшини) // Україна на порозі XXI століття: актуальні питання історії: Збірник наукових праць. - К., 1999. - С. 42-55; *Студьонова А.* Чернігівські князі, полковники, губернатори. - Чернігів, 1998. - 147 с.

⁴ *Байда О.* Старшина Полтавського полку (друга половина XVII ст.). - К., 1998. - 41 с.; *Кривошея В.* Українська національна еліта (регіональні аспекти формування) // Наукові записки / Інститут політичних і етнонаціональних досліджень НАНУ. - К., 1999. - Вип. 9. - С. 283-295; *Байда О., Кривошея В., Кривошея Т.* Старшина Полтавського полку II

Гуманітарні науки: проблеми, пошуки, перспективи: 36. наук. праць. - Умань, 1994. - Вип. III. - Ч. I. - С. 100-109.

¹ *Крикун М.* Подільський козацький полк: періоди існування і полковники // Козацькі війни XVII століття в історичній свідомості польського і українського народів. - Львів; Люблін, 1996. - С. 116-144; *Кривошея В.В., Кузнець Т.В.* Національна еліта, Уманщина, козацтво. - К., 1998. - 80 с.; *Кривошея В.В.* Вінниччина козацька // Україна: минуле, сьогодні, майбутнє. Збірник наукових праць. - К., 1999. - С. 113-126; *Кривошея В.В.* Уманське козацтво: історичні дрібниці // Україна вчора, сьогодні, завтра: 36. наук. пр. - К., 1999. - С. 48-62; *Мицик Ю.А.* Умань козацька і гайдамацька. - К., 2002. - 186 с.

* Див. детальніше: *Кривошея В.В.* Українська козацька старшина. - Ч. 2: Синодики як джерело до козацько-старшинської генеалогії. - К., 1998. - 83 с.

⁷ *Кривошея В.В.* Нариси історії Київщини періоду козацтва. - Біла Церква. - К., 2001. - 100 с.

Розділ I.

Білоцерківщина

напередодні Визвольної війни

¹ Див.: *Яковенко Н.М.* Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII ст. (Волинь і Центральна Україна). - К., 1993. - С. 192.

¹ ІР НБУ. - Ф. I. - № 4104. - Арк. 6.

¹ Там само. - Арк. 279.

⁴ Там само. - Арк. 9.

⁵ *Стороженко А.* Старые владельцы Переяславского побережья (Акты и заметки) // *Стороженко А.В.* Очерки Переяславской старины: Исследования, документы и заметки. - К., 1900. - С. 89.

⁶ ІР НБУ. - Ф. I. - № 4104. - Арк. 33.

⁷ *Стороженко А.* Старые владельцы Переяславского побережья. - С. 94-96.

* Людвіг був сином Адама Олізара-Волчковича (?—1610) і Ганни Тхоревської. Див.: *Яковенко Н.М.* Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII ст. - С. 155.

Див.: *Яковенко Н.М.* Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII ст. - С. 239.

¹⁰ *Źródła dziejowe.* - Т. V. - С. 134.

" ІР НБУ. - Ф. I. - № 4104. - Арк. 6.

■' *Баранович А.М.* Украина накануне освободительной войны середины XVII в. (Социально-экономические предпосылки войны). - М., 1959. - С. 104.

" Воссоединение Украины с Россией: Документы и материалы. - Т. I. - М., 1953. - С. 126.

" Документи російських архівів з історії України. - Т. 1: Документи з історії запорозького козацтва 1613-1620 рр. - Львів, 1998. - С. 225-227.

" *Dunin-Borkowski J.H.* Almanach Błękitny: Genealogia żyjących rodów polskich. - Lwów, 1908. - S. 53.

¹⁶ ІР НБУ. - Ф. I. - № 4104. - Арк. 221.

" Там само. - Арк. 286.

" Там само. - Арк. 258.

" *Яковенко Н.М.* Склад шляхти - землевласників Київського воєводства. - С. 96.

¹⁰ ІР НБУ. - Ф. I. - № 4104. - Арк. 5.

²¹ Там само. - Арк. 153.

" Там само. - Арк. 157.

¹¹ Воссоединение Украины с Россией: Документы и материалы. - Т. I. - С. 41.

" ІР НБУ. - ф. I. - № 4104. - Арк. 221.

" *Яковенко Н.М.* Нарис історії України з найдавніших часів до кінця XVIII століття. - К., 1997. - С. 205.

¹⁶ Акты ЮЗР. - Ч. VII. - Т. III. - С. 127.

" ІР НБУ. - ф. I. - № 4104. - Арк. 119.

" *Дорошенко Д.* Гетьман Петро Дорошенко: Огляд його життя і політичної діяльності. - Нью-Йорк, 1985. - С. 481.

" ІР НБУ. - ф. Лебедев. - № 565. - Арк. 42.

* ЧИОНЛ. - 1894. - Ки. 8. - С. 23-25.

" ІР НБУ. - Ф. II. - № 20869-20872. - Арк. 3.

¹¹ Акты ЮЗР. - Т. X. - С. 784.

" *Модзалевский В.А.* Малороссийский родословник. - Т. 4. - С. 477.

⁴ Там само. - Т. I. - С. 296.

Розділ II.
Білоцерківці під проводом
Хмельницького

¹ Реєстр Війська Запорозького 1649 року: Транслітерація тексту. - К., 1995. - С. 169.

¹ *Дзира Я.* Іван Виговський як реформатор українського правопису та основоположник національної діалектології *II* Конотопська битва 1659 року: 36. наук, праць. - К., 1996. - С. 51.

¹ Реєстр Війська Запорозького. - С. 169; Акты ЮЗР. - Т. X. - С. 785.

⁴ Памятники, издаваемые Временной Комиссией для разбора древних актов, учрежденной при Киевском военном, Подольском генерал-губернаторе. - Т. IV. - К., 1859. - С. 71.

⁷ Там само. - С. 120.

⁶ ІР НБУ. - Ф. I. - № 60497. - Арк. 620.

⁷ Реєстр Війська Запорозького. - С. 175.

^{*} Реєстр Війська Запорозького. - С. 175; Акты ЮЗР. - Т. X. - С. 783.

¹ Памятники, издаваемые Временной Комиссией для разбора древних актов, учрежденной при Киевском военном, Подольском генерал-губернаторе. - Т. IV. - С. 71.

¹⁰ Памятники, издаваемые Киевской Комиссией для разбора древних актов. - Изд. 2, доп. - Т. I. - К., 1898. - С. 175.

¹¹ *Ковальський Н.П., Мыцьк Ю.А.* Аналіз архивних джерел по історії України XVI-XVII вв. - Днепропетровск, 1984. - С. 75.

¹¹ *Сергіійчук В.* Армія Богдана Хмельницького. - К., 1996. - С. 67.

¹¹ *Щербак В.О.* Формування козацького стану в Україні (друга половина XV - середина XVII ст.). - К., 1997. - С. 125.

¹⁴ *Ярова Г.І.* До родоводу козацько-старшинського роду Кліш *II* *Кривошея В.В.* Українська козацька старшина. - Ч. 2: Синодики як джерело до козацько-старшинської генеалогії. - К., 1998. - С. 81.

¹⁴ Воссоєдинення України с Росією: Документи и материалы. - Т. III. - М., 1954. - С. 295.

¹¹ Там само. - Т. I. - С. 50.

¹⁷ *Кривошея В.В., Орел В.М.* Українська шляхта напередодні визвольної війни. - К., 2000. - С. 43.

" *Смолій В.А., Степанков В.С.* Богдан Хмельницький: Хроніка життя та діяльності. - К., 1994. - С. 84.

" Воссоєдинення України с Росією: Документи и матеріали. - Т. II. - М., 1953. - С. 37.

" Там само. - С. 46.

" Там само. - С. 27.

¹¹ *Смолій В.А., Степанков В.С.* Богдан Хмельницький: Хроніка життя та діяльності. - С. 59.

⁷¹ Там само. - С. 61.

²¹ Там само. - С. 62.

²¹ Воссоєдинення України с Росією: Документи и матеріали. - Т. II. - С. 129.

¹⁵ Там само. - С. 211.

⁷ *Смолій В.А., Степанков В.С.* Богдан Хмельницький: Хроніка життя та діяльності. - С. 76.

" Там само. - С. 77.

" Там само. - С. 84.

¹⁰ Універсали Богдана Хмельницького. - К., 1998. - С. 109.

" *Смолій В.А., Степанков В.С.* Богдан Хмельницький: Хроніка життя та діяльності. - С. 92.

¹² *Щербак В.* Українське козацтво: формування соціального стану. Друга половина XV - середина XVII ст. - К., 2000. - С. 155. У 1641 р. відомий Іван Бут.

" Там само. - С. 155. В реєстрі 1641 р. він названий Наум Беличенко.

" Там само. - С. 156. У 1641 р. відомий Семен Верещака.

" Там само. - С. 156. Серед козаків 1641 р. відомі Марко і Семен Висоцькі.

⁴ Акты ЮЗР. - Т. X. - С. 783.

⁷ Акты ЮЗР. - Т. X. - С. 784.

¹⁶ *Щербак В.* Українське козацтво: формування соціального стану. - С. 156. В 1641 р. відомі Іван, Демко і Тишко Дрозди.

" Акты ЮЗР. - Т. X. - С. 785.

" Там само.

*' *Щербак В.* Українське козацтво: формування соціального стану. - С. 155. В 1641 р. відомі Дахно і Яцько Кривохиженки.

" Там само. В 1641 р. відомі козаки Яхно і Федір Лепляві. Мабуть, це нащадки шляхетського роду Аїпленських, з яких вдова Абрахама тримала с. Хвосницю (1631).

° Акты ЮЗР. - Т. X. - С. 783.

⁴⁴ В 1634 р. був чигиринським полковником: *Кривошея В.В.* Національна еліта Гетьманщини. - Ч. I. - К., 1998. - С. 122.

⁴⁵ Акты ЮЗР. - Т. X. - С. 787.

⁴⁴ Там само. - С. 783.

" *Щербак В.* Українське козацтво: формування соціального стану. - С. 156. В реєстрі 1641 р. він зафіксований як Лукаш Меначенський.

° Акты ЮЗР. - Т. X. - С. 784.

⁴¹ В біографічному нарисі про полковника паволоцького Івана Куцевича-Миньківського Ю.А.Мицика факт про перебування в Білій Церкві в 1649 р. в полковій сотні відсутній, див.: *Мицик Ю.* Іван Куцевич-Миньківський // Полководці війська запорозького. - Кн. I. - С. 196. В 1630 р. одним із запорозьких генеральних старшин був Михайло Миньковський, див.: *Щербак В.* Українське козацтво: формування соціального стану. - С. 131.

⁵⁰ Акты ЮЗР. - Т. X. - С. 785.

" *Щербак В.* Українське козацтво: формування соціального стану. - С. 155. У 1641 р. відомий Олешко Москаль.

" Акты ЮЗР. - Т. X. - С. 786, 787.

" Там само. - С. 784, 786.

^{1c} Там само. - С. 783.

" Там само. - С. 783, 785.

" Там само. - С. 785.

" *Щербак В.* Українське козацтво: формування соціального стану. - С. 156.

^{5*} Василь Сакун був полковником білоцерківським у 1637-1638 рр.

" Акты ЮЗР. - Т. X. - С. 786.

" *Щербак В.* Українське козацтво: формування соціального стану. - С. 155.

" Акты ЮЗР. - Т. X. - С. 785.

“ *Щербак В.* Українське козацтво: формування соціального стану. - С. 155. У 1641 р. відомий козак Матяш Трощинський.

“ Там само. В 1641 р. відомий Федір Храпач.

“ Там само. В 1641 р. відомий козак Роман Чорний.

“ Там само. - С. 156.

“ Акты ЮЗР. - Т. X. - С. 783.

“ *Gajecy G.* The Cossack Administration of the Hetmanate. - V. 2. - Cambridge, 1978. - S. 543.

“ *Грушевський М.С.* Історія України-Руси. - Т. IX. - Ч. I. - К., 1996. - С. 490.

“ Розпис Ханенків див.: *Кривошея В.В., Кузнець Т.В.* Національна еліта, Уманщина, козацтво. - К., 1998. - С. 10-12.

“ Реєстр Війська Запорозького. - С. 178.

“ ІР НБУ. - Ф. 160. - № 680. - Арк. 1; Спр. 683. - Арк. 2; Реєстр Війська Запорозького 1649 року. - К., 1995. - С. 113.

“ *Яковенко НМ.* Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII ст. - С. 328.

“ ІР НБУ. - Ф. I. - № 4101. - Арк. 160 зв.

“ Там само. - Арк. 167.

“ Там само. - Ф. ДА, Петров 538. - Арк. 70.

“ АЮЗР. - Ч. IV. - Т. I. - С. XXVIII.

“ ІР НБУ. - Ф. I. - № 4101. - Арк. 163

“ Там само. - Арк. 169

“ Там само. - Арк. 171.

“ *Актові документи про Визвольну війну українського народу середини XVII століття: Каталог документів, представлених для виставок, присвячених 350-річчю від початку Визвольної війни.* - К., 1998. - С. 11.

“ ІР НБУ. - Ф.83. - № 52. - Арк. 151.

“ Актові документи про визвольну війну. - С. 28.

“ *Опись актовой книги Киевского центрального архива.* - К., 1872. - № 9. - С. 6.

“ Реєстр Війська Запорозького. - С. 173.

“ ЦДАУК. - Ф. 51. - Оп. 3. - Спр. 1378. - Арк. 165зв.

“ Там само. - Арк. 170зв.

“ Акты ЮЗР. - Т. VII. - С. 30.

“ *Мицик Ю.А.* Джерела з польських архівосховищ до історії України другої половини XVII ст. // Український

археографічний щорічник: Нова серія. - Вип. I. - К., 1992. - С. 87.

⁶⁷ Acta historica. - Vol. II. - Pars. I. - S. 463.

⁶⁸ Ibid. - S. 636.

⁶⁹ *Дорошенко Д.* Гетьман Петро Дорошенко. - С. 393.

⁷⁰ *Петровський М.* Нариси з історії України XVII - початку XVIII ст. (Досліди над літописом Самовидця). - Харків, 1930. - С. 308.

⁷¹ ЦДАУК. - Ф. 54. - Оп. 2. - Спр. 262. - Арк. 93.

⁷² ІР НБУ. - Ф. I. - № 57325-57343. - Арк. 112.

⁷³ ЦДАУК. - Ф. 54. - Оп. 1. - Спр. 1905. - Арк. 11 зв.

⁷⁴ *Мякотин В.* Генеральное следствие о маестностях Переяславского полка (1729-1731 гг.). - Харків, 1896. - С. 13.

⁷⁵ Реєстр Війська Запорозького. - С. 186.

⁷⁶ Там само. - С. 187.

⁷⁷ *Петровський М.* Три Поповичі. - С. 1.

¹⁰⁰ АЮЗР. - Ч. III. - Т. I. - С. 213; про Жеребил див.: *Кривошея В., Кривошея І.* Палії, Самусі, комонники // Сіверянський літопис. - 1998. - № 4. - С. 15.

¹⁰¹ В «Родовідному розписі роду шляхетного Сулима» зазначено: «Юан Сулима з Чарней шляхтич зашедшій з немецкой земли». «По возрасте совершенном. Северин, Стефан и Федор служили в разніх чинах в короне Польской». Федір Сулима очолив Переяславський полк від польського короля Яна-Казимира. Це син відомого запорізького гетьмана Івана Сулими. В молодості Федір Сулима потрапив у полон до турків. Йому вдалося втекти на Дон, але під час одного із походів на стругах, втопаючи, знову потрапив до турецького полону і 12 років провів прикутий на галері. Викуплений венеціанцями і мальтійцями разом з 14 тис. невільників. Повернувся на батьківщину і намагався повернути свої права на батьківські маєтності. Якийсь час був райцею Переяславського магістрату (1653), а потім подався на службу до польського короля.

¹⁰² Реєстр Війська Запорозького. - С. 187; Акты ЮЗР. - Т. X. - С. 797.

¹⁰³ Реєстр Війська Запорозького. - С. 188; Акты ЮЗР. - Т. X. - С. 797.

¹⁰⁶ Милорадович Г. Родословная книга Черниговского дворянства. - Т. I. - Ч. I. - СПб., 1901. - С. 60.

¹⁰⁷ Генеральное следствие о маестностях Киевского полка. - С. 33.

¹⁰⁸ Там само. - С. 29.

¹⁰⁹ ЦДАУК. - Ф. 57. - Оп. 1. - Спр. 378. - Арк. 228.

¹¹⁰ Реестр Війська Запорозького. - С. 188; Акты ЮЗР. - Т. X. - С. 795.

¹¹¹ Реестр Війська Запорозького. - С. 189.

¹¹² Реестр Війська Запорозького. - С. 189; Акты ЮЗР. - Т. X. - С. 798.

¹¹³ ІР НБУ. - Ф. I. - № 4104. - Арк. 212.

¹¹⁴ Див.: Кривошея В.В. Національна еліта Гетьманщини. - Ч. I. - С. 123, 95.

¹¹⁵ Реестр Війська Запорозького. - С. 190.

¹¹⁶ «ІР НБУ. - Ф. I. - № 60497. - Арк. 147.

¹¹⁷ Опись Конотопской сотни 1711 г. - Чернигов, 1892. - С. 9.

¹¹⁸ ІР НБУ. - Ф. I. - № 57325-57343. - Арк. 112.

¹¹⁹ ЦДАУК. - Ф. 51. - Оп. 1. - Спр. 1062. - Арк. I.

¹²⁰ Мицик Ю. Нові дані до біографії Богуна // Тези VII Подільської історико-краєзнавчої конференції: Секція історії дожовтневого періоду. - Кам'янець-Подільський, 1987. - С. 68-69.

¹²¹ Петровський М. До біографії Івана Богуна // Записки Ніжинського інституту народної освіти. - Кн. 10. - Ніжин, 1930. - С. 47-58.

¹²² Акты ЮЗР. - Т. IV. - С. 130.

¹²³ Реестр козацких дел в польской метрике. - С. 16-17.

¹²⁴ Пасічник М.С. Варшава, Москва і Стамбул у боротьбі за Україну 1657-1665 рр. - Львів, 1998. - С. 127.

¹²⁵ Там само.

¹²⁶ «ІР НБУ. - Ф. II. - № 15589. - Арк. 10.

¹²⁷ Там само. - Ф. КДА, Петров 538 (1744). - Арк. 42в.

¹²⁸ Там само. - Арк. 106.

¹²⁹ Грушевський М.С. Історія України-Руси. - Т. IX. - Ч. I. - С. 689, 735.

¹³⁰ Там само. - С. 693.

¹³¹ Там само. - С. 835.

¹³² Там само. - С. 736.

¹³ Акты ЮЗР. - Т. X. - С. 555; *Грушевський М.С.* Історія України-Руси. - Т. IX. - Ч. I. - С. 834, 840-841.

¹⁴ Реєстр козацьких дел в польской метрике в Санкт-Петербурге при 3-м департаменте Сената в листах с надписью «Kozackie». - С. 37.

¹⁵ Олена (?—1640—1693—?) невідомого роду вдова Григорія Сахновича Лісницького (?—1618—1658—?) полковника миргородського (?—1648.ІІ. - ?), (?—1651.08. - ?), (?—1653—1658) в другому шлюбі була за Степаном Куницьким.

¹⁶ *Липинський В.* Твори. — Т. 2: Участь шляхти у великому українському повстанні під проводом гетьмана Богдана Хмельницького. - Філадельфія, 1980. - С. 169.

¹⁷ *Эйнгори В.* Очерк из истории Малороссии в XVII в. - С. 796.

¹⁸ *Оглоблин О.* Гетьман Іван Мазепа і його доба. - Нью-Йорк; Париж; Торонто, 1960. - С. 245.

¹⁹ ІР НБУ. - Ф. XIV. - № 6004. - Арк. 18.

²⁰ Опись актовых книг Киевского центрального архива. - К., 1869. - № 8. - С. 2.

²¹ ІР НБУ. - Ф. XIV. - № 5934. - Арк. 10.

²² *Модзалевский В.А.* Малороссийский родословник. - Т. III. - С. 604.

²³ Реєстр Війська Запорозького. - С. 291.

²⁴ Там само.

²⁵ Там само. - С. 342.

²⁶ Акты, издаваемые Виленской комиссией для разбора древних актов. - Вильна, 1909. - Т. XXXIV. - С. 185.

²⁷ *Модзалевский В.А.* Малороссийский родословник. - Т. III. - С. 713.

²⁸ Козаком-служугою Білоцерківського замку в 1641 р. був Дуриський Гришко.

²⁹ ІР НБУ. - Ф. I. - № 4104. - Арк. 295.

³⁰ *Кривошея В.В.* Національна еліта Гетьманщини. - Ч. I. - С. 182.

³¹ «АЮЗР. - Ч. 7. - Т. I. - С. 387.

³² ІР НБУ. - Ф. I. - № 60497. - Арк. 214 зв.

³³ В 1649 р. входила до складу Корсунського полку. Див.: Реєстр Війська Запорозького. - С. 163-165.

- Їм Акты ЮЗР. - Т. XI. - С. 662.
- і)¹ Там само. - С. 408.
- і² Там само. - Т. XI. - С. 642.
- і³ *Дорошенко Д.* Гетьман Петро Дорошенко. - С. 302.
- І* Акты ЮЗР. - Т. X. - С. 790.
- і⁴ *Кривошея В.В.* Українська козацька старшина. - Ч. 2. - С. 43.
- і⁵ ІР НБУ. - Ф.І. - № 57325-57343. - Арк. 57
- і⁶ Там само. - Ф. 160. - № 172. - Арк. 167.
- і⁷ Там само. - Ф. 113. - № 2. - Арк. 1.
- і⁸ *Панащенко В.* З історії національних державних інституцій: генеральна військова канцелярія // Національно-визвольна війна українського народу. - С. 274.
- і⁹ Там само.
- і¹⁰ *Тис-Крохмалюк Ю.* Бої Хмельницького. - Мюнхен, 1954. - С. 107.
- і¹¹ *Мицик Ю.А.* Визвольна війна українського народу середини XVII ст. у світлі тогочасної польської історико-мемуарної літератури // На чолі козацької держави. Деякі аспекти історії визвольної війни українського народу середини XVII століття. - Рівне, 1994. - Вип. I. - С. 132.
- і¹² *Смолій В.А., Степанков В.С.* Богдан Хмельницький. Хроніка життя та діяльності. - С. 127.
- і¹³ Там само. - С. 135.
- і¹⁴ Універсали Богдана Хмельницького. - К., 1998. - С. 121.
- і¹⁵ *Мыцык Ю.А.* Анализ источников по истории освободительной войны украинского народа 1648-1654 гг. - Днепрпетровск, 1983. - С. 66.
- і¹⁶ Там само. - С. 67.
- і¹⁷ *Грушевський М.* Історія України-Руси. - К., 1996. - Т. IX. - Ч. I. - С. 354.
- і¹⁸ *Смолій В.А., Степанков В.С.* Богдан Хмельницький. Хроніка життя та діяльності. - С. 139.
- і¹⁹ *Мицик Ю.А.* Визвольна війна українського народу середини XVII ст. у світлі тогочасної польської історико-мемуарної літератури - С. 133.
- і²⁰ *Мицик Ю.* Острог в роки національно-визвольної війни українського народу 1648-1658 рр. - Острог, 2001, - С. 17.

¹⁷⁴ *Мицик Ю.А., Степенькін С.Ю.* Корсунщина козацька. - Корсунь-Шевченківський, 1997. - С. 44, 95.

¹⁷⁵ *Грушевський М.С.* Історія України-Руси. - Т. IX. - Ч. I. - С. 563.

¹⁷⁶ ІР НБУ. - Ф. II. - № 16898. - Арк. 1

¹⁷⁷ *Модзалевский В.А.* Малороссийский родословник. - Т. I. - С. 148.

^{178*} *Антонович В.Б.* Киевские войты Ходьки - эпизод из истории городского самоуправления в Киеве в XVI-XVII столетиях // Монографии из истории Западной и Юго-Западной России. - К., 1885. - С. 206.

¹⁷⁹ ІР НБУ. - Ф. I. - № 4104. - Арк. 282 зв.

¹⁸⁰ Акты ЮЗР. - Т. X. - С. 781-783.

¹⁸¹ ІР НБУ. - Ф. II. - № 15564-15570. - Арк. 31.

^{181.1} Універсали Богдана Хмельницького. - С. 140.

^{181*} *Грушевський М.С.* Історія України-Руси. - Т. IX. - Ч. I. - С. 734.

^{181.4} Універсали Богдана Хмельницького. - С. 144.

^{181*} Там само. - С. 148.

^{181*} Там само. - С. 150.

^{181.7} Там само. - С. 151.

^{181*} Там само.

^{181*} Там само. - С. 149.

¹⁸⁰ ІР НБУ. - Ф. II. - № 15557-15561. - Арк. 1.

¹⁸¹ Універсали Богдана Хмельницького. - С. 154.

^{181.7} ІР НБУ. - Ф. II. - № 15557-15561. - Арк. 93.

^{181.1} Універсали Богдана Хмельницького. - С. 156.

^{181.4} ІР НБУ. - Ф. II. - № 15564-15570. - Арк. 29.

^{181*} Там само. - Арк. 30.

^{181*} Там само. - № 15402. - Арк. 1.

^{181.7} Воссоединение Украины с Россией: Документы и материалы. - Т. III. - С. 296.

^{181*} Реєстр Війська Запорозького. - С. 172.

^{181*} Акты ЮЗР. - Т. X. - С. 783.

¹⁸⁰ Там само.

¹⁸¹ *Gajecy G.* The Cossack Administration of the Hetmanate. - V. 2. - Cambridge, 1978. - S. 546. Можливо, мається

на увазі перша дружина Петра Дорошенка невідомого імені і походження, чию доньку Любов (?—1658—1708—?) було видано за Юхима Лизогуба. Див.: *Дорошенко Д.* Гетьман Петро Дорошенко. - С. 29.

[^] Памятники, издаваемые Временной Комиссией для разбора древних актов, учрежденной при Киевском военном, Подольском генерал-губернаторе. - Т. IV. - С. 148.

^{wj} Реєстр Війська Запорозького. - С. 170; Акты ЮЗР. - Т. X. - С. 783.

^w Акты ЮЗР. - Т. X. - С. 697.

^w Реєстр Війська Запорозького. - С. 170.

» IP НБУ. - Ф. КДА, Петров 538 (1744). - Арк. 139.

*» **Реєстр Війська Запорозького. - С. 169.**

** *Кривякевич І.* Студії над державою Богдана Хмельницького // Записки НТШ. - Т. 130. - Львів, 1930. - С. 129.

Розділ III.

Білоцерківський полк в умовах Руїни

¹ Реєстр Війська Запорозького. - С. 169.

¹ Акты ЮЗР. - Т. IV. - С. 100.

¹ Там само. - Т. IV. - С. 126.

* Там само. - Т. VII. - С. 253.

¹ Там само. - С. 255.

⁴ Там само. - Т. XV. - С. 274.

¹ Там само. - С. 275.

* Там само. - Т. VII. - С. 255.

¹ Там само. - С. 255.

¹⁰ Там само. - С. 254.

¹¹ Там само. - С. 255.

¹² Там само. - С. 276.

¹¹ Там само. - С. 263.

¹¹ Там само. - Т. XV. - С. 262.

¹¹ Там само. - С. 263.

^{1*} Там само. - С. 264.

¹⁷ Там само. - С. 265.

¹¹ Там само. - Т. VII. - С. 311.

^p IP НБУ. - Ф. II. - № 15402. - Арк. 3.

Яковлева Т. Гетьманщина в другій половині 50-х років XVII століття: Причини і початок Руїни. - К., 1998. - С. 338.

²¹ Там само. - С. 340.

³¹ *Смолій В.А., Степанков В.С.* Українська національна революція XVII ст. (1648-1676 рр.). - С. 239.

¹ Там само. - С. 239.

⁴⁴ *Герасимчук В.* Виговський і Юрій Хмельницький // ЗНТШ. - Львів, 1904. - Т. 59. - С. 19.

" Обрання Івана Безпалого генеральним суддею суперечить твердженню «щим вони унеможливають обрання як Безпалого (якого вони ненавидять), так і когось із лівобережних старшин». Див.: *Яковлева Т.* Гетьманщина в другій половині 50-х років XVII століття: Причини і початок Руїни. - С. 341.

²⁶ Родовід Чоботьків див.: *Кривошея В.В., Кривошея І.І.* Нариси історії Київщини періоду козацтва: Березань. - К., 2001. - С. 40. Рід Чоботьків 30 травня 1844 р. був внесений до III частини родовідної книги дворян Київської губернії. Михайло Григорович Чоботько в 1795 р. проживав в Переяславському повіті. Його онук Олександр Васильович служив в київській казеній палаті, а потім був київським губернським контролером. Мав синів Миколу (1826 р. н.) і Михайла (1829 р. н.).

" *Смолій В.А., Степанков В.С.* Українська національна революція XVII ст. (1648-1676 рр.). - С. 239.

* IP НБУ. - Ф. II. - № 16898. - Арк. 2.

" Volumina Legum. - IV. - S. 303.

" *Смолій В.А., Степанков В.С.* Українська національна революція XVII ст. (1648-1676 рр.). - С. 242.

" Там само. - С. 243.

² *Герасимчук В.* Чуднівська кампанія 1660 р. // ЗНТШ. - 1912. - Т. СХІІ. - С. 132.

* *Hnilko A.* Wyprawa cudnowska w 1660 roku. - Warszawa, 1931. - S. 18.

⁴ *Смолій В.А., Степанков В.С.* Українська національна революція XVII ст. (1648-1676 рр.). - С. 243.

" Там само. - С. 244.

№ Памятники, издаваемые Временной Комиссией для разбора древних актов, учрежденной при Киевском военном, Подольском генерал-губернаторе. - Т. IV. - С. 71.

№ ІР НБУ. - ф. II. - № 15405. - Арк. 44.

* Де жили і чим займалися дід Василь і батько (за одними свідченнями Яким, за іншими - Іван) Тетері невідомо. Останній мав трьох синів і доньку (можливо, більше). Сам Павло Тетеря був одружений двічі: з Н Євстафійовною Виговською (сестрою гетьмана), а потім з Оленою Богданівною Хмельницькою (донькою гетьмана). Від другого шлюбу через сина Опанаса вели свій родовід Глібовичі-Піроцькі.

*⁷ *В.А.[нтонович]*. О происхождении гетьмана Павла Тетери (Письмо г. Э.Руликовского к М.Александровичу 11 Киевская старина. - 1888. - Т. VI. - С. 72.

« ІР НБУ. - Ф. XIV. - № 4931. - Арк. 1.

⁴¹ Реєстр Війська Запорозького. - С. 340, 341.

⁴ ЦДІАУК. - Ф. 51. - Оп. 3. - Спр. 1378. - Арк. 142.

⁴¹ Реєстр Війська Запорозького. - С. 328.

« Родовід Даничів див.: *Кондратьев І., Кривошея В.* Нариси історії Чернігівщини періоду козацтва: Любеч. - С. 58-61.

⁴¹ *Модзалевский В.* Малороссийский родословник. - Т. II. - К., 1910. - С. 239.

* Там само. - Т. I. - К., 1908. - С. 220.

⁴⁷ ІР НБУ. - Ф. II. - № 16486-16679. - Арк. 203.

« Там само. - № 15402. - Арк. 17.

¹ *Пасічник М.С.* Варшава, Москва і Стамбул у боротьбі за Україну. 1657-1665. - Львів, 1998. - С. 112.

⁰ ІР НБУ. - Ф. II. - № 15402. - Арк. 14.

⁷ Там само. - № 15416. - Арк. 7.

¹¹ *Пасічник М.С.* Варшава, Москва і Стамбул у боротьбі за Україну. 1657-1665. - С. 120.

« Памятники, издаваемые Временной Комиссией для разбора древних актов, учрежденной при Киевском военном, Подольском генерал-губернаторе. - Т. IV. - С. 407.

^ *Пасічник М.С.* Варшава, Москва і Стамбул у боротьбі за Україну. 1657-1665. - С. 159; родовід Піроцьких див.: *Кондратьев І., Кривошея В.* Нариси історії Чернігівщини періоду козацтва: Любеч. - С. 58-61.

” *Мицик Ю.* З документів українських гетьманів та полковників доби Руїни (за матеріалами польських архівосховищ) // Сіверянський літопис. - 1999. - № 3. - С. 18.

”* *Томілович А.В.* Біла Церква в період існування Гетьманщини (хронологічний огляд) // Семен Палій та Фастівщина в історії України. Матеріали науково-практичної краєзнавчої конференції. - К.; Фастів, 1997. - С. 49.

” Реєстр козацких дел в польской метрике в Санкт-Петербурге при 3-м департаменте Сената в листах с надписью «Kozackie». - С. 22.

”* *Мицик Ю.А.* Джерела з польських архівосховищ до історії України другої половини XVII ст. - С. 76.

” Реєстр козацких дел в польской метрике в Санкт-Петербурге при 3-м департаменте Сената в листах с надписью «Kozackie». - С. 26.

“ Акты ЮЗР. - Т. VI. - С. 85.

» Памятники, издаваемые Временной Комиссией для разбора древних актов, учрежденной при Киевском военном, Подольском генерал-губернаторе. - Т. IV. - С. 456.

” Реєстр козацких дел в польской метрике в Санкт-Петербурге при 3-м департаменте Сената в листах с надписью «Kozackie». - С. 24.

“ *Томілович А.В.* Біла Церква в період існування Гетьманщини (хронологічний огляд). - С. 49.

М *Окиншевич А.* Центральні установи України-Гетьманщини XVII-XVIII ст. - Ч. 2: Рада старшини // Праці комісії для виучування західньо-руського та українського права. - Т. VIII. - К., 1930. - С. 28.

” Там само.

“ *Мицик Ю.* З документів українських гетьманів та полковників доби Руїни (за матеріалами польських архівосховищ). - 1999. - № 3. - С. 19.

” IP НБУ. - Ф. II. - № 15422. - Арк. 53, 83.

” Там само. - Арк. 85.

° Реєстр Війська Запорозького. - С. 170.

” *Дорошенко Д.* Гетьман Петро Дорошенко. - С. 207.

” Akta historica. - Vol. II. - Pars. I. - S. 404.

” *Окиншевич А.* Центральні установи України-Гетьманщини XVII-XVIII ст. - С. 29.

- ” *Петровський М.* З матеріалів до історії м. Ніжина. - С. 90.
- ⁷¹ *Дорошенко Д.* Гетьман Петро Дорошенко. - С. 284.
- ” Там само.
- * Там само. - С. 323.
- ” Там само. - С. 303.
- *^o Там само. - С. 324.
- ” *Мицик Ю.А.* Джерела з польських архівосховищ до історії України другої половини XVII ст. - С. 87.
- ⁸⁴ *Akta historica.* - Vol. II. - Pars. I. - S. 603.
- ⁸⁵ *Дорошенко Д.* Гетьман Петро Дорошенко. - С. 355.
- ⁸⁶ *Мицик Ю.А.* Джерела з польських архівосховищ до історії України другої половини XVII ст. - С. 86.
- ⁸⁷ Акты ЮЗР. - Т. XI. - С. 436.
- “ Там само. - С. 101.
- *¹ Василь Хилькевич (чи Фалькевич) - литовський шляхтич, який вже виконував дипломатичну місію до Собеського в листопаді 1671 р. Див.: *Дорошенко Д.* Гетьман Петро Дорошенко. - С. 365.
- “ Акты ЮЗР. - Т. XI. - С. 32.
- *² Там само. - С. 48.
- *^o Там само. - С. 95.
- ” Там само. - С. 298.
- ” *Дорошенко Д.* Гетьман Петро Дорошенко. - С. 482.
- ⁸⁸ *Костомаров Н.* Собрание сочинений. - Кн. 6. - М., 1905. - С. 243.
- ” Там само. - С. 243, 258.
- ” Акты ЮЗР. - Т. XIII. - С. 20.
- * IP НБУ. - Ф. II. - № 15407. - Арк. 24.
- ” *Костомаров Н.И.* Собрание сочинений. - Кн. 6. - С. 240.
- * Реестр Війська Запорозького. - С. 31.
- ” *Мицик Ю.* З документації гетьмана Петра Дорошенка// На пошану 80-річчя професора Теодора Мацьківка: Наук. зб. - К., 1999. - С. 98.
- ¹⁰⁰ Там само. - С. 88.
- ¹⁰¹ Там само. - С. 99.
- ¹⁰² *Чухліб Т.В.* Козацький устрій Правобережної України (остання чверть XVII ст.). - К., 1996. - С. 41.

Розділ IV.

Білоцерківський шляхтич

Іван Мазепа та його оточення

¹ *Субтельний О.* Мазепинці. Український сепаратизм на початку XVIII ст. - К., 1994. - С. 17.

² Синодик Любецького Антонієвого монастиря. - Чернігов, 1902. - С. 42.

* *Оглоблин О.* Гетьман Іван Мазепа і його доба. - Нью-Йорк; Париж; Торонто, 1960. - С. 12.

* Там само. - С. 63.

³ АЮЗР. - Ч. 3. - Т. 1. - С. 372.

⁴ Модзалевский В.Л. Малороссийский родословник. - Т. III. - С. 288.

⁵ ІР НБУ. - Ф. I. - № 22538. - Арк. 5.

* *Оглоблин О.* Гетьман Іван Мазепа і його доба. - С. 13.

⁶ *Субтельний О.* Мазепинці. Український сепаратизм на початку XVIII ст. - С. 18.

⁷ *Яковенко Н.М.* Українська шляхта. - С. 242.

" ІР НБУ. - Ф. I. - № 4104. - Арк. 166.

⁸ *Оглоблин О.* Гетьман Іван Мазепа і його доба. - С. 15.

" *Субтельний О.* Мазепинці. Український сепаратизм на початку XVIII ст. - С. 18.

" Там само. - С. 22.

" ІР НБУ. - Ф. Петров. - № 538 (1744). - Арк. 23 зв.

" Там само. - Ф. II. - № 3. - Арк. 15.

⁹ Там само. - № 16891-16893. - Арк. 1.

" З епістолярної спадщини гетьмана Івана Мазепи / Упоряд. і автор передмови В.В.Станіславський. - К., 1996. - С. 28.

" *Оглоблин О.* Договір Петра Іваненка (Петрика) з Кримом 1692 року // Київська старовина. - 1994. - № 6. - С. 91.

¹⁰ *Борисенко В.Й.* Курс української історії з найдавніших часів до XX століття. - К., 1996. - С. 251.

¹¹ Там само.

" *Оглоблин О.* Гетьман Іван Мазепа і його доба. - С. 193.

* Там само. - С. 363.

* ІР НБУ. - Ф. II. - № 1637. - Арк. 257.

Розділ V.

Семен Палій, його родина і соратники

¹ *Мицик Ю.А.* Нові дані до історії повстання С.Палія // Семен Палій та Фастівщина в історії України. - С. 9.

¹ *Оглоблин О.* Гетьман Іван Мазепа і його доба. - С. 208.

¹ *Чухліб Т.В.* Козацький устрій Правобережної України (остання чверть XVII ст.). - К., 1996. - С. 52.

* *Оглоблин О.* Гетьман Іван Мазепа і його доба. - С. 208-209.

² Там само. - С. 49.

⁴ *Чухліб Т.В.* Козацький устрій Правобережної України (остання чверть XVII ст.). - С. 61.

⁷ Універсали Івана Мазепи. 1687-1709/ Упоряд. І.Бутич.-К., 2002. - С. 197.

* Акты ЮЗР. - Т. V. - С. 239.

² *Чухліб Т.В.* Козацький устрій Правобережної України (остання чверть XVII ст.). - С. 61.

¹⁰ Там само. - С. 56, 62.

II *Оглоблин О.* Гетьман Іван Мазепа і його доба. - С. 213.

¹¹ ЦДІАУК. - Ф. КМФ-7. - Оп. 2. - Спр. 1330. - Арк. 2.

II *Мицик Ю.А.* Нові дані до історії повстання С.Палія. - С. 10.

^{II} *Зварницький А-И.* Источники для истории запорожских козаков. - Владимир, 1903. - С. 667, 674.

^{II} *Чухліб Т.В.* Козацький устрій Правобережної України (остання чверть XVII ст.). - С. 57.

II ЦДІАУК. - Ф. КМФ-7. - Оп. 2. - Спр. 1381. - Арк. 2.

¹⁷ ІР НБУ. - Ф. VIII. - № 228. - Арк. 617.

^{II} ЦДІАУК. - Ф. КМФ-7. - Оп. 2. - Спр. 1398. - Арк. 2; Спр. 1400. - Арк. 4.

^{II} *Мицик Ю.А.* Нові дані до історії повстання С.Палія. - С. 10.

^{II} ЦДІАУК. - Ф. КМФ-7. - Оп. 2. - Спр. 1435. - Арк. 2.

II *Мицик Ю.А.* Нові дані до історії повстання С.Палія. - С. 10.

II ЦДІАУК. - Ф. КМФ-7. - Оп. 2. - Спр. 1462. - Арк. 3.

^{II} *Зварницький Д.И.* Источники для истории запорожских козаков. - Т. II. - С. 714.

- ²⁴ *Оглоблин О.* Гетьман Іван Мазепа і його доба. - С. 213.
- " ЦДІАУК. - Ф. КМФ-7. - Оп. 2. - Спр. 1492. - Арк. 1.
- ³ *Оглоблин О.* Гетьман Іван Мазепа і його доба. - С. 223.
- " *Модзалевский В.Л.* Матеріали і заметки: К характеристиці личности и деятельности Семена Палея // Труды Черниговской губернской архивной комиссии. - Чернигов, 1915.- Вып. 11. - С. 158.
- " ЦДІАУК. - Ф. КМФ-7. - Оп. 2. - Спр. 1556. - Арк. 3; Спр. 1558. - Арк. 2.
- " Там само. - Спр. 1601. - Арк. 2.
- ⁴¹ Там само. - Спр. 1602. - Арк. 1.
- " *Эварницкий Д.И.* Источники для истории запорожских козаков. - С. 881.
- ² *Оглоблин О.* Гетьман Іван Мазепа і його доба. - С. 220.
- " *Смолій В.А., Степанков В.С.* Українська державна ідея. - С. 201.
- ⁴ *Мицик Ю.А.* Нові дані до історії повстання С.Палія. - С. 11.
- " ЦДІАУК. - Ф. КМФ-7. - Оп. 2. - Спр. 1725и. - Арк. 2.
- " Там само. - Спр. 1728. - Арк. 2.
- ⁴ *Оглоблин О.* Гетьман Іван Мазепа і його доба. - С. 224.
- " Там само. - С. 229.
- " *Смолій В.А., Степанков В.С.* Українська державна ідея. - С. 202.
- ⁴⁰ *Мицик Ю.А.* Нові дані до історії повстання С.Палія. - С. 12.
- ⁴¹ Там само. - С. 13.
- ⁴² *Оглоблин О.* Гетьман Іван Мазепа і його доба. - С. 232.
- ⁴¹ *Іглобуцький В.* Запорозьке козацтво. - К., 1994. - С. 461.
- ⁴⁴ *Модзалевский В.А.* Матеріали і заметки. К характеристиці личности и деятельности Семена Палея. - С. 159-160.
- ⁴ Историко-статистическое описание Черниговской епархии. - Кн. 6. - С. 462.
- ⁴ О.Оглоблин помиляється, вказуючи на те, що вона одружилася з Антоном Танським в 1677 р.: *Оглоблин О.* Гетьман Іван Мазепа і його доба. - С. 208.
- ⁴¹ *Чухліб Т.В.* Козацький устрій Правобережної України (остання чверть XVII ст.). - С. 88.

- " Там само. - С. 89, 62.
- " *Оглоблин О.* Гетьман Іван Мазепа і його доба. - С. 224.
- " Письма и бумаги Петра Великого. - Т. XI. - М., 1964. - С. 216.
- " ІР НБУ. - Ф. I. - № 57489-57601. - Арк. 262.
- " Письма и бумаги Петра Великого. - Т. XI. - С. 216.
- " Див. про пирятинську гілку роду Булюбашів: *Кривошея В.В.* Національна еліта Гетьманщини. - Ч. II. - С. 162.
- " *Еварницький Д.Я.* Істочники для історії запорожських козаків. - Т. II. - С. 614.
- " *Тесленко І.* Помянник Любарського монастиря // Генезалогічні записки Українського геральдичного товариства. - Біла Церква, 2002. - Вип. 2. - С. 247.
- " ІР НБУ. - Ф. I. - № 57489-57601. - Арк. 262.
- " Там само.
- " *Еварницький А.І.* Істочники для історії запорожських козаків. - С. 684.
- " Там само.
- " Генеральное следствие о маестностях Нежинского полка. 1729-1730. - Чернигов, 1901. - Вып. 1. - С. 13.
- " Историко-статистическое описание Черниговской епархии. - Т. VI. - Чернигов, 1874. - С. 412.
- *¹ Там само.
- " ЦДІАУК. - Ф. 51. - Оп. 3. - Спр. 1437. - Арк. 20.
- " Там само. - Ф. 57. - Оп. 1. - Спр. 42. - Арк. 14.
- *² Там само. - Спр. 43. - Арк. У4.
- " Там само. - Ф. 51. - Оп. 3. - Спр. 1437. - Арк. 50.
- ⁶⁷ Там само. - Спр. 9847. - Арк. 1.
- " Там само. - Спр. 16617. - Арк. 1.
- " Там само. - Ф. 57. - Оп. 1. - Спр. 42. - Арк. 17.
- ⁷⁰ ІР НБУ. - Ф. I. - № 59061. - Арк. 4.
- ⁷¹ Там само. - № 60378-60436. - Арк. 13.
- ⁷¹ ЦДІАУК. - Ф. 57. - Оп. 1. - Спр. 43. - Арк. 4.
- ⁷² Там само. - Арк. 4-5.
- ^{7<} Там само. - Спр. 42. - Арк. 18 зв-22.
- ⁷ Там само. - Ф. 51. - Оп. 3. - Спр. 17186. - Арк. 153.

⁷⁶ *Шутой В.Є.* Політика російського уряду на Україні в період зимової кампанії 1708-1709 рр. // 250 років Полтавської битви 1709-1959: 36. ст. - К., 1959. - С. 102.

⁷⁷ ІР НБУ. - Ф. VIII. - № 239. - Арк. 131.

⁷⁸ Там само. - Арк. 219.

⁷⁹ Там само. - Арк. 132.

⁸⁰ Письма и бумаги императора Петра Великого. - Т. VIII. - Вып. 2. - Прим. к док. 2832.

⁸¹ Сборник Российского Исторического Общества. - СПб., 1873. - Т. XI. - С. 109.

⁸² Письма и бумаги императора Петра Великого. - Т. VIII. - Вып. 1. - Док. 294.

⁸³ ІР НБУ. - Ф. VIII. - № 239. - Арк. 102.

⁸⁴ Там само. - Арк. 136.

⁸⁵ Генеральное следствие о маестностях Киевского полка. 1729-1730 / Сообщил Н.П.Василенко. - К., 1892. - С. 28. Був другим осавулом, а потім продовжив службу в ландміліцейському полку.

⁸⁶ Там само. - С. 29.

⁸⁷ ІР НБУ. - Ф. VIII. - № 239. - Арк. 131.

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК ТА ПОКАЖЧИК ПРЕДСТАВНИКІВ РОДІВ

- Абазин 113, 115
Август 14
Август II 115, 116
Адаменко Марко 25
Адамович 51
Аксак Ян 15
Александрович М. 151
Андрієнко Семен 47
Андріїви 57, 77
Анненков 128
Антонович В.Б. 148, 151
Апостоли 103, 104, 106
Апостол-Щуровський 110
Бабенський Кирик 40
Бабинський Іван 25
Байда О. 137
Бакуринські 80
Балвери 25, 41
Бараков Олександр 34
Баранович А.И. 139
Барановський Яків 112
Бармацький Василь 43
Барський Кирило 37
Барятинський Юрій 72, 73
Бахоринський Юсько 33
Бедрицький Іван 55
- Безверхий Мартин 58
Безпалий Іван 74-76, 150
Безпалки 33
Безпальчий Павло 25
Безштанко Семен 40
Бекеш Федір 56
Белан 56
Бельський Васько 25
Бережецький Прокіп 46,
84, 90
Березняцький Яцько 55
Березовський Влас 41
Бистрицькі 106
Бідерман 89
Білецькі 18, 33, 38, 52, 58
Білиловський Кузьма 40
Білогруд Григорій 57, 89
Білоусенко Гаврило 33
Білоцерківці 89, 126-127
Бловацький Федір 42
Бобирчанка Настасія 98
Бобошко Данило 25
Бобри 98
Бобривикович Констанція-
Євдокія 98
Бобрикевичі 98, 102

- Бобріченко Мисько 33
Бобровим Дорофій 98-99
Бовші 66
Богатченко Ілляш 47
Богданів Івашко 57
Боговитин-Козирадська
Ганна 11
Богуні 43, 45-50, 63, 65,
72, 75, 77, 78, 145
Богунів Іван 46
Богуславець Василь 54
Богущ Іван 25
Богущенки 33, 57
Божко Юсько 56
Болботи 106, 107
Болдир Григорій 23
Болобановський Гриньць 40
Борбовецький Лук'ян 42
Борисенко В.Й. 105, 154
Борковський 104
Бороховичі 103
Боярський Грицько 37
Братковський 114
Бритва 35
Брюховецький 49, 83, 84, 87
Будоховський Філон 53
Бузовський Гриньць 40
Буйницький Прокіп 33
Букаченко Михайл 42
Булаєвський Тиміш 25
Буланний 86
Булковський Іван 52
Булюбаші 121, 157
Бунчужний Корній 53
Бурковський Ярема 33
Бурляй 127, 128
Бурчевський Сава 21
Бутенки 19, 25, 33, 87-90,
93
Бути 25, 33, 40, 42, 43,
47, 141
Бутич І. 155
Бутко Карпо 25
Бутович Григорій Філоно-
вич 66, 68
Бутович-Голуб Магдалена
Юрїївна 30
Бутрим 77
Бутурлін А. 68, 77
Бутченки 25
Бушинський Лукаш 40
Валобородько Іван 41
Василенко Н.П. 158
Василенковський Іван 55
Васильєви 13, 110
Великогорський Григорій
Микитович 61
Величенки 25, 39, 141
Велички 33, 35, 38
Величенко Тиміш 41
Вербицький Лаврін 40
Вербовецький Андрій 33
Верещаки 25, 31, 33, 141
Верещаченко Савка 25
Виговські 7, 16, 20, 42,
63, 71-77, 80, 81, 83,
97, 98, 140, 150, 151
Виноградський Федір 36
Виридарський Олексій 126
Висоцькі 25, 105, 141
Витуславські 99, 100
Вишневецькі 23, 24, 51
Вишняк Федір 23
Вілга Б. 111

- Вовнянка Матвій 25
Возовський Михайло 55
Войнаровські 100-102
Войтенки 25, 33, 41, 42, 54
Войтченки 42, 43
Волевач Іван 46
Волеваченко Антін 47
Волинський Петро 35
Волковицькі 106
Волочай Васько 25
Волошин Василь 53
Вольські 47, 105
Вольські-Коровки 47, 103
Волянська Ганна 30-31
Воронічі 12, 30
Воронявський Процик 37
Вульф 93
Вуяхевичі 103, 104
Гаєвський 12
Гаецький Ю. 22, 29, 70
Гайворонський Григорій
Павлович 121
Гайдук Василь 113
Галагани 106
Гамалії 88, 90, 91, 103, 106
Гамановський Іван 43
Ганджа Дацько 33
Гапоненко Савка 25
Гапоновичі 42
Гаркуші 25, 50
Гвовський Остафій 34
Герасимчук В. 150
Герцики 64, 103, 104, 106,
107
Гирин Яцько 25
Гирі (Гири) 18-25, 33, 38,
41, 56, 70
Гладкі 24, 25, 33, 40, 42,
53, 63
Гладун Михайло 26
Гладченки 26, 33
Глібовичі-Піроцькі 80, 151
Гнилокожа Михайло 33
Гоголі 35, 74, 77, 78, 82, 94
Голик Прокіп 112
Голіцини 120, 121, 128
Глобуцький В. 157
Головченки 26, 35, 103
Голубенко Фесько 33
Голуби 17, 26, 30, 31
Голуховський Семен 75, 76
Горбаненки 106
Горбовецький Лук'ян 42
Горбовицький Лесько 42
Горбовські 80
Гордєєв Данило 13
Горlach Андрушка 33
Ірленки 99, 102, 103,
106, 107
Гребенники 16
Гребінка 29
Грембецький Микола 105
Гресенко Петро 26
Гречаник Петро 28
Гречки 26, 40
Грибня Влас Андрійович 66
Грибовод Федько 33
Григорієви 38, 66
Григоровичі 26, 28
Гришко 109, 110
Грищенко Демко 26
Грищинський Марко 15
Громики 18-20, 22, 26, 63,
64, 99, 102, 103

- Грушевський М.С.* 50, 143,
145-148
Грушовський Семен 38
Губський Захарко 40
Губчич Володимир 126
Гугнявий Андрушко 26
Гулевичі 11
Гуляницькі 26, 43, 78, 82
Гунжула Степан 33
Гуржій О. 45
Гурські 29, 36, 57
Гусенко Семен 58
Густишковський Іван 55
Гущина Дарі я 62
Давидови 57
Данилови 57
Данилович Михайло 47
Даничі 151
Даничі-Піроцькі 80
Дачко 86
Дашкевич Я. 79, 80
Дащенко Грицько 41
Дворецький Іван 74
Делатур Іван Іванович 124
Дементієв Григорій 41
Дементьев Григорій 41 (див.
також Демехненко Гринь)
Демехненко Гринь 41
Демський Йосип 58
Деркаченко Грицько 26, 85
Деркачі 19, 26, 29, 33, 85
Джеджула Андрій 26
Джуса Гнат 33
Азира Я. 19, 140
Дзік Петро Миколайович 39
Дивинський Грицько 43
Добролеженко Данило 26
Добролежа Васько 33
Довгий Терешко 47
Довгополи 106, 107
Довженки 47
Домбровський Андрій 30
Донці 26, 33, 38, 39
Дорошенки 15, 19, 33-36,
42, 46, 51, 57, 70, 75,
78, 82, 87-94, 99, 139,
144, 147, 149, 152, 153
Дорошенко Д. 139, 144, 147,
149, 152, 153
Дорошиха Марія 98
Драгинич Я. 94, 109
Драгомирецький Василь 100
Дрозди 26, 33, 34, 40, 42,
87, 141
Дроздовська Дарі я Василів-
на 45
Дружкевич 110
Дубина Ілляш 43
Дублянські 52, 124
Дука Г. 94
Думитрашки-Райчі (Дмит-
рашки-Райчі) 88,
103-105, 126
Дуніни-Борковські 103
Дурецький Федір 55
Дуриський Гришко 146
Єзерський Валентій 31
Єненки 66
Єремів Леонтій 66
Жажковський Івашко 37
Ждан-Тугай 93
Жданкевич Яків 14
Жданович А. 62
Жеребецькі 36

- Жеребиленко Кіндрат 35
Жеребили 35, 36, 38, 68,
90, 144
Жеребили-Лабунські 35
Жереб'ятич Сенько 35
Жили 55, 61
Жилий Гнат 29
Жоравки 103
Жуковецький Семен 26
Жупел Максим 53
Журахівські 103 -
Жученки 26, 103-105
Забіли 17, 102, 103, 124
Заборний Гришай 46
Забуга Степан 33
Завишии Тимко 44
Завиші 15, 44
Зав'яличі 42
Заліський Яцько 43
Залуський А. 110
Занківський Василь Нау-
мович 66
Заславські 15, 33
Засядько Процик 33
Затинкін Іван Северянович
66
Звоσιовський Лисько 33
Зеленські 42, 74, 77, 78, 97,
99, 102, 103, 106, 121
Золотаренки 74
Зрайковський Дмитро 40
Зуб Грицько 26
Зубровський Кость 42
Зятковський Яків 40
Іваненко Петро 105, 154
Іванищенко Іван 47
Іванови 40, 58
Ігнатів Іван 57
Іскри 103, 104, 113, 116
Іскрицькі 16, 80, 81, 110
Іслам-Гірей 22
Йосипенко Грицько 16
Каленик Федір 21
Каленський Станіслав 18
Калетинські 16
Калиновські 16, 43, 62, 63
Калюжний Демко 26
Каменецький Іван Семено-
вич 66
Кандиби 106, 111
Канівці 26, 52
Каплуновський 81
Карач-мурза 63
Карашинський Лесько 55
Карпеки 106
Карпів Федько 13
Каска Петро 40
Катрич Андрушко 26
Качановський Кирик 26
Кваша 94
Квітка Степан 33
Кизима Богдан 18
Килян Іван 112
Кирдиєнко Грицько 26
Кириченки 56
Кирмос Іван „U
Киселенко Яцько 26
Киселі 22, 26, 31, 35, 38, 63
Кисловський Супрун 33
Кисляцький Савка 40
Кищинські 37
Кияниця Іван Якименко 5.
Кияшки 94
Кіндратьєв Дмитро 57

- Кладницький Мисько 54
Климів Яків 28
Клиші (Кліші) 18, 19, 21,
22, 69, 140
Кобзар Іван 87
Кобрицький Іван 38
Ковалевські 26, 38, 75—77
Ковбаска Іванюта 33
Кожуховські 106
Козел Омелько 26
Козицький Грицько 38
Козловські 33, 36, 91, 92
Колбаска Костянтин 33
Коло Яцько 16
Коломієць Михайло 117
Колоша 92
Колюбакін Петро 40
Конашенко Сергій 33
Кондратьев І. 136, 151
Кононович Нестор 78
Корецькі 30, 98
Корзун Федір 38
Корицькі 39, 46, 57
Коркошки 42
Кормієнко М.П. 137
Коробка Іван 41
Коробченки 28, 54
Коровченко Радко 26
Короленко Іван 33
Косагов Г. 86
Косачі 32
Косинський Криштоф 15
Кословський Яцько 53
Косницький Григорій 92
Косташ 129
Костира Ярош 26
Костирки 33, 53, 54
Костомаров Н.И. 153
Кохна Федір 122
Кочкалди 66
Кочубеї 42, 52, 100, 102-105
Кошка Кирило 33
Кошкалда Андрій 66
Кошівські 38
Кравченки 19, 20, 24, 26,
54, 65, 70, 71, 73, 74,
76-78
Краковський Прокіп 57
Крамарчук Іван 123
Красинський Олександр 12
Красноперичі 106
Красовський 35
Кратенко Наум 26
Краченко Свирид 26
Кривецький Филь 33
Кривонос М. 23, 24
Кривописі 26, 31, 32
Кривохижа Данило 26
Кривохиженки 26, 141
Кривошея І.І. 136, 137,
144, 150
Кривошея В.В. 45, 136-138,
140, 142-145, 147,
150-152, 157
Кривошея Т.В. 45, 137, 138
Крикун М. 138
Крип'якевич І. 149
Криса Михайло 46
Кропивницька Ганна 98
Крупницький Б. 115
Кузнець Т.В. 138, 143
Кузьмович Михайло 111
Кулаги 26, 33
Кулаковські 33, 126

- Кулики 16, 57
Кульбака Дмитро 33
Кульбаченко Василь 33
Кульга Яцько 21
Кульган Яцько 19
Кумановський Грицько 26
Куницькі 49, 50, 51, 94, 146
Куницькі-Яцьковські 49
(див. також Яцківські-
Куницькі)
Кунцевич-Миньківський
Іван 142
Кунянський Василь 40
Купченко Павло 46
Куриленки 25, 86
Курицький Мисько 55
Курманчук Самійло 18
Курошуп Ярема 33
Кучковський 16
Лабунські 35
Ласкевич 124
Ласки 22, 110
Лебашенко (Лабашенко)
Семен (Степан) 71
Лебедев 139
Левенці 72, 103
Левицька 125
Левковський Андрій 14
Левуський Гаврило 40
Лемешко Курило 33
Лепляві 26, 142
Лесевичі 56
Лесицький Іван 54
Лесницький 51
Лесович Микола 15
Лещинський Станіслав 116
Либохонський Микола 15
Лизогуби 75, 90, 103, 106,
149
Липинський В. 45, 49, 50,
146
Липовський Ярош 33
Лисанський Тишко 37
Лисенки 9, 103
Лисовці 42, 44, 65
Личко Грицько 26
Ліпленські 142
Ліпницькі 14
Лішковський Олександр 57
Лобас Семен 16
Лобачевський Семен 57, 58
Лобода Трохим 42
Лобуцький Яцько 54
Лозки (Лози, Лозичі) 11, 12
Ломаки 26
Ломиковські 103, 106
Лопух Г. 136
Лотиш Юрко 26
Лубський Павло (див. Лун-
ський Павло)
Лужецький 91
Лу каш 57
Лукашевич Євдокія Мой-
сеївна 62
Лунковський Дмитро Іва-
нович 66
Лунський (Лубський) Пав-
ло 26
Лунченко Степан 40
Лучанський Герасим 33
Льобель Ян Зигмунт 88,
90, 91, 93
Любарський Андрій 26
Люберський Яцько 13, 22

- Любомирські 13, 77, 78
Лютаренко Яків 27, 69
Лютій Грицько 39
Люторенко Яків (Яцина)
19, 71
Лясковські 39
Мазаракій Іван Пантелейо-
вич 60
Мазепа-Колядинський 95
Мазепи 27, 29, 44, 56, 64,
71, 82, 85, 95, 97-117,
120, 123, 127, 128,
133, 146, 154-157
Мазепи-Колединські 14
Мазницький Федір 27
Маковські 101, 102
Максимовичі 103, 106
Макуха 19, 93, 94
Малами 106
Малі 14, 33, 40
Маловецький Кузьма 43
Маловецькі-Новоселецькі
14
Маловичі-Новоселецькі 14
Малютіна Варвара Іванівна
60
Маначинські 27
Мансир-мурза 73
Марченко Семен 29
Масло Марфа Йосипівна 125
Матвій Іван 58
Матушкевич Левко 28
Матютка 78
Махненко 13
Маховський 83
Мацьків Теодор 153
Мглієвський Семен 40
Медвенський Василь 41
Медуховський Самійло 66
Мелентьєв Андрій 57
Мелес Василь 122
Мелехи 27
Мелешко 34
Меньшов Яким 57
Меськівський Анджей 64
Мехержинський Михайло 78
Микитин Карпо 13
Микифоров Дмитро 29, 73
Микифорович Дмитро 39
Миклашевські 103, 104
Милорадович Г. 145
Минковський Федір 44
Минковський-Куцевич Іван
27
Миньківський Федір 43
Миньковський Михайло 142
Мировичі 103, 106, 107,
111, 112
Мисенко Дмитро 34
Михайлів Олексій 34
Михайловський Дмитро 34
Мицик (Мыцьк) Ю.А. 45,
63, 137, 142, 143, 145,
138, 140, 147, 148, 152,
153, 155, 156
Мишковські 14
Мітли 34, 53
Міхновський Левко 27
Многогрішний 51, 123
Могили 30, 94, 109
Могилінський Семен 34
Модзалевский В.А. 4, 80,
95, 139, 146, 148, 151,
154, 156

- Мозиря Лук'ян 23, 64, 65
Мокієвські 13, 66, 95-98,
101-103, 106, 112
Молодецький Стефан 14
Молява Ярош 52
Молявки 52, 54
Момотенко Курило 35
Момоти 34, 36
Москаленки 18, 19, 27,
34, 41, 43, 63, 69, 70
Москалі 27, 34, 39, 42,
54, 55, 142
Московка Іван 53
Мостопенки 34, 46
Мостопа 27
Мотовил и 15
Мочуленко Василь 42
Мочульські 42, 55
Мухомор Демко 57
Мушкевичі (Тишкевичі) 56
Мякотин В. 144
Нагорний Юхим Іванович
66
Нахімовські 106, 107
Неверовський Стас 27
Некрашевич Василь 30
Немиричі 100
Ненаденко Іван 27
Нестелій Настасія Іванівна
61
Нестеренки 27
Нестерович Федір 128
Нечаговський Василь 34
Нечаї 34, 62
Ничаговські 66
Новицькі 102, 106, 109
Носаченко Мисько 41
Носачі 27, 76, 78, 82
Обидовські 99, 100, 102
Ображенко Василь 27
Огаєнко Андрій 55
Огієнки 27, 55
Огії-Тишкевичі 55
Оглоблин О. 51, 96, 99,
104-106, 109, 146,
154-157
Огрязко Федір 16
Одинці 74, 78
Одрина Кіндрат 27
Окиншевич А. 152
Олексіїв Яків 38
Олізари-Волчковичі 12, 138
Омельченко Михайло 126
Оникієнко Тимофій 74
Опара С. 87
Орел ВЖ 141
Орли 43, 44
Орлики 103, 106, 107,
120, 121
Осипів Матвій 69
Островські 14, 80
Острозькі 13, 14
Остропольський Карп 34
Остророг Микола 21
Отамановський В. 49
Павловський Гнат 27
Палії 43, 108-118, 120,
122, 126, 128, 133,
144, 152, 155-156
Палчинський Кузьма 55
Панашенко В. 147
Параханська Уляна Кос-
тянтинівна 45
Парфеньєв Павло 39

- Пасичник М.С.* 49, 145, 151
Пашковські 55, 56, 111, 112
Педосенко Грицько 34
Педченко Марко 27
Пекулицькі 16, 80, 81
Петрашевський Сеско 41
Петрик 104, 105, 111, 112, 155
Петро I 111, 113, 115-117, 127, 157, 158
Петров 143, 145, 149, 154
Петровський Василь 53, 71
Петровський М. 37, 45, 144, 145, 153
Петрушенко Іван 23
Печурський Юрко 37
Пещенко Григорій 52
Пиво 90 (див. також *Пиво-Запольський*)
Пивоваренки 34
Пиво-Запольський 88 (див. також *Пиво*)
Пикуленко Гаврило 27
Пилипенко Панко 47
Пилипів Григорій 58
Пиріг П.В. 137
Підварський Семен 34
Пікуличенко Левко 27
Піроцькі 80, 83, 151
Піщанський Онопрій 27
Плещеев М. 22, 24
Погорілець Зіновій 34
Покотили 44, 106
Полежай Іван 28
Полено Грицько 27
Половці 18-20, 27, 29, 30, 65, 68-70, 73, 86, 89, 90, 99, 102
Половці-Рожиновські 29
Половці-Разнатовські 29
Половченки 29, 34
Положні 19, 27, 28, 69, 70
Полозький Гаврило 55
Полонський Марко Миколайович 61
Полуботки 103, 104
Поплавські 27, 32
Попованова О. 136
Поповець Іван 37
Поповичі 37, 38, 68, 144
Потоцькі 20, 22, 31, 49, 62, 63, 65, 75, 114
Поцей 11
Преснов Григорій 39
Прима Юсько 53
Присович Гаврило 53
Проводовський Герасим 55
Прокоповичі 103
Прокоповський Васько 54
Променко Процик 85
Пронський Фрідріх Глібович 95
Проскурненки 27, 34, 43, 46, 47
Проценко Роман 111
Пушкар-Барабаш 74, 75
Пушкаренки 27, 34
Пушкарі 7, 27, 34, 71
Пушкаля Сацко 47
Пятигорець Макар 34
П'ятка Фесько 23
Радавський Павло 43
Радзивілл 62
Радченки 27
Рапецький Мисько 42

- Раппа 93
Рачинський Левко 34
Рашневецький Семен 37
Ревуцький Ярема 39
Ресченко Петро 29
Рещенко Гаврило 27
Римаренко Іван 57
Різник Хома 41
Родзянко 126
Рожновські 29, 30
Розколупа Степан 27
Ромадановський 77 (див. також Ромодановський)
Ромодановський 93, 109 (див. також Ромадановський)
Ротмістренко Ганна Петрівна 60
Рубан Григорій 111
Руданин Лесько 90
Руденко 125
Рудина Андрій 55, 71
Рудицький Лукаш 42
Ружинський Тиміш 40
Рузановичі 106
Руликовський Э. 151
Саблін 72
Савчак Васяня 87
Савченко Лесько 58
Садовські 27, 52
Сакуненко Роман 27
Сакуни 18, 27, 142
Самгородський Андрус 40
Самко Гордій 34
Самойловичі 16, 17, 20, 51, 93, 103, 104
Самусі 8, 110, 113-116, 120, 133, 144
Самчинський Іван 34
Сапега Ян 84
Сапин Грицько 16
Сафонов Григорій 72
Свинчинський 15
Свічки 64, 111
Святополк-Четвертинський Юрій 104
Селський Остап 43
Семашко 115, 116
Семенов Григорій 73
Сененко Денис 27
Сенчук Кирило 47
Серацький Іван 55
Сербини 72, 73, 103
Сергієнки 27, 106
Сергійчук В. 21, 45, 140
Середа Максим 34
Сигизмунд III 14, 15
Силинський Дацько 55
Силка Василь 41
Синицькі 35, 37
Синкгур Грицько 27
Синявський Климко 34
Сироїди 124
Сирченко Василь 57
Сич Гаврило 16
Сікачовський Лаврін 27
Сірко 85
Скалозубенко Сахно 53
Скаржовські 14
Скиба Андрушко 43
Скибенки 27, 34, 40
Скибинські 34, 40
Скидани 27, 34

- Скиндар Грицько 34
Скирмут Петро 39
Склинський Томаш 15
Скоробагадченко Мартин 34
Скоропадські 39, 103, 123, 127, 128
Скороходенко Віктор 27
Скребці 27, 55
Скребченко Куць 54
Скуратов Петро 48
Слизка Степан 39
Слінко Іван 53
Слободський Семен 35
Смардовський Павло 89
Смецицький Микола 12
Смолій ВЛ. 141, 147, 148, 150, 156
Смоляга Кіндрат 39
Собеські 51, 86, 88-90, 92, 153 (див. також Собеський Ян)
Собеський Ян 93, 108 (див. також Собеські)
Сокол Богдан 28
Соколенко Демко 28
Соколовські 12, 49
Сокольніцький Богдан 24
Солонини 103-105
Солошин Іван 41
Солошич Андрій 53
Солтан Данило 28
Соляник Андрій 47
Сомко 94
Сопученко В. 16
Соханський 125
Спичинські 34, 41
Станиславський В.В. 154
Станіслав-Август 95
Старкевич-Чирневський Костянтин 15
Стародуб Іван 28
Стасенко Яцько 39
Стахурський Ян 84, 87-89, 93
Стеблинський Кость 58
Степаненки 16, 39
Степанков В.С. 141, 147, 150, 156
Степанов Григорій 39
Степенькін СЮ. 137, 148
Стефан Баторій 14, 95
Стецик 111
Стожки 28
Стороженки 103
Стрелець Іван 47
Стрельбицький Стецько 44
Стрибалі 30
Стрижавські 28
Стриховські 66
Стріла Пилип 86
Студенецький Ларіон Якович 66
Студьонова А. 137
Ступишин Іван 20
Субтельний О. 95, 99, 154
Сулименко Іван Іванович 19
Сулими 34, 39, 100, 101, 106, 144
Сулимки 83
Суличичі 35, 36, 74, 78
Сурини 12, 112
Суша Ганна Василівна 121
Суховії 28, 88

- Сухоставський Федір 34
Сушковський Пархом 43
Танський Антін 118, 128,
156
Таран Наталія Остапівна
33
Тарасенки 19, 21, 28, 66
Тарасович Кіндрат 91
Тарганський Мартин 34
Тарновський Стефан 107
Татарин Михайло 28
Телегенко Яків 34
Тендетнікова Пелагея 40
Тесленко І. 157
Тетері 16, 21, 37, 38, 48,
50, 70, 79-84, 86, 87,
89, 98, 132, 151
Тетері-Виговські 80
Тетері-Хмельницькі 80
Тис-Крохмалюк Ю. 147
Тихий Іван 124
Тиші-Биковські 52, 56
Тишкевичі 14, 15, 24, 56
Тишкови 66
Тільці 14
Товсті 44
Томашевський 47
Томиленко Максим 34
Томілович Л.В. 152
Томченки 28, 47
Топольницькі 100, 102, 112
Третьяки 28, 106, 107
Третьякович Іван 28
Трещенко Іван 58
Тризна Іосиф 31, 35
Трилеський Сергій 34
Трохимів Герасим 58
Троцькі 15, 43, 58, 80, 125
Трошенко С. 78
Трощинські 66, 99,
101-103, 133, 143
Трушенки 28, 47
Трушинський Сава 28
Труші 101
Трущенко Іван 28
Трущинські 66, 101
Тур Василь 40
Туренки 43, 53
Турковська Марія Михай-
лівна 124
Туровець 86
Турчин Олешко 28
Тхоревська Ганна 138
Улановський Гнат 88
Улезьки 44, 78
Фастівці 38
Федоренко 48
Федорів Яків 13
Федоровичі 21, 45, 46,
48-50, 66
Фесенки 56
Фірлей 30
Фітінгоф Гергард 91
Фридрикевичі 19, 64, 65,
102, 103 (див. також
Фридриковичі, Фридри-
ховичі)
Фридриковичі 76, 99 (див.
також Фридрикевичі,
Фридриховичі)
Фридрихи 18, 65
Фридриховичі 65 (див.
також Фридрикевичі,
Фридрикевичі)

- Халецький Йозиф 11
Ханенки 16, 28, 29, 36,
51, 74, 76-78, 82, 83,
86, 88, 91-94, 143
Харевичі 106
Харко 19, 78
Харсека Василь 129
Хилькевич Василь (чи
Фалькевич) 92, 153
Хильченки 28, 42, 71
Хмеленко Ярема 18, 21
Хмельницькі 7, 15, 16,
20-25, 34, 45-47, 56,
62-65, 68-70, 74-78,
80-82, 86, 94, 98, 99,
114, 140, 141, 146-151
Хмельовський Лукаш 14
Ходар Михайло Іванович 66
Ходкевич Софія Юріївна 15
Хорошки 28, 34
Хорощенко Гавриш 34
Хохлов Тимофій 113
Храпачі 28, 34, 143
Христич Мисько 34
Хурсенко Дацько 28
Хурсов Фесько 28
Цибульський В. 45
Циганчуки 111, 127, 128
Цицайка Гнат 47
Цицюри 74, 78
Цінський 113
Чаленко Корній 28
Чалі 28, 32, 34, 37
Чарнецькі 83, 84, 86, 87
Чарниш Іван 113
Часник 117, 122, 123
Черкаський Дмитро 24
Чернушенко Іван 37
Чернявський 93
Черняки 103
Черняченко Грицько 28
Чеховський Андрій 55
Чечелі 106
Чиженко Іван 58
Чижі 28, 41
Чикаленко Грицько 28
Чирська Магдалена 12
Чоботаренко Іван 28
Чоботків Онисим 76
Чоботченко Мисько 34
Чоботьки 150
Чобутко Грицько 28
Чора-мурза 117
Чорні 14, 22, 28, 34, 40, 143
Чорторійські 15, 35
Чуйкевичі 103, 106
Чухліб Т.В. 94, 154-157
Шам Гришко 46
Шарко Х. 94
Шаули 58
Шафранов Мартин 40
Шевченки 56
Шевченко Ф. 48
Шемет Грицько 28
Шеметенки 28
Шереметьєв 20, 71, 73-75,
77, 87, 123
Шибіга 53
Шийка Мисько 28
Шийкевич Ірина Захарівна
39
Шило Конон 34
Шимони-Павші 67

- Шимоновський Степан
Якович 66
- Шимченки 28, 55
- Шингерієнко Данило 55
- Шинкаренко Кузьма 28
- Шинкгерей Савка 34
- Шираєнко Іван 28
- Ширминський Минько 34
- Ширмовський Грицько 40
- Шкалиманда 117
- Шкарупа Гаврило 41
- Шкляревич Петро
Опанасович 126
- Шкоденко Малик 46
- Шкорупа Павлюк 34
- Шмейєр І5
- Шокальський Мисько 28
- Шпиленки 37
- Шулик Аук'ян 28
- Шуліка 93
- Шульги 28, 34, 42, 86
- Шум Васько 28
- Шутой В.С. 158*
- Шуфняда Матвій 58
- Щербак В. 140-143
- Щербина 34
- Щуцький Якуб 49
Еварницький Д.И. 155-157
(див. також Яворницький Д.И.)
- Эйнгорн В. 146
- Юліпський Томаш 15
- Юрченко Михайло 47
- Ющенко Яким 28
- Яблонівські 15, 111, 113,
120
- Яблонські 67
- Явлінський 129
- Яворницький Д.И. 113*
(див. також Еварницький Д.И.)
- Ягло Роман Осипович 34
- Якименки 47, 56
- Яковенко Н.М. 29, 138,*
139, 143, 154
- Яковлев Петро 67
- Яковлева Т. 45, 74, 150*
- Яненки 28, 34, 46, 52, 72,
74
- Янковські 106
- Ярмоленко Петро 29, 73
- Ярова Г.Л. 140*
- Ярош Б.О. 137*
- Ярош 88
- Ясликовський Гаврило 111
- Яснопольські 107
- Яц(ь)ківські 49, 50
- Яц(ь)ківські-Куницькі 49, 74
- Ящичевський Олександр 14
- Dunin-Borkowski J.H. 139*
- Gajecy G. 143, 148*
- Hnilko A. 150*

ПОКАЖЧИК
НАЗВ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ
ТА ТОПОНІМІВ

- Аккермен *110*
Антонів *94*
Антонове, містечко *13*
Атюша, с. *44*
Бар *50, 114*
Баришівка *22, 101*
Басань, містечко *66*
Батурин *109, 115, 116, 127*
Бахмач *45*
Бервіц, «деревенька» *129*
Бердичів *77, 114*
Березна, р. *13*
Березна, с. *13*
Бзів, с. *101*
Биков, містечко *66*
Бишов *73*
Білоцерківка, слобода *31*
Бобриця *113*
Бог, р. *49*
Богати, с. *30* (див. також
Богачка)
Богачка, с. *30* (див. також
Богати)
Богачка, слобода *31*
Богуслав *86, 93, 114, 121*
- Борзна *108, 117, 122, 123,*
136
Бородянка *73*
Брагин *23*
Брацлав *36*
Брегинці, с. *66*
Бубнівська Слобідка *65*
Бубники, с. *98*
Будище, с. *31*
Буки, с. *15, 65*
Бусурманське городище *12*
Варшава *20, 23, 24, 31,*
58, 76, 89, 90, 98, 111,
112, 145, 151
Васильків *73, 75, 77, 123*
Верхнє Волховське, с. *14*
Високе, с. *69*
Вишниця *13*
Відень *108*
Вільшана *56, 98*
Вільшанка-Шавулина,
маєтність *98*
Вінниця *114*
Войтівці, с. *36*
Володарка *94*

- Воронків *12, 66, 73*
Германівка *75, 77*
Гиршики, с. *15*
Глибоке, с. *101*
Глухів *83*
Гоголів *53, 73*
Горностайполе *73*
Гостролуччя, с. *101*
Гритково, с. *15* (див. також
Чернівка)
Гродок *53*
Дворки, с. *15*
Дивин *30*
Дніпро *9, 88, 109, 115,*
120, 130
Дністер *120*
Єнисейськ *116*
Жеребятин, с. *11, 12*
Жидовці *15* (див. також
Макіївці)
Жовнин *22*
Жуків *84*
Заворичі, с. *60*
Задановщина, с. *56*
Задиби, с. *31*
Замостя *24*
Запорожжя *75, 102, 112*
Заушшя *42*
Згар, р. *49*
Зирделів, с. *16*
Ірпінь, р. *113*
Калауров, городище *12*
Каленщина, с. *42*
Калинівка, с. *112*
Камінець, містечко *14*
Камінний Брід *69* (див.
також Кам'яний Брід)
Кам'янець-Подільський *50,*
111, 137, 145
Кам'яний Брід *38* (див.
також Камінний Брід)
Кам'яниця, р. *14*
Канів *35, 83, 137*
Капуцани, с. *49*
Карпилів, с. *66*
Кашенки, с. *31*
Кердани *86*
Кишинці *16*
Кілія *123*
Княгинин, городище *12*
Княжа Криниця, урочище
112
Княжичі, с. *117*
Кобищі, м. *61*
Ковель *31*
Ковшовата, с. *15*
Кодачок *77*
Кодим, р. *111*
Козелець *52, 118*
Козли, с. *32*
Коломак *102, 107*
Копійович, с. *49*
Коростишів *29, 65, 111*
Корсунь *22, 64, 83, 86,*
94, 99, 114, 137, 148
Костянтинів *24*
Котельня *23*
Кошелів, с. *30*
Кошляки, с. *15*
Кошовата *94*
Кошциця, ґрунти *56*
Кошовате, с. *14*
Красилівка, с. *124, 128*
Красилівський, хутір *126*

- Красне поле 128
Красний Колядин, містечко 17
Красностав, с. 69
Крилівка, с. 15
Кролевець 17, 101
Кулажинці, с. 66
Куманів, с. 67
Кухарі 112
Ладжин 91, 115
Лебковське, городище 12
Левкович, с. 14
Лесевичі, с. 15, 94
Либідь, р. 71
Лисянка 82, 83, 86, 87, 93, 114
Лихолітки, с. 117-120
Лоев 23
Лопатин, волость 35
Львів 24, 138, 139, 145, 149-151
Любар 77
Любартів 13
Любеч 136, 151
Люблін 138
Магдебург 114
Мазепинці, с. 15
Макаров 73
Макіївські ґрунти 30
Макіївці 15 (див. також Жидовці)
Максаки, с. 69
Максимів, с. 66
Мала Салтановка, с. 117
Мальборкська фортеця 31
Марків, с. 66
Маслів Став, урочище 76
Махнівка 24
Межибіж 114
Мельна, с. 45
Меньковщина, с. 56
Мизенинці 86
Миколаївка, с. 124
Моковичі, с. 95
Мокренщина, с. 55
Монастирище, с. 14
Морковці, «деревенька» 128
Морозівка, с. 30, 101
Морозович, с/м 30
Моруліно, хутір 14
Мотовилівка 73, 83
Мошна 101
Мрин, м/с 22
Насташки 15, 68, 86, 93, 94
Немирів 23, 94, 109, 114, 123
Нехороща, містечко 15
Ничагівка, с. 39
Ніжин 23, 128, 145, 153
Новгород-Сіверський 45, 56
Нові Санжари 105
Новоселецький ключ 15
Новоселиця, с. 14
Носівка 58
Овруч 112
Ольшанка, с. 90
Оратів 65
Остер 53, 128
Остер, р. 128
Охматів 69, 96
Очаків 110, 112
Павлів, с. 66

- Паволоч 24, 38, 57, 63,
83, 94, ПО, 116
- Памфіли, с. 36
- Пархомівка 76
- Пасічне, с. 95
- Переволочна 117
- Пересажа, с. 11
- Подоленка 13
- Полежаї, с. 36
- Полонне 91
- Поплавка, с. 32
- Прачі, с. 69
- Процово, с. 12
- Пустова Бода, маєтність
(див. також Студена
Вода, маєтність) 66
- Рогозов, с. 12
- Рокитне 15, 69, 94
- Романів, містечко (див.
також Романівна) 15
- Романівка, містечко (див.
також Романів) 15, 77
- Росава, р. 76
- Рось, р. 65, 95
- Рутек, хутір 14
- Рутки 75
- Салкове 12
- Самусівка, «деревня» 122
- Свиноїди, с. 29
- Свідовці, с. 127
- Семенівка 92
- Сенківка, с. 101
- Сибереж, с. 79
- Синиця, урочище 15
- Синява 94
- Сіловки, с. 14
- Скаржівка, с. 15
- Сквир-городище, слобода
15
- Сквира 77
- Сквирка, р. 13
- Скоршовка 86
- Скрипчин, с. 128
- Слобідка, с. 36 (див. також
Слободка)
- Слободиска, ключ 14
- Слободище 77, 78
- Слободка, с. 15 (див.
також Слобідка)
- Случ, р. 109, 110, 120
- Сміла 56, 64, 88
- Сокирна 88
- Сорока, р. 108, 123
- Сорочинці 119, 120
- Сосниця 136
- Соснівка, с. 11
- Соснова, с. 36
- Сосновка, с. 44
- Сохна, р. 12
- Сошники, с. 11
- Спорище 56
- Стависка, с. 39
- Ставицьке 129
- Ставище, с. 15
- Ставищі 83, 86, 91, 94
- Стайки 73
- Стамбул 57, 145, 151
- Стара Басань, с. 66
- Старе Городище, с. 12
- Старий Жеребятин, с. 12
- Стародуб 45
- Старокостянтинів 24
- Стросков, с. 15

- Стугна, р. 113 (див. також Стухна)
- Студена Вода, маєтність 66 (див. також Пустова Вода)
- Стухна, р. 15 (див. також Стугна)
- Табор, містечко 15 (див. також Таборовка)
- Таборовка, слобода 15 (див. також Табор)
- Тарасівці, урочище 15
- Ташань, с. 36
- Трахтемирів 83
- Триліси 14, 63
- Трипілля 53, 73
- Тобольськ 103, 116
- Томськ 116
- Узин, р. 63
- Уланики, містечко 15
- Умань 35, 36, 86, 87, 112, 136-138
- Фастів 38, 63, 68, 75, 83, 90, 92, 108, 110, 111, 113-117, 122, 152
- Харківці, с. 16
- Хвастівка, володіння 76
- Хвосниця, с. 142
- Ховмиця, маєтність 29
- Ходорків 17, 52
- Холми, с. 69
- Царгород 89
- Цибульних 92
- Чемер, с. 128
- Черкаси 71, 72, 76, 86
- Чернів, с. 100
- Чернівка, с. 15 (див. також Гритково)
- Чернівці 81
- Чернігів 23, 137, 145, 154, 156, 157
- Черняхівці, с. 81
- Чигирин 23, 25, 47, 48, 75, 76, 82, 86, 87, 90, 94, 99
- Чигирин Дубрава 120
- Чорний Кам'янець 34
- Чорнобиль 23
- Чортків 96
- Чорторії, с. 32
- Чуднів 77
- Шамраївці, с. 91
- Шаповалівка, с. 44
- Юрків, с. 66
- Яворів 90
- Ягорлик 111
- Ядлівка, с. 101
- Ядутин, с. 69
- Ярославське, городище 12
- Ярути 124
- Ятковичі, с. 49 (див. також Яцьковичі, с.)
- Яцьковичі, с. 49 (див. також Ятковичі, с.)

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

Акты ЮЗР	Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России
АЮЗР	Архив Юго-Западной России
ГВК	Генеральна військова канцелярія
ЗНТШ	Записки Наукового товариства ім. Т.Шевченка
ІР НБУ	Інститут рукопису Національної бібліотеки України ім. В.Вернадського
КМА нак.	Києво-Могилянська академія наказний
ЦДАУК	Центральний державний історичний архів України (м. Київ)
ЧИОНЛ	Чтения исторического общества Нестора-Летописца

ПРО АВТОРА

Володимир Володимирович Кривошея - кандидат історичних наук, старший науковий співробітник Інституту політичних і етнонаціональних досліджень Національної академії наук України відомий більше як 100 розвідками з історії України. В його доробку-монографії про національну еліту Гетьманщини, в яких досліджується персональний склад та генеалогія козацької старшини. Окремі книги присвячені історії Білоцерківського полку, Любецької, Сосницької, Волинської сотень Чернігівського полку, Борзнянської сотні Ніжинського полку, Яготинської, Березанської, Бориспільської сотень Переяславського полку. Спеціальні статті присвячені родинам Хмельницьких, Чечелів, Міхновських, Забіл, дослідженню питань соборності українських земель періоду Гетьманщини, етнічному складу української козацької старшини.

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ I. Білоцерківщина напередодні Визвольної війни.....	11
Розділ II. Білоцерківці під проводом	
Хмельницького	18
Полкова сотня.....	25
Чорнокам'янецька сотня.....	33
Германівська сотня.....	35
Кам'янобродська сотня.....	37
Фастівська сотня.....	38
Ольховецька сотня.....	40
Боярська сотня.....	41
Антонівська сотня	41
Торчицька сотня.....	42
П'ятигірська сотня.....	42
Сквирська сотня.....	43
Дідовіцинська сотня.....	43
Коробачевська сотня.....	43
Паволоцька Сотня.....	44
Ходорківська сотня	52
Іваничанська сотня.....	53

Бишівська сотня.....	53
Водотийська сотня.....	54
Вильська сотня	54
Брусилівська сотня.....	54
Рожівська сотня.....	54
Войташівська сотня.....	55
Коростишівська сотня.....	55
Розділ III. Білоцерківський полк в умовах Руїни	71
Розділ IV. Білоцерківський шляхтич Іван Мазепа та його оточення	95
Розділ V. Семен Палій, його родина і соратники	108
Післямова	130
Примітки.....	136
Іменний покажчик та покажчик представників родів	159
Покажчик назв населених пунктів та топонімів	174
Список скорочень.....	179
Про автора	180

Шановні читачі!

Ви ознайомилися з другою книгою серії «Генеалогія українського козацтва». Якщо Вас зацікавила ця тематика, будемо вдячні за будь-які зауваження, побажання та пропозиції стосовно майбутніх книг серії як на стадії підготовки, так і в міру виходу книг, де будуть подані родоводи простих козаків, сотників, полковників.

Крім того, будемо дуже вдячні, якщо Ви повідомите нас про те, що вміщена у книгах інформація дозволила Вам уточнити деталі свого родоводу або ж спонукала звернутися до пошуків свого коріння чи викликала інтерес до питань генеалогії взагалі.

Наукове видання

*Кривошея
Володимир Володимирович*

*Генеалогія українського козацтва:
Білоцерківський полк*

Редактор *Т.Г.Шкиря*
Художній редактор *Ю.О.Бородай*
Технічний редактор *Г.П.Шалашенко*
Коректор *О.А.Бахмацька*

Підп. до друку 3.12.2002 р. Формат 60x84/16.
Папір офс. Друк офс. Гарнітура Mysi.
Ум. друк. арк. 11,5. Об.-ВИД. арк. 10,8.
Наклад 500 прим. Замовл. N«137

Видавництво «Стилос»
04070, Київ-70, Контрактова пл., 7. Тел.: (044) 467-53-50, 467-53-20.
Свідоцтво Держкомінформу України (серія ДК На 150 від 16.08.2000 р.)

Надруковано ТОВ «Поліграфічний центр «Фоліант»
04176, Київ-76, вул. Електриків, 26. Тел.: (044) 416-30-01.
Свідоцтво Держкомінформу України (серія ДК № 149 від 16.08.2000 р.)